

Primorski dnevnik in naša skupnost

Desettisoča številka Primorskega dnevnika nas vabi k razmišljanju, kaj pomeni za našo narodnostno skupnost dejstvo, da imamo dnevnik in kaj pomeni, da imamo prav takega, kakršen je Primorski dnevnik.

Brez pretiravanja lahko trdimo, da bi bili Slovenci v Italiji neprimerno revnejši, če ne bi imeli svojega dnevnika, ker se z njim naša skupnost vsak dan znova samopotrjuje in hkrati predstavlja nepogrešljivo komponento v boju za naše narodnostne pravice. Predvsem je Primorski dnevnik, je torej vsakodnevno potrdilo, da smo tu, da smo integralni del avtohtonega prebivalstva v Trstu in na Tržaškem, v Gorici in na Goriškem, v Benetiji, Režiji in Kanalski dolini. Nam samim pa tudi demokratičnim množicam tega potrdila ne bi bilo treba niti ob nastanku samega dnevnika, ko je šlo za velike stvari, ko je šlo za to, ali bomo ostali svobodni in ali bo ljudstvo obdržalo svojo oblast. Potrebno ni bilo niti v vročih povojnih letih, ko smo morali braniti najosnovnejše narodnostne pravice. Potrjevanje je bilo potrebno zaradi takrat odločujočih političnih sil, ki nas niso, kljub temu, da smo živeli z njimi, v svoji nacionalistični slepoti, hotele videti.

Ce potrjevanje v taki elementarni obliki danes ni več v tolikšni meri potrebno, je treba pripisati naši trdnosti in našim bojem, našim vsestranskim narodnostnim aktivnostim, slovenski šoli, obstoju drugih sredstev množičnega obveščanja v slovenskem jeziku, prizadevnosti demokratičnih sil italijanske družbe, podpori matičnega naroda, razvoju demokratičnih odnosov v državi, v katerih spoznavamo vedno večji krog ljudi, da je narodna enakopravnost bistveni del demokracije. Nihče pa pri vsem tem ne more zanikati, da je obstoj Primorskega dnevnika, njegovo angažirano in borbeno pisanje v veliki meri prispevalo k takemu razvoju.

Primorski dnevnik je vsakodnevni vestni registrator vsega, kar se v zvezi z nami in znotraj naše skupnosti dogaja. Toda ni samo registrator. Je tožilec, če je treba, je prizadelec, ki pravi, kaj je pravično, kadar ga je kakšno dejanje, izjava, ali misel vredna. Prizadelec, ki si je nedeljeno zaupanje naše skupnosti in vseh, ki jih Slovenci imamo za osnove postavke našega narodnostnega življenja. V prvi vrsti je obramba slovenske šole in zahteva po izpolnitvi njene mreže in zvesti, njeno raztegnitev na videmsko pokrajino, ter njena avtonomija, ki naj v pravem pomenu besede pomeni vrnitev šole slovenski narodnostni skupnosti, ki ji bo dala tako vsebino, da bo po duhu njena in da bo mladega človeka, ki vanjo zahaja izoblikoval v družbeno in splošno razgledanega ter zavednega pripadnika naše skupnosti.

Zaupanje si je dnevnik pridobil v boju za vsestranske pravice slovenskega jezika, ki kljub tolikim premaganim predsodkom v zvezi z našo skupnostjo predstavlja po več kot 30-letni veljavnosti rešitve javne in mednarodne obveznosti izhajajočih iz londonskega in osimskega sporazuma, še vedno veliko neizpolnjeno obveznost do nas.

Pridobil si je zaupanje, ker dosledno terja enake pravice za vse Slovence v deželi Furlaniji - Julijski krajini ne glede na različne zgodovinske razmere in administrativne meje. Primorski dnevnik neprestano dokazuje nujnost gospodarske uveljavitve slovenske skupnosti, terja od družbe, da prevzame celotno, gmojno breme, ki je potrebno za uspešno delovanje na kulturnem, rekreacijskem in športnem področju, terja tudi enakopravno udeležbo pri javnih sredstvih javnega obveščanja. Posebej se še zavzema, da pri javnih sredstvih narodna skupnost sama lahko odloča o vseh stvareh, ki se neposredno tičejo njenih osnovnih interesov.

Naše kulturno, športno in družbeno življenje, naše delo v strokovnih organizacijah, naša prizadevanja v manjšinskih organizacijah in v političnem življenju bi bila veliko manj uspešna in ne bi pojanjalo vedno novih pobud, če ne bi imeli Primorskega dnevnika, ki izkazuje tolikšno pozornost, če jih ne bi zabeleževal in spodbujal.

S podrobnimi informacijami o življenju v Sloveniji nam predstavlja Primorski dnevnik krepko in vsakdanje vez med nami, manjšino in matičnim narodom. Obvešča nas, kako si ureja slovenski narod skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi življenje, ki je vzklikalo v znameniti revoluciji in si s socialističnim samoupravnim sistemom utira čisto od nikogar prehodno pot, ki so jo nakazali veliki vizionarji. Obvešča nas, kako matična država postaja materialno bogata, njeni občani pa vsak dan duhovno bogatejši.

Primorski dnevnik nas s svojo vsebino nenehno opozarja, da je otrok narodnosvobodilnega boja in da je med bojem izhajal kot Partizanski dnevnik. In prav je tako, ker se je slovenski narod, kljub številni majhnosti prav zato, ker se je sam boril za svojo svobodo in je ta boj povezal za pravice pripravičev družbeni red, povzdignil, med zveze narode, zato smo danes mi sami drugačni in se ob osrednjem jedru slovenskega naroda počutimo bolj samozavestne in varne.

Svojemu izvoru je Primorski dnevnik ostal zvest s tem, da od prve številke dalje dosledno zastopa interese delovnih ljudi, da mu je boj za demokratične odnose temeljna naloga, da je to pomoče do sebi v skupnem boju z italijanskimi demokratičnimi množicami in da bodo naše pravice sad uspešnega skupnega boja. Zaradi vsega tega se v kritičnem zgodovinskem trenutku pred tridesetimi leti ni mogel opredeliti za pot, ki bi bila drugačna od poti, ki jo je prehodil dotlej.

Primorski dnevnik je s svojim prednikom Partizanskim dnevnikom nastal kot uporniško glasilo proti nasilju in vojni, v boju za svobodo, za mir in sožitje med narodi in državami. Njegov odnos do pravice vseh ljudstev in narodov, da so svobodni, do obrambe miru, do enakopravnosti vseh narodnosti in držav, posebno do prijateljskega sožitja med Jugoslavijo in Italijo, proti imperializmu in hegemonizmu in za pravični gospodarski red, se ni moglo spremeniti.

Za vsako naravno manjšino pomeni dnevnik veliko bogastvo. S Primorskim dnevnikom živimo Slovenci v Italiji s svetom, živimo z najmanjšim dogodkom, ki se dogodi na ozemlju, kjer Slovenci živimo v zvezi z nami, proti nam ali v naš prid. Vse to nas angažira, ker moramo do vsakega dogodka nemudoma zavzeti stališče, na vsako vprašanje takoj odgovoriti in reagirati. Dnevnik je torej zaradi časa neizpolnjen sredstvo, da nismo veliki zamudniki. V drugi vrsti je dnevnik povezoval naša skupnosti, ki nas drugo drugemu podrobneje informira, je torej povezovalce vseh Slovencev v deželi.

Vsa izmed 10.000 števil Primorskega dnevnika je potrditev o pravičnosti in neizogibnosti njegovega obstoja. Gotovo so bili v takem visokem številu tudi spodrsilji, in napake. Če so bile, niso nastale, ker bi se izneverili temeljnimi postavkam, na katerih je nastal. Vzroki so bili drugotni in nebitni.

Primorski dnevnik je s svojo doslednostjo in resnostjo uveljavil svoj stil in je v teh 33 letih postal neločljivo del našega narodnostnega življenja. Postal je kompas za Slovence v Italiji v zvezi z vsemi problemi naše narodnostne skupnosti, v zvezi z zapletenim dogajanjem v italijanski družbi in v svetu.

Za vse to mu bodi hvala.

BORIS RACE

KOLEKTIVU PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Sprejmite iskrene čestitke ob desettisočletni številki Primorskega dnevnika, ki se od svoje prve številke in se prej kot Partizanski dnevnik, bori za pravice slovenske narodnostne skupnosti, za demokracijo, za pravice delovnih ljudi, za sožitje med narodi in državami. S svojo doslednostjo in borbenostjo si je zagotovil častno in nenadomestljivo mesto v vseh teh bojih.

SLOVENSKA KULTURNO - GOSPODARSKA ZVEZA

K današnjemu jubileju, 10.000. številki, smo prejeli številne brzojavne in pisne čestitke. Objavili jih bomo v nedeljski številki. Vsem prisrčna zahvala.

UREDNIŠKI IN UPRAVNI KOLEKTIV PRIMORSKEGA DNEVNIKA

(Foto Edi Selhaus)

LAIČNE STRANKE SKUŠAJO ODOBRTI ZAKON O SPLAVU

Zaradi obstrukcije radikalcev zbornica neprekinjeno zaseda

Ostra kritika zadržanju radikalne skupine, ki ji je uspelo povsem ohromiti parlamentarno dejavnost - Razsodba ustavnega sodišča

RIM — Od enajste ure dopoldne se je v poslanski zbornici začela tretja izmed zgodovinskih sej, ki bo trajala nepretrgoma do odobritve zakona o prekinitvi nosečnosti. Sklep je bil nujen potreben v brezupni tekmi proti času, ki so jo začele demokratične stranke v upanju, da bi odobrile pravčasno zakon o splavu in se tako izognile referendumu o tem vprašanju. Povod za to pa je obstrukcija radikalnih poslancev, ki skušajo na vsak način (pri tem pa jim aktivno pomagajo fašisti) preprečiti odobritev zakona. Giacinto Pannella trdi, da je edina rešitev referendum, ki naj odpravi kaznivost splava, ta pa naj bi bil svobodni. »Svoboda samo za gospe, ki si ga lahko mastno plačajo,« odgovarja Pannelli socialistični dnevnik »Avanti«, kajti »velika množica žensk bi morala še naprej k mazecem. Radikalna obstrukcija, nadaljuje glasilo PSI, je reakcionarna in proti feminističnemu gibanju, v bistvu pa, ker skuša samo ohromiti delo parlamenta, enapad na državo in parlament, podoben napadom rdečih brigad.

Taka ostrina v odnosu do radikalcev je povsem razumljiva in tudi upravičena. Za nekaj dni (verjetno do nedelje) bodo morali poslanci nepretrgoma ostati v zbornici in ne prestanjo glasovati o stotinah radikalnih popravkov, ki so sicer brez vsakega smisla, vendar prispevajo k zavlačevanju parlamentarne dejavnosti. Stranke so se že dogovorile, da bodo njihovi poslanci ostali v dvorani v osemurnih izmenah, medtem ko bo ena tretjina skupine počivala na divanah v hodnikih Montecitorioja. Nad tisoč uradnikov in drugih uslužbencev parlamenta ne prestanjo biti. Mnogi se spominjajo podobne obstrukcije, ki so jo fašisti izvajali proti ustanovitvi dežel. Tedaj je Giorgio Almirante govoril nepretrgoma 9 ur in pol in mnogi se sprašujejo, ali ga bo Giacinto Pannella posnemal tudi v tem.

Več ur je namreč potrebno za odobritev enega samega zakonskega člena. Vsa poslanka ima namreč pravico, da o vsakem popravku govori deset minut, kar pa je radikalcev četrto, govorijo o vsakem popravku po 40 minut. Samo proti členu št. 5, ki določa pravico do samoodločbe ženske v zvezi s prekinitvijo nosečnosti, so radikali vložili skoraj petdeset popravkov in je verjetno, da bo za odobritev tega člena potrebno več kot pol dneva.

Kako so poslanci sprejeli obstrukcijo radikalcev? Pannello večkrat prekinjajo s psovki in mu skandirajo besede »brigadisti« ter »epidezi«, saj mu predvsem očitajo, da skuša ohromiti parlamentarno delo prav v napeh časih spopada s terorizmom in v trenutku, ko bi morale demokratične ustanove delati s polno paro.

Poleg vsega pa je obstrukcija nesmiselna, posebno še, ker je ustavnosodišče sklenilo, da je prekinitev referenduma ne zadostuje formalna sprememba nekega zakona, pač pa mora biti spremenjen duhu želja pobudnikov ljudskega glasovanja. To pa pomeni, da če ni rešeno, da bodo vsi referendumi preklicani vsled parlamentarne dejavnosti, kar si prav radikali želijo. (s.t.s.)

Ugrabljeni E. Amerio pričal na procesu proti rdečim brigadam

TURIN — Tudi včeraj je vseh 15 zgodovinskih voditeljev rdečih brigad prisostvovalo devetnajstem dnevu procesa. Vmešavali se niso, pač pa so vse pazljivo poslušali. Med pričami, ki so jih zaslili, je bil eden od vodilnega kadra Fiatove tovarne Mirafiori, Ettore Amerio, ki ga je komandos rdečih brigad decembra 1973, leta ugrabil, ga teden dni »zasliševal« in ga končno izpustil na svobodo. Vsekakor ni priča povedala ničesar, kar ne bi bilo že v zapisniku in niti ni mogel identificirati med prisotnimi obtoženci ne ugrabljenke, ne »zasliševalce«. Proces se nadaljuje danes.

Turški premier Ecevit na obisku v Beogradu

BEOGRAD — Turški premier Bulent Ecevit je včeraj prvič v tej funkciji prispeval na obisk v Jugoslavijo, to pa je hkrati tudi njegov prvi obisk na tujem, odkar je prevel krmilo turške vlade. Ecevit in njegov gostitelj, predsednik zveznega izvršnega sveta Veselin

Džuranović, sta imela včeraj že prve politične pogovore. Tanjug jih opisuje kot prijateljske in dodaja, da sta predsednika vlad največje razpravljali o dvostranskem sodelovanju, beseda pa je stekla tudi o najvažnejših mednarodnih vprašanjih.

Džuranović in Ecevit sta pozitivno ocenila jugoslovansko-turške odnose, ki imajo po njunem mnenju še možnosti za razširitev na gospodarskem, znanstvenotekničnem in drugih področjih sodelovanja. Z obeh strani so z zadovoljstvom podčrtali, da med državama ni nobenih problemov in da je tudi zato mogoče vsestransko prijateljsko sodelovanje. Z mednarodnega področja je bila na včerajšnjih pogovorih Džuranović-Ecevit največ besed o sodelovanju na Balkanu in v Sredozemlju, o dogajanjih v Evropi in o mednarodnih gospodarskih vprašanjih. Predsednika vlad sta se dogovorila, da bo posebna skupina njihovih sodelavcev dne, dokler bo Ecevit na obisku v Jugoslaviji, temeljiteje preučila možnosti za nadaljnjo razširitev dvostranskega sodelovanja. Kot se je zvedelo, bo turškega premiera Ecevit danes v Buguju sprejel predsednik Tito.

MOSKVA — Mongolska vlada je včeraj oglasila kitajsko zahtevo, da Sovjeti umaknejo svoje čete iz Mongolije, za grobo vmešavanje v njene notranje zadeve.

GOVORICE O NOvem MOROVEM PISMU DRUŽINI

Vodstvo KD ne namerava popuščati izsiljevanju Morovih ugrabiteljev

Demokrščanska desnica pripravlja teren za likvidacijo Morove politike in Zaccagninijevega tajništva v stranki

RIM — «Medtem ko se še nadaljuje nečloveško jetništvo Alda Mora je vodstvo KD soglasno potrdilo dosedanje usmeritve in potrdilo prepričanje, da ob spoštovanju ustavnih načel in celovite zaštite državnih oblasti, ne smemo zanemariti nobene možnosti, da bi vrnil Alda Mora družini, stranki in Italiji.»

To so ključne besede, s katerimi je vodstvo krščanske demokracije potrdilo dosedanje linijo trdnosti in nepopustljivosti do teroristov, ki pa pušča odprta vrata morebitnim drugim pobudam, da bi rešili Moru življenje. O sporu z Morovo družino in prijatelji ni v dokumentu nobenega sledu, prav v trenutku, ko so se v Rimu spet razširili glasovi, da so teroristi poslali Morovi družini novo sporočilo ugrabljenega predsednika KD. Pismo naj bi prejel Moru zaupni prijatelj, vendar naj bi ga policija prestregla. Tudi tokrat ni o vsebini pisma (katerega

obstoja niso potrdili, čeprav so se govornice razširile v krogih rimske kvesture in političnega oddelka) prave nobene informacije.

Zvečer so se na Viminale, kot običajno, sestali preiskovalci, policisti in vojaški poveljniki, vendar tu ni bilo nobene informacije.

Vrtno se torej k seji vodstva KD. Tu se je začela razprava o tem, kaj po Moru. Negleda na to, kako se bo dramatična afera z ugrabitvijo predsednika KD zaključila, se demokristjani že sprašujejo, ali naj njegova linija obvelja, ali pa je že mogoča nova politika stranke.

Čeprav se vse dogaja za zaveso soglasja in navidezne enotnosti je že jasno, da je desnica v stranki začela ofenzivo in začela je razmišljati o zamenjavi nekaterih voditeljev. Predvsem Zaccagninija, ki so ga zadnji dogodki dokaj strli in bi ga morebitni tragični zaključek Morove ugrabitve dokončno uničil. Tako je posl. Prandini že predlagal, naj bi Zaccagniniju zaenkrat postavili ob stran »etični urad«, v katerem naj bi bili novi voditelji.

V svojem poročilu pa je Zaccagnini odgovorjal desnici s polemiko, formalno naslovljeno Montanelliemu milanskemu dnevniku, ki je nekakšno neuradno glasilo desnice KD. Montanelli je te dni zapisal, da je Moru »etični urad« mrtve in da se kvečkemu lahko »vrne k družini«. Zaccagnini je ob tem vprašanju prešel v ofenzivo in poudaril, da kar velja je prav linija, ki jo je Moru začrtal stran. To pa je linija solidarnosti med demokratičnimi silami in sporazumu o novi vladni večini. KD te linije ne sme spremeniti, poudarja Zaccagnini, ki je tudi mnenja, da bi se Moru lahko (če bo osvobodjen) vrnil na politično pozornost. Od tudi ključni stavek dokumenta, v katerem je rečeno, da se mora »Moru vrniti k družini, stranki in Italiji«.

Tudi Zaccagninijevi prijatelji se razmišljajo o možnosti zamenjave tajnika, ker je izmučen in živčno na tleh. Vendar menijo, da bi to moral biti eden izmed njegovih najbližjih »odlavec«, morda Bodrato. Pri vsem tem pa velja poudariti, da bi proces zamenjave tajnika bil dokaj zapleten, ker je Zaccagnini bil izvoljen neposredno na kongresu KD predlanske pomladi.

Vsedržni svet stranke se bo vsekakor sestal že konec aprila in tedaj bo načel tudi nekatera politična vprašanja, ki so trenutno ostala odprta. Verjetno je tudi, da se bodo medtem razčistili odnosi v stranki in zavezništva med raznimi skupinami. Trenutno naj bi najhujši škrič Zaccagninijevi nasprotniki bili Forlani, De Mita in Bisaglia. Toda slednji nima za seboj vseh dorotev, ker Piccoli ostaja ob strani, kakor Andreotti.

Vodstvo KD se je medtem ukvarjalo tudi z vprašanji blizužoke volilne kampanje. Uradno se volilna kampanja za upravne volitve v Italiji (toda ne v naši deželi) pričneta danes, 14. maja bo namreč volilo 3.850.000 državljanov za več kot dvesto šestdeset občinskih svetov.

Politična razprava postaja v pred-

videnju volilne kampanje bolj napečena. Tokrat so se oglasili socialisti. Njihov podtajnik Claudio Signorile je zavril očiček PSI, da je njena »nova linija« pod Cacciajevimi vodstvom v bistvu socialdemokratska, je pa poudaril, da si pričakuje več sporov in polemik s komunisti. «V tem trenutku se naš odnos do komunistov postavlja v bolj dinamičnih terminih, poudarja Signorile, »torej jih bomo kritizirali in opozarjali na vsa protislovja evrokomunizma.«

MINO FUCILLO

Danes seja vlade

RIM — Zaradi obstrukcije radikalcev in neprimernosti seje zbornice se bo vlada danes dopolnjevala v Montecitorioju. Na dnevnem redu so pomembna vprašanja, med temi o dobroti zakonskega osnutka o sistemski izvolitvi italijanskih poslancev v evropski parlament prihodnje leto. Kot znano se levčarske stranke

zavzemajo za »čisti proporcionalni sistem«, KD pa za »deležna okrožja z možnostjo izkoriščanja ostankov«. Ni še znano, ali se bodo o tem dogovorili.

Zasedanje vodstva sindikalne federacije

RIM — Na sedežu INAM se nadaljuje razprava v okviru zveznega vodstva federacije CGIL - CISL - UIL. Med drugimi je posegel sindikalist Giovanni, ki odraža težnje skrajne levice v CGIL. Strinjali se je z Benvenutovim izvajanjem o boju proti terorizmu, vendar je poudaril, da ne gre istovetiti demokracije republike s sistemom, ki ga je izoblikovala KD v zadnjih 30 letih. Veliko pričakovanje vlada za ključne pogoje, ko bodo, med drugim spregovorili Lama in Macario ter Benvenuto.

NAPOSLED LE PREVLADAL ČUT ODGOVORNOSTI

Sporazum o prekinitvi sovražnosti v Bejrutu

Zasluga gre tudi odločnemu nastopu »zelenih celad« Izraelski vojak v rokah palestinskih domoljubov

BEJRUT — Včeraj so minila tri leta, odkar je v Libanonu izbruhnila državljanska vojna, toda v nasprotju s pričakovanji so se spopadi med krščanskimi - liberalnimi na eni ter muslimanskimi naprednimi silami na drugi strani upočasnili, a v večernih urah je bil dosežen sporazum o premirju. Za slugo za to nosijo očito sirske čete, ki so v sklopu medarabske mirovne sile kar najodločnejše (s tanki, topovi, težkimi strojinami in roketnimi izstrelki) nastopile proti ostrostrelcem. Kaže tudi, da so posebno »pozornost« posvetile milici liberalne in falangistične elite »Libanonske fronte« v mestni četli Ain El-Remaneh, na katero naj bi se po pisanju libanonske tiskarske usula prava toča svinca; nasprotno pa mir »zelenih celad« pustile pri miru četrti Chiah, ki je domena progressivov.

Podatki o dosedanjih žrtvah in ranjenosti so nasprotujoči: »falangistični« radio poroča o 37 mrtvih (od tega naj bi bilo 12 »zelenih celad«), po izračunu neodvisnega lista »Al Nahar« pa je bilo ubitih 33 oseb (pet pripadnikov mirovne sile, med temi visoki sirske častniki) in ranjenih 240. »Zelenim celadam«, ki so doleje nadzorovali široki dvored med omenjenima četrtima, je bilo včeraj ukazano, naj zasedejo tudi notranjost teh dveh mestnih predelov, da bi tako lahko že v kati zatirale morebitne kršitve premirja. Umestili naj bi tudi nadzorne komisije, sestavljene iz članov

mirovne sile in »Libanonske fronte«, ki bi morale skrbeti za spoštovanje sporazuma. Njihova naloga bo vsekakor težka, kajti nebroj medsebojnih obtožb in protiožbov je vse preveč razburil duhove. Desničarska voditelja Samun in Gemayel trdita, da so za izbruh nasilja krivi Palestinci, češ da bi radi ustvarili v državi vzdušje, kakršno je bilo v Libanonu med izbruhom palestinskih vojni, in to z izvajanjem čelnega spopada med verskimi ločninami. Skratka, palestinski borci so glavni krivci pretežnega razkroja libanonske države, zato jih je treba iztrebiti (od tam se pač ne bode pustili). Ararat pa seveda vrača mlo za drago trdeč, da so za nove spopade krivi prav desničarji, ki jim je »palestinska nevarnost« zgolj pretežva za boj proti borcem osvobodilne fronte PLO in hkrati vsaj naprednim silam v Libanonu.

Medtem, ko se v vladnih krogih množijo pozivi k pomirni duhov, je Samun zagrozil, da bo zahteval od OZN »internacionalizacijo« krize. Verjetno bo to storil že v prihodnjih dneh, ko obišče glavni tajnik mednarodne organizacije Waldheim libanonski jug, da bi preveril učinkovitost »modrih celad« in poizkusil Begina k naglednemu umiku izraelskih čet. Waldheim se bo sestel tudi z bejrutskimi oblastmi, morda pa še z Araratom.

Danes zapustijo Izraelci še kakih 50 km osrednjega dela južnega Libanona, kamor sproti prihajajo nove mirovne sile OZN in od koder naj bi včeraj palestinski borci izstrelili na izraelsko ozemlje nekaj raket, ki pa niso povzročile žrtev. »Ljudska fronta za osvoboditev Palestine« je medtem potrdila, da ima v rokah izraelskega vojaka - talca, ki bo podvržen rednemu procesu ob navzočnosti tujih opazovalcev.

V Izraelu se obenem nadaljuje polemika o grožnji obrambnega ministra Weizmana, da bo odstopil, če se Begin ne postavi na popustljivejša stališča do palestinskih zahtev in tako omogoči nadaljevanje pogajanj z Egiptom za poravnava bližnjevzhodne krize. (dg)

ZIS ocenil delo delegacije SFRJ na KEYS

BEOGRAD — Zvezni izvršni svet je na včerajšnji seji med drugim obravnaval poročilo o delu jugoslovanske delegacije na beograjskem sestanku KEYS. Kakor pravi sporočilo s seje, je ZIS odobril delo jugoslovanske delegacije na sestanku ter pozitivno ocenil njene pobude, predloge in sodelovanje z drugimi delegacijami. V zvezi s sestankom so člani ZIS poudarili, da je bil to pomemben mednarodni dogodek, ki je omogočil vsebinski politični dialog evropskih držav, ZDA in Kanade. V temeljiti izmenjavi mnenj so države udeleženke potrdile pomen helmske sklepe listine za utrjevanje evropske varnosti in sodelovanje ter opozorile, da so njihovi ukrepi za dinamično in integralno uresničevanje dokumenta iz Helmsinkov. ZIS je ugotovil, da so k delu beograjskega sestanka tudi tokrat pomembno prispevale nevtralne in nevršene države, ki so se uveljavile kot pomemben dejavnik evropskega dogovarjanja.

(Nadaljevanje na 5. strani)

Človekove pravice - pravice manjšin

Uresničevanju človekovih pravic je namenjena rastoča pozornost mednarodne skupnosti. Delo Zdrženik, narodov na tem področju, zvezo s to rastočo pozornostjo, je dalo nekoliko izkušenj, ki jih ne bi smeli nikdar izgubiti iz vida, posebej pa ne manjšine, ki se bore za polno uresničevanje svojih pravic.

Pojmovanje mednarodne skupnosti o tem, kaj so človekove pravice, je danes mnogo širše in globlje, kot pa je bilo nekdaj. Razširilo in poglobilo se je celo od sprejetja Splošne deklaracije teh pravic, katere tridesetletnico bomo praznovali decembra letos.

Ob sprejetju Splošne deklaracije je bil glavni poudarek na klasičnih državljanskih in političnih pravicah. Zaman so zastopniki nekaterih držav zahtevali, da se enakopravnost tudi socialne in kulturne pravice.

Dvajset let kasneje sta bila sprejeta mednarodna pakta o človekovih pravicah, eden o državljanskih in političnih pravicah, drugi pa o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Pa ne samo to. Ob tej veliki razčlenjenosti in s tem obogatitvi kompleksa človekovih pravic, se je pokazala mnogostranska povezanost in medsebojna povezanost posameznih pravic.

Danes, trideset let kasneje, dogajanja v državah članicah in odsevanje tega dogajanja v Zdrženih narodih kažejo, da se proces pugla-

bljanja človekovih pravic in razvijanja novih vidikov nadaljuje. Ustanovna listina Zdrženih narodov in isti savi govori o »vsih v temeljne človekove pravice, v dostojanstvo in vrednost človeške osebnosti, ... kar tudi v enobitni pravici narodov, velikih in malih...«

Proti član obeh paktov tudi z istimi besedami govori: o pravicah ljudstev do samoodločbe, o pravicah svobodnega izbiranja njihove notranje ureditve in pota razvoja, o svobodnem razpolaganju z njihovimi sredstvi. S tem je izražena ne samo pravica do samoodločbe, temveč, zlasti gledano na mesto tega določila, precizirana tudi misel, da morajo biti ustvarjeni pogoji, da lahko vsako državo lahko svoje ekonomske, socialne in kulturne pravice tudi državljanke in politične pravice.

Ekonomske, socialne in kulturne pravice so si s paktom pridobile pravico državljanstva. Toda pod vplivom držav, ki državljanstvom in političnim pravicam dajejo prioriteto (ZDA in druge padne države), so se pristojni organi Zdrženih narodov pretežno bavili z državljanskimi in političnimi pravicami.

K razumevanju človekovih pravic kot konkretnega problema so prispevale izkušnje v državah, ki so se osvobodile v zadnjih desetletjih in ki se danes kot samostojne spopadajo z revščino, slabim zdravjem in bednimi stanovanjskimi možnostmi. Njihovi predstavniki v Zdrženih narodih priznavajo, da ima vsakdo pravico do dela, do primerne nagrade, do socialne varnosti in do primernega življenjskega standarda. Toda za uresničevanje teh pravic so potrebna sredstva, jih te države nimajo. Obstoji tesna zveza med uveljavljanjem ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic in zavzemanjem dežel v razvoju, da dosežejo novo in bolj pravično mednarodno ekonomsko ureditev.

Tako usmerjenost glede človekovih pravic je zakonit in larska generalna skupščina, ki je z resolucijo potrdila, da so vse človekove pravice enakovredne, ne deljive in medsebojno odvisne, da je uresničevanje teh pravic odvisno od gospodarskega in socialnega razvoja, in s tem od položaja kolektiva, kateremu človek pripada, znotraj državne in mednarodne skupnosti.

To resolucijo lahko štejemo za konec tridesetletne borbe za normalizacijo človekovih pravic. Če je bila Splošna deklaracija leta 1948 predvsem o znamenju potrditve pravic političnih in državljanstvih

pravic ter zanemarjala pravice kolektivov, pa resolucija XXXII. generalne skupščine pomeni zmago pravic kolektivov.

Mislím, da je pojmovanje človekovih pravic, kakršno se je razvijalo v Zdrženih narodih, zelo blizu našemu pojmovanju teh pravic, kolikor zadeva manjšine. Tudi mi smo za enakovrednost vseh pravic; nobena nima prioritete, nobena ne sme biti zapostavljena; smo za njihovo nedeljivost; pripadniki manjšin naj uživajo vse pravice, ki so vse medsebojno odvisne. Izgubljanje ozemlja, na katerem manjšina živi, zaostajanje v gospodarskem razvoju, odrekanje pravice do šolanja ali uporabe materinskega - vse to nas enako prizadeva. Za nas zelo pomembna pa je ugotovitev lanske letošnje resolucije, da je uresničevanje človekovih pravic odvisno od položaja kolektiva, kateremu pripadamo, znotraj državne in mednarodne skupnosti.

S SINOČNJE SEJE POKRAJINSKEGA SVETA

Z zadnjimi posegi zaključena
«neprizadeta» proračunska razprava

V trenutku, ko smo zaključili redakcijo, so se svetovalci pripravljali na končno glasovanje

Nejasnost dokončnih političnih stališč in negotovost o izidu glasovanja o proračunu tržaške pokrajine, ki je trajala do zadnjega trenutka, sta dajali tudi pečat zaradi tega neobičajno «trudnemu» poteku proračunske razprave. Po uvodnem pogovoru predsednika Gherisja in dopolnilnih odbornikov Pessata, Panizzone in Volka na prejšnji seji pokrajinskega sveta, se namreč začela ni prijavil noben svetovalec. Tudi naslednje seje načelnikov svetovalskih skupin niso doleteli, kot je v njih pristojnosti, dogovorjenega vrstnega reda posegov. Enaka zadržanost se je pokazala na sinočnji seji pokrajinskega sveta, ko je predsednik ponovno pozval svetovalce, naj prijavijo nastope. Led je razbil odbornik Mitri, ki je kritično obravnavalo delovanje uprave na področjih splošnega in psihičnega skrbitstva, pri čemer je zahteval, da manjka podoben načrt posegov, z določenim časom njih izvajanja in instrumentov za njih uresničevanje.

Po določenem obotavljanju je za njim spregovoril, prav tako v imenu KD, bivši predsednik Zanetti, ki je uvodoma obžaloval neizvajanje razprave, za kar da je kriv odbor, nato pa se je skliceval na osebno utrujenost in omejitvi svoj poseg na nekaj splošnih stališč o vlogi in dostojanstvu krajevnih uprav ter na kritiko zatiranje ne gibnosti uprave, navzlic dobri volji, ki jo je priznal nekaterim odbornikom. Sledil je poseg prav tako demokristjana Šibajca, ki ga je usmeril v skoraj izključno politično oceno, seveda negativno, samega nastanka in delovanja levčarskega odbora. Priznal je sicer tudi, da na dobro voljo posameznih odbornikov, izvršni organ je pa po njegovem mnenju najprej le zaključil pobude prejšnjega odbora, nato pa sklepal neodločno in celo prekljeval lastne sklepe. Zato bi se bil moral odbor PSI - KPI odločiti o mandatu. Potrdil je nasprotovanje KD razpustu pokrajinskega sveta in imenovanju prefekturnega komisarija, trečji, da bi moral odbor odstopiti prej, da bi se omogočile druge rešitve. Sedaj naj vsak prevzame svoje odgovornosti.

Po tako kratki razpravi je predsednik Gheris predlagal kratko prekinitev seje, da pripravi svoje zaključke, z namenom, da se nato za sedenja nadaljuje z glasovalnimi izjavami vseh svetovalskih skupin, najprej o resoluciji PSDI, ki predlaga takojšen odstop odbora, če bi bil proračun izglasovan (besedila čez potirje negotovost do besedila), nato pa še o proračunu. Tvoja prekinitev se je zavlekla, ker so se sestali načelniki skupin še na zadnji poskus, da bi «izšli» rešitev za ohranitev izvoljene uprave. Medtem, ko zaključujemo redakcijo, je sestanek še v teku in še ni

odločitve o tem, ali se bo seja pokrajinskega sveta nadaljevala, ali bodo odločitev odložili na drevo.

● **ZZI-UDI organizira** danes, 14. aprila, ob 19. uri, v dvorani Di Vittorio v Ul. Pondera 8, srečanje z ženskimi oblikami razprave o splošni v poslasti zbornici. Med srečanjem bodo predvajali film o splovu.

Danes kongres o celodnevni pouku na tržaških solah

Na pobudo tržaške občine se bo začel danes v avli magi pedagogike fakultete kongres na temo «Celodnevni pouk - priklazen ali izključen?». Občina je kongres predlagala zato, da bi prišli v medsebojno kritični opazovanje in stališča ter bi tako z izmenjavo posameznih izkušenj izboljšali

Na včerajšnji seji deželnega sveta je bil zopet govor o strokovnem izobraževanju. Kot znano, je deželna skupščina dne 10. februarja ugotovila zakon o strokovnem izobraževanju, ki je imel za Slovence posebno važnost, saj je bilo v njem izrecno rečeno, da bodo pri ustreznih pobudah upoštevane potrebe slovenske nacionalne manjšine, da bodo tako zaščitene vse njene etnične in kulturne značilnosti. Zakon pa je vladal z nekaterimi tehničnimi in pravnimi pripombami zavrnila. Med dolžili, ki jih je vladal zavrnila, je bilo tudi eno, ki se je nanašalo na nepravilno formulacijo prvega člena, kjer je govor o slovenski narodnosti manjšini.

Za vlado je ta člen nepravilno formuliran, ker se nanaša na slovensko «nacionalno» manjšino in ne na «jezikovno» manjšino, kar je v skladu s 6. členom republiške ustave in 3. členom deželnega statuta. Po novi formulaciji, ki sta jo izdelali delni komisiji, bo imel 1. člen naslednjo obliko: «Pri pobudah za izvajanje poklicnega izobraževanja bodo upoštevane potrebe slovenske manjšine, da bodo tako zaščitene vse njene etnične in kulturne značilnosti».

Preskromni učinki državnega zakona 285

V vsej deželi bodo zaposlili le 298 brezposelnih mladincev

Vlada odobrila le 54 od 300 predloženih posebnih programov - Deželni odbor pripravil dopolnilni zakonski osnutek

Pomislek, ki so jih bile izrazile politične sile in še posebej mladinska gibanja, o učinkovitosti lanskega zakona št. 285 o zaposlovanju mlade delovne sile, so se na žalost dokazali kot utemeljeni. Brezposelni mladinci obeh spolov so se namreč vpisali v posebne sezname pri pokrajinskih uradih za delo, občine, pokrajine in gorske skupnosti ter sama deželna uprava so hitele pripravljati programe, s katerimi naj bi vsaj začasno zaposlili mladino pri javno koristnih delih. Deželni uradi pa bili pri tem povsem neuporabni, saj je bilo pri njihovi usklajevanju teh programov in oddaja medministrskega odbora za gospodarsko načrtovanje v dokončno odločitev. Od 300 predloženih posebnih programov, ki bi omogočili zaposlovanje skoraj 1.600 mladincev (kar je bilo še vedno manj od vpisanih v sezname) s stroškom blizu 9 milijard lir, je vladni organ priznal za vso deželo Furlanijo-Juljsko krajino financiranje komaj milijarde in 382 milijonov lir, kar bo omogočilo izvajanje samih 54 programov, za zaposlitvijo le 298 brezposelnih mladincev, za določeno število mesecev do enega leta.

Tako je stanje, ki sta ga predstnik deželnega odbora Comelli in odbornik za delo Dal Mas ob razložila predstavnikom javnih ustanov, ki so programe izdelale in vložile. Odborni programi zadevajo dejavnosti v zvezi s kulturnimi dobrinami, gozdnim premoženjem, kartografijo, geološkimi raziskavami, strokovno pomočjo v kmetijah, turizmu in azurnim in kmetijsko. Na seji do predstavnika poglavitni vprašanja postopka, ki se ga bodo morale krajevne uprave poslužiti pri najemanju v službo, glede na potrebo, da se čim bolj uspešno. Deželni odbor na je pripravil tudi zakonski osnutek, na podlagi katerega naj bi s finan-

Pedagoški odsek Sindikata slovenske šole prireja 25. aprila obisk eksperimentalne šole v Podčetrtek. Prijave še danes, 14. aprila, ob 16. do 17. ure na sedežu sindikata, Ul. Filzi 8.

● **Drevo ob 20.30** bo na barkovljanskem sedežu KPI srečanje s skupino delavcev obrata Velikih motorjev.

● **Drevo ob 20.30** bo na barkovljanskem sedežu KPI srečanje s skupino delavcev obrata Velikih motorjev.

Nobene možnosti za rekvizicijo nezasedenih stanovanj

Pred dnevi se je na sedežu tržaške občine sestala komisija za stanovanjske gradnje, da bi obravnavala problem iskanja nezasedenih prostorov za ljudi, ki so brez stanovanja. Posvetovanju je predsedoval odbornik Abate, ki je v svojem uvodnem poročilu naglasil, da je v tej drugi fazi del nateleta komisija na razne težave. Predvsem kaže, da ni nobenih možnosti, da bi se uresničila pobuda za popis nezasedenih stanovanj v mestu, ker je nemogoče nabaviti potrebno osebo za izvedbo tega načrta. Občina čaka še vedno odgovor dežele in odbora za gospodarsko načrtovanje (CIPE). Odgovor na to bo najbrž negativen. V primeru možnosti pa, da bi lahko javno rekvizirali prazna stanovanja, je Abate pojasnil, da bi moral po zakonu to storiti prefekt in to samo v primerih resne javne potrebe, ki je ni mogoče rešiti na drugačen način. Odbornik Abate je tudi dejal, da so podobne pobude, ki so jih hoteli uresničiti župani drugih mest, na primer Turina, pred zakonom praktično propadle.

Poročilo odbornika je sledila debata in razni posegi pristojnih, med katerimi so bili občinski svetovalci in predstavniki konzult, delavskih organizacij, najemnikov in lastnikov. Sejo so preložili na 22. april, do takrat pa bodo udeleženci zasedanja predložili predstavniki komisije tekočije operativne predloge. Za celotno stanovanjsko vprašanje bodo skušali doseči zanimanje vladnega komisarija in drugih lokalnih ustanov in organov.

Poročilo odbornika je sledila debata in razni posegi pristojnih, med katerimi so bili občinski svetovalci in predstavniki konzult, delavskih organizacij, najemnikov in lastnikov. Sejo so preložili na 22. april, do takrat pa bodo udeleženci zasedanja predložili predstavniki komisije tekočije operativne predloge. Za celotno stanovanjsko vprašanje bodo skušali doseči zanimanje vladnega komisarija in drugih lokalnih ustanov in organov.

nivo celodnevne pouka na solah tržaške občine.

Uvodni referat bo imela odbornica za šolstvo Luciana Benni, sledil pa bosta še dve poročili, med katerima tudi referat člana občinskega komiteja, ki bo govoril o pravici do študija na solah s slovenskim učnim jezikom.

● **Nadaljuje se vpis** za dopolnilni tečaj IVA, ki se bo pričel v drugi polovici tega meseca in ki je namenjen predvsem uradnikom pri trgovskih podjetjih, trgovcem in rokodelcem. Tečaj se bo odvijal na deželnem centru za profesionalno usposabljanje. Interesenti pa naj se prijavijo na tajništvo centra, Ul. Rossini 4 (tel. 61610), ob ponedeljku do četrtka ob 8. do 13. ure in od 14. do 20. ure, ob petkih pa od 8. do 13. ure.

● **Na sedežu KPI** za Barkovlje pri Rumeni hiši bo drevo ob 20.30 srečanje z delavci tovarne GMT.

NA DANAŠNJI SEJI DEŽELNEGA SVETA

Zaključek razprave in glasovanje o zakonu za razvoj gorskih predelov

Na včerajšnji seji se je odbornik Bianchini ponovno skliceval na odločitve v Rimu, ko gre za reševanje problemov Slovencev - Skupščina spreminila zakon o strokovnem izobraževanju

stis. Zakon s tem in nekaterimi drugimi popravki je skupščina odobrila z glasovi KD, PSDI in MSI-DN, medtem ko so predstavniki KPI, PSI, PRI in MF glasovali proti; v trenutku glasovanja predstavnika SSK ni bilo v dvorani.

Pri tem pa moramo poudariti, da so predstavniki levejskega političnega zakonu, ker se z njim ustvarja nova ustanova (IRFOP), ki je po njihovem mnenju nepotrebna; kot so že v razpravi o zakonskem osnutku predlagali, bi morale imeti glavno besedo pri izvajanju poklicnega izobraževanja javne ustanove, kot so občine in pokrajine, ne pa nova ustanova, ki je bila po njihovem mnenju ustanovljena le iz klientskih namenov.

Skupščina je nato soglasno odobrila zakon št. 435, s katerim bo deželna uprava zagotovila jamstvo za posojila, ki jih bodo najela gledališča Verdi, Teatro Stabile Furlanije - Juljske krajine, Stalno slovensko gledališče in Ustanova za umetnostne in kulturne manifestacije iz Gorice.

Razprava je nato stekla o zakonskem osnutku, ki so ga predložili svetovalci KPI, s katerim so predlagali ustanovitev deželne ženske konzulte. Govorili so svetovalci Pupini (MF), P. S. Bertoli (PRI), Lonza (PSDI), Zanfagnini (PSI), Vignini (KD), Tonel (KPI) in poročevalec Biasutti (KD). Na dan so prišla številna vprašanja o vlogi ženske v današnji družbi in o njeni zaposlatosti. Predstavniki večine so sicer poudarili, da ima vprašanje veliko važnost, po drugi strani pa, da je zakonski osnutek preprosten. Zato so predlagali, naj ne bi prešli k razpravi o posameznih členih. Predlog je bil sprejet s 25 glasovi (KD in MSI-DN), medtem ko je bilo proti 17 svetovalcev.

S posegi poročevalca Chinellata (KD) in odbornika za javne uprave Bianchinija (KD) se je nato zaključila razprava o treh zakonskih predlogih, s katerimi se spreminja in dopolnjuje deželni zakon št. 29, ki predvideva vrsto posegov za razvoj gorskih predelov, še posebej pa gorskih skupnosti. Kot smo poročali v prejšnjih dneh, so tej priložnosti svetovalci KPI, PSI in SSK ponovno zahtevali, da bi deželni odbor končno odobril dvojezični statut kraski gorski skupnosti in ji tako omogočil redno delovanje.

Svetovalec Chinellato (KD) in odbornik Bianchini (KD) sta najprej odgovorila na številna vprašanja, ki so jih predstavniki leveje zastavili.

PO ROPU V ULICI MATTEOTTI

Kljub mrzlični preiskavi lov na roparja neuspešen

V Ulici della Tesa so včeraj karabinjerji našli ukradeno hondo, ki sta se je verjetno poslužila roparja

Tržaški karabinjerji in agenti levičarske oddelka tržaške kvesture vodijo mrzlično preiskavo o ropu pred obratom Smolars v Ul. Matteotti; v okviru te preiskave pa beleži kronika le eno novost, pa še ta ni povsem gotova. Gre za motorno kolo, s katerim sta zbežala roparja, potem ko sta ukradla torbo s približno 27 milijoni lir. Motorno kolo znamke honda so našli karabinjerji včeraj dopoldne okoli 9.30 v Ul. della Tesa, s ključi in prometno knjižico vred. Na evidenčni tablici je bila elastika, iz česar bi lahko sklepali, da sta se roparja za podvig poslužila ponarejene evidenčne tablice.

Seveda je bilo motorno kolo ukradeno. V noči od srede na četrtek so namreč neznanči ukradli hondo v mehanični delavnici «Elite» v Ul. Giulia 88. V notranjost so splezali

Zavodski svet
«A. M. Slomšek»
obsodil atentat na Kulturni dom

Zavodski svet Državnega učiteljskega A. M. Slomšek iz Trsta, zbran na seji 11. aprila t.l., izraža ob podlem napadu na naš Kulturni dom v Trstu svoje ogorčenje nad ponavljajočimi tovrstnimi pojavi fašistične nasilja in poziva pristojno oblast, da končno le izsledi tiste, ki hočejo za vsako ceno ohraniti napetost med tu živčimi narodoma in zavirati demokratični razvoj italijanske družbe.

Na Radiu Trst A
oddaja o SSK

Na Radiu Trst A bo danes ob 12.50 oddaja, v kateri bodo zastopniki Slovenske skupnosti podrobneje razložili narodnostno socialno in ekonomsko vlogo Slovenske skupnosti v deželi Furlanije - Juljske krajine. Slovenska skupnost sporoča, da bodo v tej pristopni oddaji sodelovali njeni zastopniki Albin Sirk, Rafko Dolhar in Aleš Lokar.

OSTRA POLEMKA SOCIALISTOV

KD SI PRISVAJA NALOGE KI JI SPLOH NE PRITIČEJO

Vzrok za polemiko je bilo nedavno poročilo pokrajinskega tajnika krščanskih demokratov po njegovem povratku iz Rima

Socialistična stranka je glede na poročilo, ki ga je imel pokrajinski tajnik KD po svojem povratku iz Rima, stopila s krščanskimi demokrati v ostro polemiko. Socialisti ugotavljajo, da je to poročilo tajnika KD preseglo vse meje, saj postaja po tem tržaška KD uradni glasnik ne samo vlogo in deželo, ampak se postavlja v vlogo «Uradnega lista» in si prisvaja naloge razglašati razne odloke in zakone, nad katerimi so delale stranke, ki podpirajo sedanjo vlado in ki so jih z glasovanjem odobrili pristojni ustavni organi. Vendar mimo te vloge, ki bi jo morali imeti informacijski organi in ne politične stranke, povzroča sedaj KD velike probleme za odgovornim potek delovanja tudi vsem našim ustanovam. Tem namreč tajnik KD dikтира naloge, ki jih morajo opravljati sedaj občina, sedaj univerza ali razni državni organi. Tako KD svetuje, določa termine in spominja avtonomne ljudi in strukture, naj se zavedajo svojih nalog in odgovornosti. Tako smo v Trstu prišli do groteskne stanja, da se županu, rektorju ali državnemu funkcionarju ni treba dati težav in za pretek, saj bo itak nekdo iz palače Diana uredil vse težave in jim pomagal skozi težavno upravno pot.

Nazadnje se v poročilu KD lahko ugotovi politično relevanten element, saj KD ocenjuje položaj PRI in PS DI znotraj deželne odbora kot ničen in postaranski znanja. Pokrajinski tajnik krščansko-demokratske stranke namreč obesedno izjavlja, da so deželni zakonski osnutki o razvoju raziskav v sklopu univerze izdelali na srečanju med predstavniki deželne odbora Comelliem in predstavniki tržaške KD. Zato je upravičeno vprašanje, kaj to tem ravnanju in odnosu lahko mislija obe stranki, ki ju KD etiketira z nazivom drugorazrednih političnih skupin.

Predsednik SDGZ dr. Vito Svetina v Ljubljani in Celovcu

Včeraj je bila na obisku pri slovenskih gospodarskih zbornicah v Ljubljani delegacija Slovenskega gospodarskega združenja iz Trsta. Na pogovorih, ki sta jih vodila predsednika obeh organizacij, Andrej Verbič in dr. Vito Svetina, so obravnavali predvsem vprašanja, kako izboljšati in razširiti gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Furlanijo-Juljsko krajino, in kako zagotoviti slovenski manjšini vlogo subjekta pri razvoju takega sodelovanja.

Na pogovorih so ugotovili, da sedanji obisk sovpada s trenutkom konkretizacije obveznosti iz osmiskih sporazumov. Delegacija iz Trsta je opozorila, da si slovensko gospodarstvo v Italiji v tej odnosih želi predstaviti še kot enakovereden partner, pravzaprav kot tisti dejav-

● **Drevo ob 20.30** se bo na svojem sedežu v Ul. Ronchetto 77 sestala rajonska konzulta za škedenj-Caribolo.

IZSEDLI SO JU V SOBOTO, KO STA PRENAŠALA SEDEM MOLOTOVK

DOKAJ ZMERNI RAZSODBA ZA MLADA AVTONOMISTA

Alessandra Gottija so sodniki obsodili pogojno na leto in 10 mesecev zapor, mladoletniku Mauriziju T. pa so kazen oprostili

Leto in deset mesecev zapor pogojno za Alessandra Gottija in oprostitev kazni za mladoletnega Maurizija T. to kazen je včeraj po 40-minutnem posvetu izrekel tržaški sodišče (predsednik Gervasi, pri sednici Grassi in Romeo, tožilec Coassin, zapisničarka Diana Ceppa-Francesca) na procesu proti mladima avtonomistoma, ki ju je agent javne varnosti Wolf zalotil v soboto zvečer v Ul. degli Artisti s sedmimi zaigalnimi steklenicami. Včerajšnja razprava, ki ji je sledilo večje število tržaških skrajnih levčarjev, je bila precej kratka. Ob obtožbeni sta potrdila vsebino zaslišanja na tržaški kvesturi. Gottij je dejal, da mu je molotovke izročil mladenič na Trgu Goldoni s prošnjo, naj jih skrije v parku pri Sv. Justu. On naj bi bil tudi pov-

Sodnik oprostil barkovljansko «striptizerko»

Desetega julija pred dvema letoma se je odpravila skupina prijateljev in prijateljic iz Trsta na kopanje v Barkovlje, saj je nad mestom pripekalo pravo poletno sonce. Ustavili so se v gozdiču ob morju, dvajsetletna Ondina G., ki je verjetno pozabila kopalke doma, pa ni mogla več prenašati pekočih sončnih žarkov in se je pogrnala v morske valove oblačena v majico in kratke hlače. Voda jo je prav gotovo ovesežila, zato pa je imela mokro obleko. Kaj narediti? Seveda, slekla se je in dala raznočeno obleko sušiti na sonce, sama pa se je gola usedla na klopo in mirno kramljala s prijatelji. Pogled na njeno golo kožo pa je tako razburil mimoidoče stardo, da je Ondino prijavila sodnim oblastem pod obtožbo spolziških dejanj v javnosti.

Včeraj je tekla pred tržaškim sodiščem razprava, pretor Bidoli pa je Ondino G. oprostil, saj s svojim početjem, tudi po pričevanju prič in očividcev, sploh ni napravila kaznivskega dejanja, saj ni nikogar motila.

nik, ki bi povezoval obe gospodarstvi. Zato so se na pogovoru zavzele za čim tesnejšo in čim bolj ustrezno povezanost gospodarstva Slovenije v Italiji z delovnimi organizacijami v matični domovini, in sicer na osnovi dolgoročnih dogovorov o kooperaciji. Gostje iz Trsta so poudarili, da bi tovrstno tesnejše sodelovanje po eni strani zagotovilo boljše socialno varnost manjšine, po drugi strani pa tudi njen nemoten razvoj in bi omogočilo, da ostane narodno zavedna.

JURE PENGOV

Interesi slovenskih manjšin v Italiji in Avstriji niso podobni on, enaki samo na političnem področju: tudi na gospodarskem področju obstajajo ista cilji. Izraz tega dejstva je bil včerajšnji prvi tovrstni obisk odbora za gospodarstvo Slovenske kulturno - gospodarske zveze pod vodstvom dr. Vite Svetine, ki je v Celovcu bil gost Slovenskega odbora Zveze slovenskih organizacij. Ob ogledu raznih gospodarskih objektov na Južnem Koroskem in v pogovorih so izmenjali mnenja in poudarili, da je ekonomski razvoj nujno potreben za obstoj manjšin, enako pomemben pa je tudi gospodarski razvoj prostora, v katerem obe manjšini živita. Nadaljnja bistvena funkcija manjšinskega gospodarstva pa je vključevanje v mednarodno delitev dela, kjer se manjšina tudi lahko uveljavlja kot samostojen subjekt. V pogovorih so se dogovorili o konkretnem sodelovanju na področjih turizma, lesne industrije in prevoznosti. Govor pa je tekel tudi o skupnih projektih s podjetji iz matične Slovenije. (Sindok)

V kratkem nov elektrovod med našo deželo in Jugoslavijo

Danes se zaključijo v Trstu dela srečanja predstavnikov držav, ki so vključene v evropsko zvezo za koordinacijo proizvodnje in prenašanja električne energije. Srečanja se udeležujejo tudi predstavniki Romunije in Jugoslavije. Na srečanju obravnavajo razne probleme energetskega vprašanja in med temi tudi gradnjo novih termoelektričnih in jedrskih central. Govor je tudi o energetski izmenjavi med Jugoslavijo in Furlanijo-Juljsko krajino, v kratkem bodo to izmenjavo še okrepili s speljavo novega elektrovoda z napetostjo 380 tisoč voltov, ki bo tekel od Redipuglie do Divače.

ZA OBNOVO FURLANJE 30 milijard lir za dolgoročno posojila

Deželna uprava je včeraj sklenila dva sporazuma z bančnim inštitutom San Paolo iz Trsta in Banca Nazionale del lavoro za najemanje posojil za obnovitev dela na potresnem področju. V smislu deželnega zakona št. 30 iz leta 1976, bodo lahko pridržali prebivalci najeli dolgoročna posojila pri teh dveh bančnih inštitutih, ki sta dala na razpolago 20 oziroma 10 milijard lir za te storitve. Sedaj je na razpolago za kratkoročna in dolgoročna posojila 84 milijard lir.

Včeraj - danes

Danes, PETEK, 14. aprila
VALERIA
Sonce vzhaja ob 5.22 in zatone ob 18.49 - Dolžina dneva 13.27 - Luna vzhaja ob 10.06 in zatone ob 0.21.
Jutri, SOBOTA, 15. aprila
ANASTAZIJA

Vreme včeraj: Najvišja temperatura 11 stopinj, najnižja 9. ob 13. uri 7.6 stopinje, zračni tlak 998.2 mb rahlo pada, vlaga 94-odstotna, nebo pooblačeno, dežja je padla 8.3 mm, veter 18 km na uro zahodnik, morje rahlo razgiban, temperatura morja 10.2 stopinje.

ROJSTVA IN SMRTI

Dne 13. aprila 1978 se je v Trstu rodilo 6 otrok, umrlo pa je 17 oseb.
RODILI SO SE: Jeffrey Burni, Elisa Gosdan, Eleonora Buzzi, Anna Andri, Nazareno Bassi, Matteo Campagna.
UMRLI SO: 10 mesecev stara Emma Calderaro, 93-letna Maria Famiani vd. Petri, 52-letni Antonio Vardabasso, 83-letni Giuseppe Giorgi, 55-letni Rinaldo Trevisan, 73-letna Antonia Depanher vd. Tioz, 64-letna Roma Braida por. Gandrus, 75-letni Mario Radivo, 65-letna Vittoria Sterle vd. Ursini, 66-letni Rodolfo Bombig, 85-letna Antonia Contento, 86-letna Amabile Malusa, 79-letni Adolfo Gasperini, 58-letna Lidia Ariani por. Mosenigo, 84-letna Livia Moretti vd. Parigi, 82-letna Giorgia Tomine vd. Maioia, 66-letna Lidia Giorgini por. Amstici.

DNEVNA SLUŽBA LEKARN
(od 8.30 do 20.30)
Largo Sonnino 4, Trg Libertà 6, Ertia S. Anna 10, Lonjerska cesta 172, (od 8.30 do 13. in od 16. do 20.30)
Borzni trg 12 in Ul. Giulia 14.

NOCNA SLUŽBA LEKARN
(od 20.30 dalje)
Borzni trg 12 in Ul. Giulia 14.

LEKARNE V OKOLICI
Botumec: tel. 228-224; Bazovica: tel. 226-165; Opčine: tel. 211-001; Prosek: tel. 225-141; Božje polje Zgonik: tel. 225-596; Nabrežina: tel. 200-121; Sečljan: tel. 209-197; Zavrje: tel. 213-137; Milje: tel. 271-124.

STALNO SLOVENSKO GLEDALIŠČE V TRSTU
Kulturni dom

ALEKSEJ ARBUZOV
IRKUTSKA ZGODBA
drama v dveh delih

Prevod: MILE KLOPČIČ
Scena in kostumi: EDVARD ZAJEC

Glasbeni izbor in priredba: ALEKSANDER VODOPIVEC
Koreografija: JANEZ MEJAC
Asistent režije: BORIS KOBAL
Režija: MARIO URSIČ

Jutri, 15. t.m., ob 20.30 - a-bonna red B - prva sobota po premieri.
V nedeljo, 16. t.m., ob 16. uri - a-bonna red G - popoldanska predstava na dan praznika.

Gledališča

VERDI
Danes ob 20. uri zadnja predstava Bizetove opere «Kraljci biserov». Prodaja vstopnic pri gledališki blagajni (tel. 31948).

AVDITORIJ
Revija «Invito a teatro»: danes, 14. aprila, ob 20.30 ob Stalno gledališče iz Bocna predstavilo Mrozekov. «Un caso fortunato». I. predstava: v javljavi so abonenti s fiksnimi turnusi in s prostimi kuponi v prodaji pri osrednji blagajni Pasaje Protti.

ROSSETTI
Danes, 14. aprila, ob 20.30 «La brocca rotta» Heinricha von Kleista. Režija: Giorgio Pressburger. Predstava v abonmaju: kupon št. 7. Rezervacije pri osrednji blagajni Pasaje Protti.

Šolske vesti
Šola Glasbene matice vabi ljubitelje glasbe na nastop govejcev, ki bo danes, 14. aprila, ob 18. uri v šolski dvorani Gallus, Ul. R. Manna 29.

Razna obvestila

Ustanovni občni zbor gobarske družine - Trst bo danes, 14. aprila, ob 20. uri v Prosvetnem domu na Opčinah. Dnevni red: 1. Kratko poročilo, pripravljalec: odbor; 2. Diskusija in sprejem pravilnika GD; 3. Volitve; 4. Razno. Vabljeni ljubitelji gob!

SPDT vabi vse svoje člane, ki bi želeli prikazati svoje diapozitive na družabnem večeru dne 20. aprila, ob 20.30 v Gregorčičevi dvorani, naj se javijo na sedežu SPDT (tudi telefonsko 794249), danes ob 19. do 20. ure.

Izleti

PD Rdeča zvezda iz Saleza organizira v nedeljo, 16. aprila, izlet v Idrijo, z ogledom bolnišnice «Pavla» in tiskarne «Slovenija». Vpisovanje pri vaških odbornikih: v Brskčih - Anica Krajnc, v Repnu - Neva Milčič, v Zgoniku - Joško Milčič, tel. 229239, v Gabrovcu - Klavdij Trobec, v Salezu - Bojana Furlan. Odhod je predviden ob 7. uri zjutraj - avtobus št. 1 iz Brskčih in avtobus št. 2 iz Samatorce. Na razpolago je še nekaj mest. Vabljeni!

Zalost, ki je prizadela družino
Debeli in Turk ob smrti dragega moža in očeta, se pridružujejo prijatelji Vessel, Siera in Jagodica.

Zvezda bivših borcev NOB VZPI
ANPI iz Trebeže izrekla soglasno ženi Adrijani in svojem ob izgovoru Bruna Kralja.

Sekcija KPI Trebeže izrekla iskreno sožalje ženi, mami in ostalim sorodnikom ob prerani smrti Bruna.

NOGOMET

V 2. AMATERSKI LIGI

Dragocena zmaga Brežanov

Naši nogometaši so tesno, a povsem zasluženoma premagali Edero

Breg — Edera 1:0 (0:0)

BREG: Kernac, Sovič, Poropat, Klun, Dagri, Melon, Breg, Krizan (Bonazza), Samec, Mikuš, Strnad.

EDERA: Carbonare, Demich, Starace, De Marchi, Pagnut, Gardosi, Volo, Petagna, Vattovani, Zaccagna, Bonnes.

SODNIK: Gergolet iz Doberdoba.

STRELEC: v 78. min. Samec

Niti v naknadnem srečanju Ederi ni uspelo, da bi premagala Brežane.

Potem ko so »plavi« žele pred časom premagali Tržačane, je bila tekma po čudni razsodbi komisije CAF v Rimu, v sredo ponovljena.

Pričakovati je bilo, da bodo Tržačani igrali napadalno, saj jim je bila ta »ekma« verjetno zadnja možnost za obstanek v 2. AL.

»Plavi« so startali odlično in borbeno ter so prevzeli vajo igre v svoje roke in jo držali do končnega zvižga. Bistveno igranje je nekoliko oviralo terensko premoč domačinov, ki pa niso znali spremeniti v gole številnih ugodnih priložnosti. Edera je le zaustavljala Bregove napade in je odgovarjala sicer redki in neučinkoviti protinapadi, saj ni bil vratar Krnac nikdar resneje zaplenjen. V sredini drugega polčasa je Samec končno po lepi akciji med Bonazzo in Strnadom odbito žogo poslal na dno mreže.

S tem parom točk je Breg znatno izboljšal svoj položaj na lestvici in lahko dokaj mirno gleda na zaključne tekme prvenstva, saj mu je obstanek v ligi skorajda zagotovljen. Kot zanimivost je omeniti, da, odkar je prevzel vodstvo Brega trener Mondo, so »plavi« zabeležili le dva poraza in osem zaporov uspešnih izidov.

Za poštenost na igrišču moramo tokrat pohvaliti vse Brežane, ki so dali dušo in srce za barve moštva. Dobro se je tudi odrezal sodnik Gergolet.

Jolo

CICIBANI

Juventina — S. Lorenzo 0:2 (0:2)

JUVENTINA: Pavel Zavavlav, Marko Zavavlav, Solinas, Marietta, Cafarelli, Peter Branjnik, Flaviano Spanghero, Trevisan, Robert Krpan, Tabai, Mario Spanghero, 13 Collini.

Glavni protagonist tekme je bila burja, ki je v prvem delu igre pihala v korist S. Lorenza. Gostje so se seveda od vsega začetka podali v napad, v upanju, da bodo izkoristili to prednost. To jim je uspelo že v peti minuti igre, ko so prišli v vodstvo z nerodnim avtogolom Cafarellija. Tik pred koncem polčasa pa so gostje podvojili, tudi tokrat po avtogolu Pavla Zavavlava.

Bip

ODBOJKA

2. MOSKA DIVIZIJA

Dom jutri ponovno igra

Po enomesečnem premoru se jutri ponovno prične s povratnim delom, prvenstvo druge moske divizije. V tem prvenstvu nastopa tudi goriska šesterka Doma, ki po prvem delu zaseda tretje mesto lestvice za vodčima Solarisom iz Trsta in Wolley Clubom iz Turjaka. Domovci v povratnem delu star-

KOŠARKA

Crvena zvezda uspešna

Večera so odigrali zaostali tekmi 25. kola prve jugoslovanske nogometne lige.

IZIDA

Crvena zvezda - Vojvodina 1:0
Celik - Partizan 0:0

NARASČAJNIKI

Juventina — Pro Romans 1:2 (1:2)

JUVENTINA: Rusjan, Makuc, Sturm, Mervic, F. Devetak, V. Devetak, Petarin, Leban, Gordeschi, Lepore, Stelato, 13 Dolljak.

Strelac za Juventino: Petarin.

V prvem delu srečanja je Juventina popolnoma nadgrala goste in zapravila ugodne priložnosti. Štandreci so prvi povedli v Petarinom. Gostje so po prejetem голу ostro reagirali in najprej izenačili ter potem povedli. Omeniti moramo, da so »belo-rdeči«, kljub porazu, zaigrali dobro in to predvsem na sredini igrišča.

ZACETNIKI

Juventina — Poggio 2:2 (2:0)

JUVENTINA: Fabris, Aleš Branjnik, Solinas, Makuc, Kerpan, Walter Nanut, Tomasi, Bressan, Boris Nanut, Spanghero (Marega).

STRELCA za Juventino: Bressan in Solinas.

Remi je v bistvu pravičen, čeprav je Juventina pokazala bolj urejeno igro. Ves prvi polčas so mladi štandreci predvajali zelo hitro igro in z lepimi podajami stalno ogrožali vratarja gostov. V tako ugodnem položaju so domačini dvakrat zatresli mrežo gostov.

V drugem delu pa mladi štandreci niso bili sposobni urediti svojih vrst in pobuda je prešla v roke gostov, ki so zasluženoma remizirali, čeprav v zadnji minuti in s pomočjo enajstmetrovke, ki jo je imela Olympia, pa čeprav ji je stal na drugi strani mreže tržaški CUS, ki se tudi poteguje za visoko uvrstitev na končni lestvici.

KADETI

Borovi kadeti so se kar dobro upirali močnemu Interju 1904 in so odigrali eno boljše tekme.

Tudi Breg je proti Servolani zadovoljiv (se posebno v prvem polčasu). Sicer pa je bil poraz naših fantov predviden.

IZIDI 12. KOLA

Bor - Inter 1904 71:103

Servolana - Breg 94:62

Ferroviario A - Italsider 72:82

Ferroviario B - Don Bosco 73:84

TEDENSKI PREGLED

ODBOJKA

KRAS NA VRHU RAZPREDELNICE

V 2. ŽD so odbojkarice Hrasta iz Doberdoba na odličnem 3. mestu

ŽENSKA C LIGA

Tudi po enajstih odigranih tekmah se nadaljuje mrtvi tek Trevisa in Libertasa iz Schia. Naša dva zastopnika sta bila poražena tudi v 12. kolu. Zastopnice Sloge so gostile Treviso in izgubile po treh setih igre. Povedati je potrebno, da so se nasprotnicam pošteno upirale, toda zmaga gostinji ni bila nikoli v dvomu. Brez osvojenega seta so se vrstile tudi igralke Brega, ki so v nedeljo imele na drugi strani mreže v Padovi domači Don Bosco.

IZIDI 12. KOLA

Sloga - Treviso 0:3

Don Bosco - Breg 3:0

Corridoni - Torriana 2:3

Agi Gorica - Libertas Schio 1:3

LESTVICA

Libertas Schio in Treviso 20;

Agi Gorica 16; Torriana Gradisce 12; Don Bosco Padova 8; Sloga in Corridoni 6; Breg 0.

PRIHODNJE KOLO

Treviso - Agi; Torriana - Don Bosco; Breg - Corridoni; Libertas Schio - Sloga.

1. MOSKA DIVIZIJA

Po tretjem povratnem kolu je ostal Kras na vrhu lestvice. Zgončani imajo, kljub tekmi manj, dve točki prednosti pred gorisko Olympia in CUS iz Trsta. Krasveci so tudi v povratnem neposrednem obračunu premagali Pav Natisona 3:1. Veliko lažjo pot do zmage je

tello Videm 14; Virtus Vigonovo 12; Kontovel in San Luigi 10; CUS Trst in Intrepida Mariano 6; Maianese 2.

PRIHODNJE KOLO

CSI Donatello - Volley S. Vito; S. Luigi - Libertas Krmin; Maianese - Kontovel; Julia - Pav Despar; Intrepida - Virtus; Azzurra CUS Trst.

2. ŽENSKA DIVIZIJA

Odbojkarice Hrasta iz Doberdoba zaslužijo vso pohvalo. Po nekoliko slabem začetku, ki je bil povsem tudi upravičen, saj igralke iz Doberdoba v domačem kraju nimajo primernega prostora za trening in igrajo prvenstvene tekme v Gorici, se stalno pomikajo proti vrhu lestvice. Po zadnjem četrtm zaporednem uspehu so se varovanke Gergoleta pomaknile celo na odlično tretje mesto.

IZIDI 12. KOLA

Matteo's - Acli Ronke 3:2

Hrast - Kennedy 3:1

Julia - Rivignano 2:3

Ginnastica - Libertas 3:0

LESTVICA

Prata in Rivignano 20; Hrast 14; Julia in Acli Ronke 12; Kennedy 10; Ginnastica Spilimbergo in Matteo's Trst 8; Libertas Gorica 4; Libertas Torvis 2.

PRIHODNJE KOLO

Libertas Torvis - Prata; Rivignano - Hrast; Kennedy - Matteo's; Acli Ronke - Ginnastica Spilimbergo.

KOŠARKA

1. ITALIJANSKA LIGA

Goriški Pagnossin zopet praznih rok

V obeh kvalifikacijskih košarkarskih skupinah v prvi italijanski ligi so v sredo odigrali zadnje kolo prvega dela.

Medtem ko je tržaški Hurlingham, čeprav s težavo, osvojil dokaj pomembni točki, pa je goriški Pagnossin zopet ostal praznih rok. Po tem spodrsilaju imajo Goričani le malo možnosti, da se lahko uvrstijo v A-1 ligo.

IZIDI 7. KOLA

Chinamartini - Scavolini 104:88

Emerson - Alco 92:88

Hurlingham - GIS Neapelj 73:63

Pintinox - Pagnossin 88:81

LESTVICA

Chinamartini Turin in Scavolini Pesaro 10; Alco Bologna; Emerson Genova in Pintinox Brescia 8; Pagnossin Gorica 6; Hurlingham Trst 4; GIS Neapelj 2.

SKUPINA B

Brill - Jolly 102:87; Eldorado - Mobiam 83:82; Fernet Tonic - Canon 80:81; Vidal Mecap 98:102.

LESTVICA

Fernet Tonic Bologna 12; Brill Cagliari in Mecap Vigevano 10; Canon Benetke 8; Jolly Forli 6; Vidal Mestre in Eldorado Rim 4; Mobiam Videm 2.

TENIS

Šmid presenetil

MONTE CARLO — V četrtini finala mednarodnega teniškega turnirja v tem kraju je za največje presenečenje poskrbel Tomaž Šmid (CSSR), ki je odpravil Španca Manuela Orantesa s 3:6, 6:2, 6:2.

V drugi tekmi četrtfinala je Američan Vitas Gerulaitis premagal Rumuna Nastaseja s 6:3, 1:6, 6:3.

TEDENSKI PREGLED

Tokrat brez večjih uspehov

V slovenskem derbiju (v prvenstvu »propaganda«) slavje Nabrežincev

LESTVICA

Ferroviario A 20; Italsider, Inter 1904 18; Don Bosco 14; Ferroviario B, Servolana 10; Bor 2; Breg 0.

PRIHODNJE KOLO (16.4.)

Italsider - Breg (16.15 v Trstu, Ul. della Valle); Don Bosco - Inter 1904, Ferroviario B - Servolana, Bor - Ferroviario A (jutri, 15. aprila, v Trstu ob 19.30).

NARASČAJNIKI

Od naših eklin je, kot je bilo pričakovati, zmagal je Kontovel, ki je pa z dokajšnjo težavo premagal ekipo SABA.

Borovci so odigrali eno boljše tekme (čeprav so izgubili z Interjem 1904, openski Polet pa je dobesedno zapravlil možnost, da bi proti Servolani osvojili prvi prvenstveni par točk.

IZIDI 14. KOLA

Kontovel - SABA 87:82

Polet Servolana 55:62

Inter 1904 - Bor 57:50

SGT - Ricreatori 68:50

Ferroviario - Italsider 142:56

LESTVICA

Ferroviario 28; Ginnastica Trieste 26; Kontovel, Ricreatori 20; Inter 1904 16; Servolana 10; Bor, SABA 14; Italsider 2; Polet 0.

PRIHODNJE KOLO (15.4.)

Bor - Servolana (18.00 v Trstu); SABA - Polet (15.30 na Greti); Kontovel - Ferroviario (15.30 na Kontovelu); Italsider - SGT, Ricreatori - Inter 1904.

PROPAGANDA

V predzadnjem kolu tega prvenstva je bil v Dolini slovenski derbi med Bregom in Sokolom. Nabrežinci so tudi na tujem odpra-

vili Brežane in so tako s tremi zmagami zaključili to prvenstvo.

Bor je bil v Miljah proti premočnemu Interju, kljub visokemu porazu, zadovoljiv. »Plavi« so namreč igrali brez Darka Bradassija.

IZIDA 9. KOLA

Breg - Sokol 46:49

Inter Milje - Bor 86:27

Počitek: Don Bosco.

LESTVICA

Inter Milje 14; Don Bosco A 12;

Sokol 6; Bor 2; Breg 0.

Sokol in Bor imata tekmo manj: »PRIHODNJE KOLO (15.4.)».

Breg - Bor (16.15 v Dolini); Don Bosco A - Inter Milje; Počitek: Sokol.

DREVI V DOLINI

Bor proti Rečanom

V okviru priprav na nadaljevanje promocijskega prvenstva bo drevi Bor ob 19.30, v dolinski telovadnici igral prijateljsko košarkarsko tekmo z ekipo Esperanto z Reke.

Breg v Miljah

Bregovi košarkarji (igralci letnika 1963 in mlajši) bodo danes ob 18.30 odigrali v Miljah prijateljsko tekmo z Interjem.

SOLSKO PRVENSTVO V GORICI

Naši tretji

V ponedeljek se je na goriškem končal medšolski košarkarski turnir za mladince višjih šol. Slovenske barve je v tej konkurenci branila ekipa, ki so jo sestavljali dijaki vseh treh višjih šol v Gorici.

Končna lestvica

Zavod »Fermi« 8, »D. Alighieri« 4; Slovenske šole 3, »S. Slataper« in »G. Galilei« 2, »Duca degli A-bruzzi« odstopil.

Vladimir

MINIBASKET

TROFEJA S. SEBASTIANO

Derbi Bregu

Bor — Breg 28:36

BOR: Košuta 4, Pieri 12, Zetko, Lokar 8, Civardi 2, Paulina, Lozei, Tognetti 2, Zerul, M. Ferfolgia.

BREG: Korošec 26, I. Sancin 2, N. Sancin, Ražem, Piras 2, S. Kocjan, D. Kocjan 6, Vodopivec, Marko Ota, Mitja Ota, Praselj.

Kot smo predvidevali, je bila ta tekma zelo zanimiva. Borovi igralci so se končno zavedali svoje moči in so brez trene zaigrali proti močnejšim nasprotnikom. V prvi četrtini je bil rezultat še izenačen, nato pa je Breg z 25:6 in je bilo pričakovati, da se je »ekma« že zaključila.

Borovci pa so v nadaljevanju zopet odlično začeli in so dosegli toliko kosev, da so se mladi Bregovi igralci bali za končni izid. V zadnji četrtini je Bor še stalno napadal, vendar je Bregu uspelo obdržati tesno prednost.

Tekma se je zaključila ob splošnem zadovoljstvu. Breg je slavil zmago, borovci pa so bili zadovoljni zaradi prikazane igre.

LESTVICA

Prata in Rivignano 20; Hrast 14; Julia in Acli Ronke 12; Kennedy 10; Ginnastica Spilimbergo in Matteo's Trst 8; Libertas Gorica 4; Libertas Torvis 2.

PRIHODNJE KOLO

Libertas Torvis - Prata; Rivignano - Hrast; Kennedy - Matteo's; Acli Ronke - Ginnastica Spilimbergo.

JOSIP BROZ TITO
ZBRANA DELA

Založba Komunist in Založba Borec:

Zbrana dela

JOSIPA BROZA TITA v slovenščini bodo v 40 knjigah izšla predvidoma v naslednjih štirih letih v nakladi po 10.000 izvodov.

V PRVEM LETNIKU bo izšlo 6 knjig

Cena posamezne knjige za 1. letnik je 100,00 din.

Individualni naročniki lahko plačajo v obrokih.

Vsa naročila za Titova zbrana dela pošiljajte na naslov:

Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28.

Zbrana dela Josipa Broza Tita — 40 knjig — bodo zajela vse, kar je Tito objavil ali govoril in nam je ostalo zapisano. Tudi pisma, izjave in podobno, ki pričajo o boju delavcev narodov Jugoslavije, o narodnoosvobodilnem boju in bojih socialistične Jugoslavije za enakopravnost in mirno sožitje med narodi in državami.

Spričo izjemnega pomena Tita za socialno in narodno svobodo naših narodov pa tudi za druge narode, za človeštvo sploh, sodijo Titova besedila med najzanimivejše, najdragocenejše dokumente naše zgodovine zadnjih petdeset let. Pričajo o človeku, ki si je zastavil za smisel svojega življenja boj za pravično prihodnost delavskega razreda in narodov Jugoslavije sploh ter za človečnejše življenje človeštva; pričajo o državniku s tankim čutom za politično stvarnost, o neutrudnem, nepomirljivem bojevniku, ki je na šahovnici zgodovinskih bojev potegnil vselej pravo potezo o pravem času. Brez omahovanj, oklevanja in zamud. Zato ni le zedinil prej razcepljeno Komunistično partijo Jugoslavije, ampak je krog nje zbral v osvobodilnem boju in v graditvi socialistične družbe vse delovne sloje naših narodov.

Titove spise dopolnjujejo mnogi DOKUMENTI o njem in številne OPOMBE urednikov posameznih knjig, ki nam zanimivo osvetljujejo okoliščnosti, v katerih je Tito delal, ter nas seznanjajo z ljudmi, organizacijami in pojavi raznih političnih smeri, ob katere je zadevala Partija pod Titovim vodstvom. KRONOLOGIJA predstavlja doslej najpodrobnejšo kroniko Titovega nadvse razgibanega delovanja in življenja, ki nikoli ni mirovala. Odkazal je gotovo vsebinsko najzanimivejše IMENSKO KAZALO z življenjepisi številnih Titovih sorcev in sodobnikov. Titova Zbrana dela so znanstvena izdaja. Pripravljajo jih sodelavci Instituta za sodobno historijo v Beogradu. Vendar so vsa spremena besedila, ne le Titova, napisana jasno, pregledno, vsakomur dostopno, a hkrati polna doslej neznanih pričevanj. Titova Zbrana dela nam odpirajo pota do prave podobe naše zgodovine zadnjega polstoletja. Brez njih bi ostala nepopolna in blede.

NAROČILNICA

(za naročnike v Jugoslaviji)

Zbrana dela Josipa Broza Tita

Naslov naročnika:

(pošta)

Naročam(o): 1. 6 knjig prvega letnika — 1978 število kompl.

2. komplet Zbrana dela v 40 knjigah število kompl.

(ustrezno obkroži!)

Opomba: Cena posamezne knjige po 100.— din velja le za 1. letnik. Individualni naročniki lahko plačajo v obrokih — najmanjši obrok je 100.— din.

Datum:

Podpis naročnika:

Zbirko lahko naročite v

Tržaški knjigarni

Ul. sv. Frančiška 20 — TRST

Proizvajanje
profesionalnih in civilnih
radijskih aparatov

iret

INDUSTRIA RADIO ELETTRICA
TELECOMUNICAZIONI s.p.a.Ulica Caboto 16 - P.O.B. 2739
34100 TRST - TRIESTE - ITALY
Telex 46233 - Tel. 827281

Uredništvo, uprava, oglašni oddelki,
TRST, Ul. Montecchi 6, PP 559 — Tel. 79 38 08 79 46 38 79 58 23 76 14 70
Podružnica
Gorica, Ul. 24 Maggio 1 — Tel. 83 3 82 57 23

Naročnina
Mesečno 2.900 ltr — vnaprej plačano celotno 29.000 ltr. Letna naročnina
za inozemstvo 44.000 ltr, za naročnike brezplačno revija «DAN».
V SFRJ številka 3.00 din, ob nedeljah 3.50 din, za zasebnike mesečno 40,00,
letno 400,00 din, za organizacije in podjetja mesečno 55,00, letno 550,00 din

Postal tekoči račun za Italijo Založništvo tržaškega tiska, Trst 11-5374

PRIMORSKI DNEVNIK

Stran 5

14. aprila 1978

Ze SFRJ Ziro račun 50101-603-45361 «ADIT» - DZS - 61000 Ljubljana,
Gradišče 10/II. nad., telefon 22207

Oglosi Ob delavnikih: trgovski 1 modul (šir. 1 st., viš. 43 mm)
13.000 ltr Finančno-upravni 600, legalni 600, osmrtine 250,
sozolja 300 ltr za mm visine v širini 1 stolpca Mali oglosi 150 ltr beseda.
Ob praznikih: povšek 20% IVA 14% Oglosi iz dežele Furlanije-Juljske
krajine se naročajo pri oglosnem oddelku ali upravi iz vseh drugih dežel
v Italiji pri SPI.

Odgovorni urednik Gorazd Vesel

Izdaja ZTT Član italijanske
in tiska Trst zveze časopišnih
založnikov FIEG

NEPRIČAKOVAN RAZPLET POMLADI

NEURJE ZAJELO SKORAJ VSO ITALIJO V NIŽINAH DEŽUJE, V GORAH PA SNEŽI

V Furlaniji-Jul. krajini snežni plaz ubil dva finančna stražnika - Na južnem Jadranu
in Otrantskih vratih divja vihar 10. stopnje s sunki vetra do 130 kilometrov na uro

RIM — Neurje z vetrom, dežjem in sneženjem je zajelo dobesedno celotno Italijo. Zima je v teh spomladanskih dneh ponovno pokazala zobe, saj sneži nad vsem alpskim lokom v višinah nad 1.000 m.

V Furlaniji-Jul. krajini je snežni plaz na italijansko avstrijskem prelazu Pramol terjal smrt dveh finančnih stražnikov, druga dva pa so prepeljali v neko avstrijsko bolnišnico, ker je cesta na italijanski strani neprevozna. Včeraj jutraj so morali preprodati promet po tabelski cesti, kar so številni tovornjaki pričeli polzati na zasneženem cestnišču in prekinili promet. V zadnjih urah je nad Julijci in Karnijskimi Alpami zapadlo 60 cm snega, snežna odeja nad 1000 metrov je debela že en meter. V Furlaniji pa neprestano dežuje in so skoraj vse reke nevarno narasle.

Podoben položaj se je v Veneti, kjer je na vseh cestah nad 1000 metrov obvezna snežna odeja. Vsi dolgi dolgi prelati so uprli za ves promet, snežni plugi si s težavo utirajo pot skozi 70 cm snega.

V Gorenjem Poadižju se je položaj nekoliko izboljšal, da je prelat Brenner odprl za osebne avtomobile, zaprt pa so prelazi Rolle in Pordoi, ker je nevarnost snežnih plazov. Neurje ni do sedaj povzročilo večje škode v alpskih deželah, če izjemamo škodo v kmetijstvu. Najhuje je na Tridentinskem, kjer izmenično sneži in dežuje nad 500 metrov nadmorske višine, in mraz uničuje sadno dreve v cvetju. Kmetje ob Adiji zadržajo kresove, da bi vsaj delno omilili škodo.

V vseh nižjih predelih Italije dežuje neprestano že dva dni, narasle reke pa se ne ogrožajo nasipov. Skoraj povsod so temperature pod mesečnim povprečjem, le ob obalah Apulije so višje (v Bariju na 22 stopinj). Položaj pa ni zato nič boljše, pih namreč močan južni veter do 70 kilometrov na uro. Neurje je popolnoma ohromilo vse letalski promet. Na južnem Jadranu in Otrantskih vratih pa je razbesnelo morje prekinilo tudi pomorski promet. Jatkost valov je dosegla 10. stopnjo, pih pa na južni veter 110 km na uro, posamezni sunki dosegajo celo hitrost 130 km. Iz Barija nista večer izplula trajekta za Gričjo in Dubrovnik. Tovarna mornarska ladja «Stafetta Jonica» pa je pred pristaniščem in ji ne uspe vanj. Najbolj dramatične trenutke je doživela posadka neke turške tovorne ladje, ki se je pred neurjem zatekla v pristanišče, sidiš, sta dobesedno orali dno, ladjo pa je nosilo proti valovbranom; ko so spustili še tretje sidro, je ladja končno obstala. Pred Barjem neprestano kroži izvidniški motorni čoln pristaniškega poveljstva, da bi nudil pomoč ribiškim čolnom v težavah.

V Mesinskem prelivu se je morje nekoliko umirilo, da je spet mogoča povezava med Sicilijo in Kalabrijo. Kljub temu pa so v Mesini več kilometrov dolge kolne tovarnjakov, saj niso izpluli trajekti.

Za računski dvor so bili prispevki Vietnamu zakoniti

RIM — Računski dvor je razsodil, da so bili finančni prispevki italijanskih občin vietnamskemu ljudstvu l. 1973 povsem zakoniti. S tem je zavrnil zahtevo glavnega pravdnika, naj se občinski uravniki iz Cesene, Cesenatica in Forlīa obsodijo na povračilo omenjenih zneskov (36 milijonov lir) državi blaginji. Razsodba velja seveda tudi za vse druge občine, ki so na tak način izkazale čisti solidarnosti s trpečimi Vietnamci.

TRIPOLI — Mavretanski predsednik Muktar Ould Dada je včeraj prišel na tridnevni obisk v Libijo, kjer bo predvsem govoril o problemu Zahodne Sahare.

DUNAJ — Predstavniki turškega prebivalstva Cipra so poslali generalnemu tajniku OZN Kurtu Waldheimu osutek o bodoči ciprski ustavi, ki bi predvidevala federalno ureditev otoka.

PARIZ — Veter in morski tokovi so poslabšali položaj na bretonski obali. Naftni madež je ponovno onesnažil komaj za silo očiščeno obalo, prizadel pa je tudi področja, ki jim je nafta ob brodolomu libijskega tankerja «Amoco Cadiz» prizanesla.

RIM — Upravni svet RAI je pod predsedstvom Grassia odobril obračun za leto 1977, ki izkazuje prebitok 711 milijonov lir.

Zrtev španske policije

VICO — V tukajšnji bolnišnici je preminila 21-letna Elvira Parcerio Rodriguez, ki jo je med ponedeljkovo rekonstrukcijo osebja ladjedelnice Ascen v Galiciji ranila policija. Delavstva je javno protestiralo za radi odpusta nekaterih kolegov, a

• PRAVICE MANJŠIN

(Nadaljevanje s 1. strani)

pravica, ki jih priznavajo manjšinam. Člen 27 pakta o državljanskih in političnih pravicah pravi namreč, da se v državah, kjer obstajajo etnične itd. manjšine, pripadnikom teh manjšin ne sme odrekati pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživajo svojo kulturo in uporabljajo svoj jezik. Manjšinske pravice se torej omejujejo na kulturne pravice. Člen 27 sicer ne more popolnoma zanikati kolektivnega značaja manjšinskih pravic, vendar pa manjšine kot kolektivnega subjekta in objekta se ne prizna.

Kaj so za tak odnos Združenih narodov do manjšin kriva pogoja o istovetnosti države in navedena tradicija centralističnega vladanja, ki v vsaki različnosti vidijo nevarnost za obstoj države namesto obogatitev našega življenja?

Bralcem Primorskega dnevnika je znano, da je italijanski univerzitetni profesor Francesco Caporali že končal obsežno študijo o manjšinski problematiki. V študiji, ki obravnava samo pravice posameznika, Komisija za človekove pravice Združenih narodov je pravkar sklenila, da se bo obrnila na vse članice Združenih narodov za mnenje o manjšinskem problemu. Obenem s Caporali študijo bodo Združeni narodi državam članicam poslali tudi načrt posebne deklaracije o pravicah pripadnikov narodnih,

etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, ki ga je predložila Jugoslavija.

Doseči bi bilo treba, da bodo v deklaraciji vključena vsa na čela, ki so jih glede človekovih pravic že sprejeli Združeni narodi. Truditi pa se moramo tudi za to, da bodo države članice Združenih narodov pri reševanju svojih manjšinskih problemov upoštevale standarde človekovih pravic, za katere so že glasovale v Združenih narodih.

V Ljubljani odprli retrospektivno razstavo Avgusta Černigoja

LJUBLJANA — Sinoči so v Modri galeriji v Ljubljani odprli veliko retrospektivno razstavo del prof. Avgusta Černigoja. Razstava zajema dve veliki dvorani in je bila sestavljena s poudarkom na njegovem konstruktivizmu iz dobe od 1924 do 1929, torej na dobi, ko je umetnik deloval v Ljubljani, od koder pa se je moral prav zaradi te svoje zavzetosti umakniti v rodni Trst, kajti tedanja uradna Ljubljana ga ni hotela sprejeti. Del razstave se seveda nanaša tudi na njegovo dejavnost v rodnem mestu Trstu vse do leta 1929. Sicer pa gre za isto razstavo, ki je bila pretekli mesec v idrijski galeriji in o kateri smo ob času obširno pisali.

Odprte razstave je privabilo veliko ljudi, katerim sta o umetniku in njegovi ustvarjalnosti spregovorila umetnostni zgodovinar Peter Krečič ter umetnostni kritik Aleksander Bassin, idrijski akademski piskar zbor pa je dopolnil program s tremi modernimi skladbami. Razstava, ki bo v Ljubljani trajala do 7. maja, bo nato prenešena v Beograd in sicer v tamkajšnji salon sodobne umetnosti v juliju pa si bodo to Černigojevo razstavo mogli ogledati v koprski galeriji Loza.

Toliko o sinočnjem odprtju razstave včeraj dopoldne pa je bila v knjižnici Moderne galerije zadržana tiskovna konferenca, ki se je udeležili tudi prof. Avgust Černigoj in na kateri je bila predana zelo temeljita podoba dobe, ko se je prof. Avgust Černigoj preiskoval v svojem konstruktivizmu v Ljubljani in v Trstu. To dobo so opredelili z omenjeno Krečič in Bassin kot strokovnjaki, ki sta sodelovala pri organiziranju razstave ter kot umetnostna izvedenja, še najraje pa je o tedanjem, za Černigoja in druge navdušene ustvarjalce močnem vzdušju v Ljubljani govoril akademik dr. Branko Kreft, ki je bil eden izmed onih tedaj zelo maloštevilnih skupnih naprednih in revolucionarnih mladit, ljudi, ki so razbiral ozračje tedaj tako konservativne Ljubljane. Podoba tedanjih razmer je dovolj tudi sam Černigoj, v nadaljevanju so se odzvali k besedi še drugi, med katerimi umetnostni zgodovinar dr. Fran Petre.

BRUSLJ — Notranji minister Boel je razključil osnkarjem, da se nahaja v Belgiji kakih 20 pripadnikov zahodnoevropske teroristične skupine RAF, ki je med drugim odzovorna za ugrabitev in uboj vodje zveze industrijev ZRN Schleyerja.

Perović obsojen

BEOGRAD — Beograjsko sodišče je včeraj obsodilo 55-letnega Mileta Perovića na dvajset let zaporne kazni pod obtožbo, da je koval zaroto proti neodvisnosti in ozemeljski nedotakljivosti Jugoslavije ter za nasilno spremembo družbenega režima. Perovića so med drugim obtožili, da je skušal ustanoviti kominformistično usmerjeno jugoslovansko komunistično partijo v tujini.

V Novi Gorici kmalu društvo esperantistov

V Novi Gorici bodo v kratkem oblikovali esperantsko društvo, ki je nekdanje že uspešno delovalo, pred približno 10 leti pa je popolnoma zamrlo. Danes je na Primorskem aktivno le društvo esperantistov v Kopru. Na pobudo Zveze esperantistov Slovenije in ljubljanskega esperantskega društva ter nekaterih ljubiteljev tega mednarodnega jezika iz področja Nove Gorice, je pred kratkim stekla akcija za obnovo dejavnosti. Pobudniki vabijo vse tiste, ki bi se želeli učiti esperanta, naj se zglasijo na sedmih občinskih konferencah SZDL v Novi Gorici.

RADIO VIZIJA

ITALIJANSKA TV	Prvi kanal
12.30	Argumenti
13.00	Risanke
13.25	Vremenska slika
13.30	DNEVNIK
13.45	Danes v parlamentu
14.10	Nemščina
16.30	Modena: Konjske dirke
17.00	Ob petih z GIULIANOM CANEVACCHEM
17.05	Pink Panther, risanka
17.15	LA DEVOZIONE DELLA CROCE, II. del igre
18.00	Argumenti
18.30	Dnevnik 1 - KRONIKE
18.45	Sever ključ Jug - Jug ključ Sever
19.05	Programi pristopanja
19.20	IZGUBLJENI OTOKI:
19.45	«Morski zmaj» (TV film)
19.45	Almanah, Vremenska slika
20.00	DNEVNIK
20.40	TAM TAM - Aktualnosti
21.35	SKRIVNOSTNO ŽIVLJENJE EDGARJA BRIGGSA
21.35	Dnevnik 1
21.35	Vohunska služba zve, da neko posreduje Sovjetom tajne dokumente obrambnega ministrstva, ki zadevajo vojno mornarico. Briggs je zadolžen za iskanje vohuna. Sposreduje mu, da je doleten zaposlen v mornariškem risarskem oddelku, od koder pošilja sovjetskemu tajnim agentom izredno važne načrte. Toda najpomembnejših še ni izročil...
22.00	MIKROFON JE VAŠ, glasbena oddaja
22.00	Ob koncu DNEVNIK, Danes v parlamentu in Vremenska slika
Drugi kanal	
10.30	Milan: Odprtje 56. milanškega sejma
12.30	Vidim, slšim, govorim
13.00	Dnevnik 2 - OB 13. URI
13.30	Vzgojna oddaja
17.00	Program za otroke: Sezem, odprti se
17.30	Program znanosti in tehnike za mladino
18.00	Vzgojna oddaja
18.25	Iz parlamenta in Dnevnik 2 - SPORTNE VESTI
18.45	Dobro večer s... Superman in Atlas Ufo Robot
19.45	Dnevnik - ODPRTI STUDIO
20.40	MADAME BOVARY, 2. nad.
21.45	JUG IN CAROVNIJA: «Nebu in zemlja», 3. ep.
22.35	PARTIJA V DVEH
22.35	Začenja se drugi cikel tega zanimivega programa, ki nas seznaja z vsakdanjimi problemi življenja v dvoje. Tokrat bodo udeleženci spartije med moškimi in ženskami iz širših družbenih krogov, tako npr. diplomiranci, nezaposleni, policijski agenti, solniki, sinovji l. 1968, osebe, ki so bile svoj čas v krempljih ugrabiteljev idr.
ITALIJANSKA TV	NJELOVANSKA TV Ljubljana
15.00	TV V SOLI
17.15	Poliedro H3
17.40	OSTRZEK, serija
18.05	OBZORNIK
18.15	Slovenski ljudski plesi: Prekmurje
18.48	Arterije - Hitre ceste v našem telesu
19.30	DNEVNIK
20.00	Zabavna glasbena oddaja
21.05	Razgledi: Kidricevi nagradi
21.35	DNEVNIK
21.55	SERPICO, serijski film
Koper	
20.00	Otroški kotiček
20.15	ODPRTI PROSTOR
20.30	DNEVNIK
20.45	ZLOČIN NA PRVI STRANI
22.00	Locandina, reklamna oddaja
22.15	Nakturno: Richard Wagner, Prizori iz glasbenih dram
Zagreb	
19.30	DNEVNIK
20.00	Zabavna glasbena oddaja
21.05	ZENSKA - POLICIST serijski film
22.05	Dosej našega časa: Leto 1949
23.05	DNEVNIK
SVICA	
18.05	MARTINO ZIDA HISO oddaja za najmlajše
19.10	DNEVNIK
19.25	Kmetijstvo, lov in ribolov
20.30	DNEVNIK
20.45	SAN GOTTARDO, film
22.25	Glasbena oddaja
TRST A	
7.00, 8.00, 9.00, 10.00, 11.30, 13.00, 14.00, 15.30, 17.00, 18.00, 19.00	Poročila: 7.20 Dobro jutro: 7.45 Pravilica za dobro jutro: 8.05 Prijateljsko iz studia 2: 9.05 Tudi pevec v Sanremo: 9.30 Iz beležnice Borisa Pahorja: 9.35 Ritmična glasba: 10.05 Koncert srednjega jutra: 10.35 Rojstna hiša naših vohov: 11.00 Oddaja za srednjo solo: 11.35 Plošča dneva: 12.00 Na sporedu je operat: 12.45 Pripovedi o deželnih odvajih: 13.15 Primorska poje '78: 13.35 Od melodije do melodije: 14.10 XY odgovarja: 14.20 Veliki izvajalci: 15.35 Mladi in glasba: 16.30 Otroški vrtiček: 17.05 Deželni skladatelji: 17.30 Glasbena panorama: 18.05 Kulturni dogodki v deželi in ob njenih mejah: 18.20 Klasični album.
7.30, 8.30, 10.30, 12.30, 13.30, 14.30, 15.30, 16.30, 17.30, 18.30, 19.30	Poročila: 7.00 Glasba za dobro jutro: 8.32 Barok v glasbi: 9.20 Poje Iva Zanicich: 9.32 Na našem gramofonu: 10.00 Z nami je...: 10.32 Povečava dneva: 10.40 Glasba in nasveti: 11.02 Vrtiček motivov: 11.32 Poslušajmo jih skupaj: 12.05 Glasba po željah: 14.00 Kultura in družba: 14.15 Folk motivi: 14.33 Popevke: 14.45 La Vera Romagna: 15.00 Mala antologija mislecev: 15.10 Valčki polke in mazurke: 15.40 Flash v glasbi: 15.45 Orkester Tullio Fredolini: 16.00 Izletnik: 16.40 Glasbeni notes: 17.00 Ob petih popoldne: 17.30 Primorski dnevnik: 17.45 Zabavna glasba: 18.00 Melodije na tekočem traku: 18.35 Primorska poje '78: 19.33 Crash: 20.00 Glasovi in zvoki: 20.32 Glasbeni program z Gisello Pagano: 21.17 Izra ansambl Caiola: 21.32 Simfonični koncert: 22.45 Kvartet Buddy Rich.
RADIO 1	
7.00, 8.00, 10.00, 12.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00	Poročila: 6.00 in 7.30 Glasbena prebujenje: 9.00 in 10.35 Radijski pogovori: 11.00 Politična tribuna: 11.30 Ena dežela na enkrat: Benecija: 12.05 in 13.30 Vi in jaz '78: 14.05 Jaz-zovska glasba: 14.30 Ženske in literatura: 15.05 Prvi Nio: 17.10 Radijska igra: 19.35 Jazz koncert: 20.30 Sodobne razsodbe: 21.05 Simfonični koncert: 22.25 Lahko noč.
RADIO 2	
7.30, 8.30, 10.00, 11.30, 12.30, 13.30, 16.30, 17.30, 18.30, 19.30	Poročila: 6.03 in 7.55 Drujanje razved-lo: 8.45 Filmske novice: 9.32 «Primer Maurizius», radijska nadalj: 10.12 Poslovni s poslušalci: 11.32 Popevke: 12.45 Petkova pripoved: 13.00 Najlejša popevke: 13.40 Romanca: 15.00 in 16.37 Tukaj Radio 2: 17.55 Big music: 19.50 Prijeto poslušanje: 21.15 Zbori iz vsega sveta: 21.29 Glasbene novice za mladino.
SLOVENIJA	
5.00, 6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 10.00, 11.00, 13.00, 14.00, 15.00, 18.00, 19.00, 22.00, 23.00	Poročila: 6.20 Rekreacija: 6.50 Dobro jutro, otroci: 8.08 Glasbena matineja: 9.05 Radijska sola za nižjo stopnjo: 9.30 iz glasbene tradicije jugoslovanskih narodov in narodnosti: 10.15 Kdaj, kam, kako in po čem?: 10.45 Turistični napotki: 11.03 Znano in priljubljeno: 12.10 iz orkestri in solisti: 12.30 Kmetijski nasveti: 12.40 Pihalne godbe: 13.20 Zabavna glasba: 13.30 Priporočila vam...: 13.50 Človek in zdravje: 14.05 Glasbena pravilica: 14.13 Naši umetniki mladim poslušalcem: 14.30 Glasba po željah: 15.30 Napotki za turiste: 15.35 Glasbeni intermezzo: 15.45 Naš gost: 16.00 «Vrtiček»: 17.00 Studio ob 17.00: 18.05 Moment musical: 19.20 Zabavna glasba: 19.35 Lahko noč, otroci: 19.45 Minute z ansamblom Toneta Zavarja: 20.00 Stoops 20: 21.15 Oddaja o morju in oморščakih: 22.20 Besede in zvoki iz lovov domačin: 23.05 Literarni nočturno: 23.15 Jazz pred polnočjo: 0.05 - 4.30 Nočni program - glasba.
KOPER	
7.30, 8.30, 10.30, 12.30, 13.30, 14.30, 15.30, 16.30, 17.30, 18.30, 19.30	Poročila: 7.00 Glasba za dobro jutro: 8.32 Barok v glasbi: 9.20 Poje Iva Zanicich: 9.32 Na našem gramofonu: 10.00 Z nami je...: 10.32 Povečava dneva: 10.40 Glasba in nasveti: 11.02 Vrtiček motivov: 11.32 Poslušajmo jih skupaj: 12.05 Glasba po željah: 14.00 Kultura in družba: 14.15 Folk motivi: 14.33 Popevke: 14.45 La Vera Romagna: 15.00 Mala antologija mislecev: 15.10 Valčki polke in mazurke: 15.40 Flash v glasbi: 15.45 Orkester Tullio Fredolini: 16.00 Izletnik: 16.40 Glasbeni notes: 17.00 Ob petih popoldne: 17.30 Primorski dnevnik: 17.45 Zabavna glasba: 18.00 Melodije na tekočem traku: 18.35 Primorska poje '78: 19.33 Crash: 20.00 Glasovi in zvoki: 20.32 Glasbeni program z Gisello Pagano: 21.17 Izra ansambl Caiola: 21.32 Simfonični koncert: 22.45 Kvartet Buddy Rich.

RESIM
ZASTOPSTVA
UVOZ - IZVOZ

Sarl

34133 TRST
Ulica Cicerone 8
Telefon 61-241 - 61-478
34100 Trieste C. P. 101

SUPERMARKET
DESPAR

DOMIO

Guido Jez

DOMJO 157
TEL. 826-541

DARWIL

URE DARWIL QUARTZ S POPUSTOM
ŽE OD 34.200 LIR DALJE

NOVI MODELI AVTOMATSKIH
IN ELEKTRONSKIH QUARTZ UR PO CENAH
KOT PRED 20 LETI

DARWIL QUARTZ CELLETRONIC: po ceni navadne ure, na prave sončne celice — brez baterij — z nočnim osvetljenjem ekrana — DVE LETI GARANCIJE

ROČNE URE
DRAGULJI
BIŽUTERIJA
ŽLAHTNI KAMNI

NAKIT
SREBRO
OKRASNE URE
BIŠERI

OBIŠČITE
NAŠO
STALNO
RAZSTAVO

TRST
Trg
sv. Antona Novega 4
I. II. III. nad.
Tel. 61932
61201

superponudbe samo v

SUPERCOOP

DELAVSKE ZADRUGE

COOPERATIVE OPERAIE

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE TRŽAŠKA KREDITNA BANKA S. P. A.

GLAVNICA LIR 600.000.000 VPLACANIH LIR 300.000.000
Trst — Ul. F. Filzi 10 — Tel. 61-446 — Telex: 46264 — Bankred

BANKA USPOSOBLJENA

ZA BLAGOVNO IN DEVIZNO

POSLOVANJE S TUJINO

BANCA AGENTE

Razvoj porasta vlog:

1971	2.196.550.000
1974	4.406.500.000
1976	9.926.350.000
1977	14.172.200.000

Jutri se bo sestal v Gregorčičevi dvorani v Ul. sv. Frančiška 20 19. redni občni zbor Tržaške kreditne banke, ki bo razpravljala in sklepala o bilanci poslovnega leta 1977. Bilanca 31. 12. 1977 zaznamuje 23.999.466.475 lir aktive ter izkazuje 111.227.624 lir dobička. Račun izgube in dobička znaša 2.235.010.945 lir.

Dnevni red obsega še izvolitev novega Upravnega sveta in Nadzornega odbora, ker poteče letos njuna triletna mandatna doba.

Vse dejavnosti Tržaške kreditne banke so v teh zadnjih letih zadobile močan razmah, tako da so bančni prostori postali že tesni in jih pravkar uprava zavoda preureja da bo že v prihodnjih mesecih mogla nuditi svojim cenjenim klientom še hitrejši in ugodnejši vsestranski bančni servis in se bolj kot kdajkoli predstaviti mestu in deželi s svojim geslom:

**ZANESLJIVOST V DOMAČNOSTI
UČINKOVITOST V POSLOVNOSTI**

TRST - Drevored XX. septembra 16 - Telefon 730298

Razvojno projektivni center Idrija

TOZD Atelje za projektiranje
TOZD Elektronski računski center

POSLOVNI PREDMET:

- prostorsko in urbanistično planiranje in projektiranje
- projektiranje gradbenih objektov
- inženiring
- raziskovalne in razvojne storitve v gospodarskih dejavnostih
- ekonomske, organizacijske in tehnološke storitve
- avtomatska obdelava podatkov

Vsem bralcem iskreno čestitamo

ob jubileju PRIMORSKEGA DNEVNIKA

VELIKA NAGRADA
LIPICE

GRAND PRIX
DE LIPICA

1. - 4. junij 1978

Konjeniški klub Lipica in kobilarna Lipica tudi letos prireja tradicionalni mednarodni jahalni turnir in preskakovanje ovir in v dresuri za veliko nagrado Lipice.

Že po tradiciji sodelujejo na lipškem turnirju vrhunski jahači v preskakovanju ovir in v dresurnem jahanju iz več evropskih držav in dosega jo zlasti v preskakovanju ovir višine, ki so svetovne vrednosti.

Tako so v lanskem letu jahači s svojimi konji preskočili višine 2,05 metra, kar je za gledalce predstavljalo posebno doživetje. Tudi na letošnji prireditvi bodo sodelovali vrhunski tekmovalci iz Avstrije, Italije, Švice, Zvezne republike Nemčije, Grčije, Libije, Madžarske, Romunije, Sovjetske zveze in Jugoslavije. Posebnost letošnje prireditve bo tudi uvedba olimpijske nagrade iz dresurnega jahanja t.i. «Grand prix de dressage», ki bo v Jugoslaviji prvič na sporedu.

PROGRAM MEDNARODNEGA TURNIRJA

CETRTEK, 1. JUNIJA

9.00 - 12.00 tekmovalje v dresuri (nagrada «Sankt Georg»)

14.00 otvoritvena tekma v preskakovanju ovir

14.00 v. odmoru ekshibicijski nastop lipičancev v klasičnem jahanju

PETEK, 2. JUNIJA

9.00 - 12.00 tekmovalje v dresuri (nagrada «Intermediaire No. 1»)

14.00 tekmovalje v preskakovanju ovir «štafeta»

15.30 ekshibicijski nastop lipičancev v klasičnem jahanju

16.00 preskakovanje ovir «iščite svoje točke»

SOBOTA, 3. JUNIJA

9.00 - 11.00 tekmovalje v dresuri (nagrada «Intermediaire No. 2»)

14.00 hitrostno tekmovalje v preskakovanju ovir

15.30 ekshibicijski nastop lipičancev v klasičnem jahanju

16.00 ekipno tekmovalje za veliko nagrado Lipice v dveh manšah

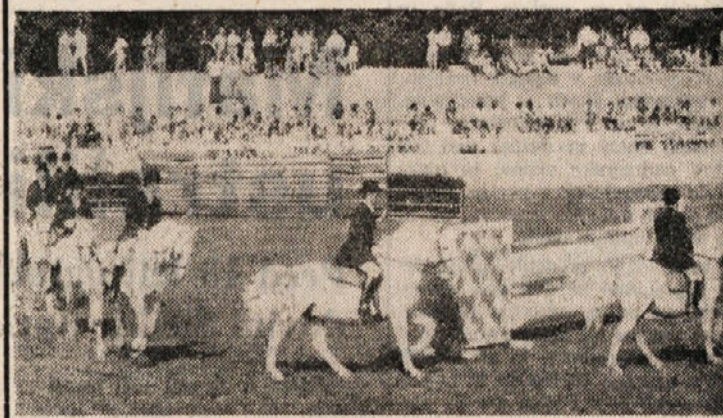
NEDELJA, 4. JUNIJA

9.00 - 11.00 tekmovalje v dresuri (nagrada «Grand prix de dressage»)

13.00 poslovalna tekma v preskakovanju ovir

14.30 ekshibicijski nastop lipičancev v klasičnem jahanju in nastop zmagovalcev v dresuri

15.15 tekmovalje v preskakovanju ovir «Moč skoka»

«TECHNA»

EXPORT
IMPORT

TRST

Ul. Carlo Ghega 2/1
Telefon 64535

Telegrami
TECHNAFOL

RONKE (GORICA)

Drevored Serenissima 18

tiskarna

GRAPHART

stupar & sibelja

34100 trst

rossetti 14
tel. 772151

SPLOŠNA OPREMA

POHIŠTVO

Korsic

od obrtniških izkušenj v trgovinsko dejavnost

TRST, Ulica S. Cilino 38 — telefon 54-390

in družina

čestita PRIMORSKEMU DNEVNIKU
ob jubilejni številki.

NAROČNIK OD 1. ŠTEVILKE

TOZD
Adria Ankarani

TOZD
Turizem Avditorij

TOZD
Grand Hotel
Metropol

TOZD
Hoteli Palace

TOZD Pralnica
in čistilnica Lucija

**TURISTIČNO
HOTELSKO PODJETJE
PORTOROŽ**

TOZD

URARNA - ZLATARNA MALALAN

Velika izbira draguljev in zlatnega nakita — Bogata zaloga ur znanih švicarskih znam — Servis in popravila za elektronske ure

OPCINE - Proseška ul. 6 - Tel. 21-14-65

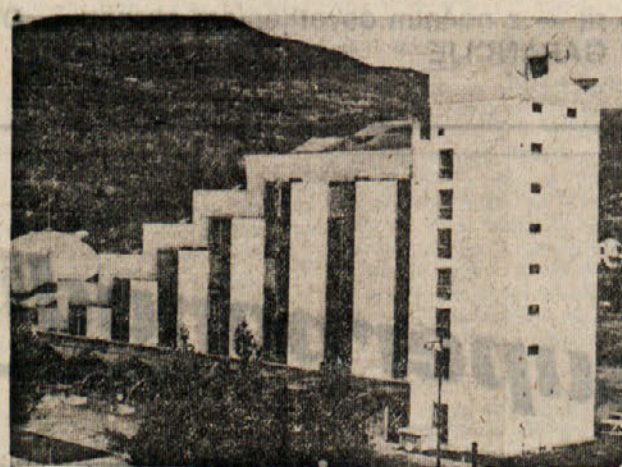
BULOVA
CASIO
CITIZEN
CERTINA
QUARTZ

Certina Quartz elektronski mehanizem visoke preciznosti,
32 768 Hz, proti udarcem, vodotesna antimagnetična

HOTEL

NOVA GORICA

ČESTITA CELOTNEMU
KOLEKTIVU

PRIMORSKEGA DNEVNIKA
OB VISOKEM JUBILEJU

SE PRIPOROČA!

adriaimpex
D. D.

UVOZ - IZVOZ

ZASTOPSTVA

TRST

UL. GEPPA 9/III

TEL. 68-802, 64-489

POSEBNA VOZILA — NADOMESTNI

DELI — PNEVMATIKE — NAPRAVE

IN ORODJE ZA MEHANIČNE DELAVNICE

— RAZNI INDUSTRIJSKI ARTIKLI

Napiši nekaj spominov na Primorski dnevnik ob njegovi desettisoči številki, tako mi je dejal urednik. Kako preprosto, enostavno — napiši! Res je, da sem bil dolga leta povezan s Primorskim dnevnikom, pomagal oblikovati njegovo vsebino v času burnih tržaskih let po vojni, objavil številne prispevke, zlasti o političnih vprašanjih, ki so bila v tistih časih v ospredju tržaskega političnega prizorišča. In končno sem zadnje leto pred odhodom iz Trsta današnjega jubileja celo urednikoval. Torej nič koliko spominov ne lahko

ga dnevnika je in bo ostala med najbolj dragoceni sestavinami biografije današnjega jubilarja.

Ce že brskam po spominih, ne morem mimo 1948. leta, ko se je tudi Primorski dnevnik znašel pred veliko, usodno izbiro. Bil je na težak trenutek, ki je terjal veliko vere in zaupanja v lastne sile, prepričanje v pravilnost izročila narodnoosvobodilne vojne, v katerem je bila svoboda in neodvisnost, ideja napredka in enakopravnosti vseh narodov, dostojanstvo človeka, temelj in pogonska sila, ki je vzbudila in

bil simbolj na višini, da bi nenehno osveščal in mobiliziral množice v boju za njihove pravice, za uresničitev idej in zahtev slovenskega naroda in vsega delavnega ljudstva, da bi se nenehno krepilo v protifašističnem boju ustvarjeno bratstvo in prijateljstvo med slovenskim in italijanskim ljudstvom. Samo z globoko in trdno zavestjo je uredniški kolektiv to zmoget. Zlasti so mi nekateri ostali zapisani v spominu gleda de na njihove posebnosti značaja, ponašanja in raznih drobnih dogodivščin. Stojčini in vedno filozof-

nisi zasledil na straneh časopisa, ki pa so bili nepopolnejši del celote kolektivna Primorskega dnevnika.

Na čelu vseh je bil dolga leta Stanislav Renko, glavni in odgovorni urednik, ki je bil posebej znan po tem, da je imel veliko opravka s sodiščem zaradi tožb po zakonu o tisku. Renko je bil vedno oster kritik nedemokratskih in protinarodnih stališč in dejanj, zato si je večkrat nakopal tožbo na glavo. Vendar je to junaršo prenašal, kot da je sestavni del poslanstva odgovornega urednika. Bil je pač odraz časa in

Zelja in namen je bil, da bi se v jubilejni, desettisoči številki Primorskega dnevnika, oglašali čimveč tistih, ki so v teh 33 letih (prva številka je izšla 13. maja 1915) sodelovali pri Primorskem dnevniku kot glavni ali odgovorni uredniki, uredniki v redakciji in na terenu, pa tudi kot zunanji sodelavci, ki so skazali vsa tri povelja desetletja izkazovali dnevniku svojo zvestobost.

Kot skoraj nobena zamisel se žal tudi ta ni v celoti uresničila. Nekateri bivši uredniki in sodelavci v času pripravljajubelejšte številke niso bili dosegljivi, nekateri se iz raznih drugih razlogov niso mogli odzvati, res pa je tudi, da je bilo treba obseg številke že vnaprej omejiti zaradi tehničnih zmogljivosti in zaradi stroškov.

S hvaležnostjo mislim pri tem na Marijo Vilfanovo, ki je kumova izidu prve številke Primorskega dnevnika in mi bila mentorica ob prvih korakih, ko sem se znašel pred težko in neprijetno odgovornostjo urednika Primorskega dnevnika; na Branka Babčiča-Vlada, ki je bil kot politični voditelj tudi dve leti dejanski glavni urednik dnevnika (v prijetnem spominu so mi bogata uredniška srečanja na njegovem domu), na dr. Frana Trnčiča, ki je bil s svojimi člankarskimi izkušnjami pri "Edinosti" s svojimi tehtinami, pravno utemeljenimi članki o naših narodnih pravicah, zlasti o politiki zavezništva s vojaško upravo, prvi redni zunanji sodelavec našega dnevnika in pogosto doberhoten svetovalec; na Edijo Selhauso, ki se je iz par-

S hvaležnostjo mislim pri tem na Marijo Vilfanovo, ki je kumova izidu prve številke Primorskega dnevnika in mi bila mentorica ob prvih korakih, ko sem se znašel pred težko in neprijetno odgovornostjo urednika Primorskega dnevnika; na Branka Babčiča-Vlada, ki je bil kot politični voditelj tudi dve leti dejanski glavni urednik dnevnika (v prijetnem spominu so mi bogata uredniška srečanja na njegovem domu), na dr. Frana Trnčiča, ki je bil s svojimi člankarskimi izkušnjami pri "Edinosti" s svojimi tehtinami, pravno utemeljenimi članki o naših narodnih pravicah, zlasti o politiki zavezništva s vojaško upravo, prvi redni zunanji sodelavec našega dnevnika in pogosto doberhoten svetovalec; na Edijo Selhauso, ki se je iz par-

tulovcije Drago Godina, sinlik Janka Gerdol, glasbenik in hrabec, odvetnik narodnik in humorist Fortunat Mikšič, v nekaterih časih notranji sodelavec Ljudskega tednika dr. Jože Trošt, predvojni voditelj mladinskih organizacij Milica Skrap, openski profesor Ivan Sosič, profesor in narodnik dr. Rado Benarick, pisatelj France in Bogomir Magajna, botanik prof. Tone Penko, pisatelj in komunist Jože Pahor, goriski pisatelj, urednik in humorist Damir Faigl, pisatelj Rado Pregarc, etnograf in skladatelj Rihard Šolinc, ljudjevi, tvačar, trgovec Vekoslav Šponger, pravnik in gospodarstvenik dr. Dragotin Škrinjar in dr. Vinko Rapotec, slikarja Albert Sirk in Avgust Bucik, slavist in ravnatelj NUK prof. Mirko Rupel, trgovec Tone Bairo-

ne fašistične Evrope kot u-
nikum, kajti bil je edini
dnevnik v protifašistični
vojni. Če bi torej hoteli od-
takrat šteti čas njegovega
izhajanja, bi morali deset-
tisotci številki dodati še ne-
kaj sto. Vendar pa vseeno
to ni mogoče, kajti hostnik,
ki se je po koncu vojne pre-
selil v osvobojeni Trst, se
je moral nujno preobleči
v civilizirani svet.

mir, začel svojo življenjsko pot in v vsem tem času se zavzemal za napredna, demokratična stališa, za obrambo in uresničevanje pridobitev protifašističnega boja, za uveljavljanje samoodločbe slovenskega naroda, tako odločno izrečene že v teku vojne, za nacionalne pravice slovenske narodne skupnosti v Italiji in njeno povezovanje z matično domovino, za sodelovanje in prijateljstvo dveh sosednjih dežel, za bratstvo in sožitje med njenimi narodi, za ... Se in se bi lahko naštevale in dopolnjevale vsebinsko bogato biografijo Primorskega dnevnika, njegovo premočrtnost in doslednost v boju za pravice človeka in za lepši jutrišnji dan.

bil čimbolj na višini, da bi nenehno osveščel in mobiliziral množice v boju za njihove pravice, za uresničitve idej in zahtev slovenskega naroda in vsega delavnega ljudstva, da bi se nenehno krepilo v protifašističnem boju ustvarjano bratstvo in prijateljstvo med slovenskim in italijanskim ljudstvom. Samo z globoko in trdno zavestjo je uredniški kolektiv to zmoغل. Zlasti so mi nekateri ostali zapisani v spominu glede na njihove posebnosti značaja, ponašanja in raznih drobnih dogodivščin. Stojeni in vedno filozof-

nisi zasledil na straneh časopisa, ki pa so bili nepogrešljivi del celote kolektiva Primorskega dnevnika.

Na čelu vseh je bil dolgo leta Stanislav Renko, glavni in odgovorni urednik, ki je bil posebno znan po tem, da je imel veliko opravka s sodiščem zaradi tožb po zakonu o tisku. Renko je bil vedno oster kritik nedemokratskih in protinrodnih stališč in dejanj, zato si je večkrat nakopal tožbo na glavo. Vendar je to junakaš prenašal, kot da je sestavni del poslanstva odgovornega urednika. Bil je pač odraz časa in

100 LETA ZANJE ZA DESET LETHNIH UREDNIŠ

Tak je bil moj pokvirni načrt. Toda, ko sem si začel beležiti po-drobnosti, sem kmalu ugotovil, da bi mi vsi vsega nastal ne samo pre-dolgih sestavkov, ki bi ga že zaradi dolgotrajnosti prebralo le malo brale-cov, ampak bi ga morda marsikdo ocenil 'tot dolgozvečen'. Vsi ti stiki in srečanja nisom namreč inili nika-rskih pomembnih posledic razen seveda tistih, ki sem jih upšteval pri pisanju poročil, komentarjev, uvodnikov in pri urejevanju dnevnika. Zato sem sklenil napisati le

Ce pa bi pri tem kak naš bralec pomislil, naj bi se tega zahtevne-ga in zaporednega dela lotil kot pod-pisani ali pa, da naj bi nastopil naj-somine kot mu je že marsikdo sugeriral, potem moram takoj pri-pomniti dveje: Zares dobro (pred-vsem dokumentirano) pisana go-dovina dnevnika bi morala biti natančna, objektivne raziskave ne le mogla, temveč ekipe mlajših ra-ziskovalcev. Spomini pa so vedno subjektivni, pogosto površni in tu-

Seveda bi imel načrtovani dolgi prispevek določen pomen za zgodovino dnevnika samega. Vendar bi bilo za take namene bolje sestaviti kronološki prikaz vsebine dnevnika, njegovih političnih stališč ki so bila stališča napredno organiziranega primorskega ljudstva, njegovega prispevka v vseh povojnih bojih tega ljudstva, v kakšni meri je dnevniku uspelo v teh 10.000 številkah uresničevati voljo tega ljudstva, ga usmerjati, ustvarjati jasno mnenje, ki je šlo tudi čez okvir slovenske manjšine itd. itd. ...

Zlasti delež naga političnega vodstva in njegovih posameznih članov (ki so že zapisani v porojni politični zgodovini Slovencev: Kraigher, Babič, Dekleva, Štoka, saj je bil Babič skoraj dve leti tudi dnevnikov glavni urednik pred londonskim sporazumom), bi moral biti pravično in pravilno zastopan v taki dnevnikovi zgodovini. Ta zgodovina bi morala vsebovati za zgodovino slovenskega časnika

bi bil naprimernejši naslov: »BOG NI ŠLOVENCE«. Tako sem razmišljal že pred kakimi štirimi leti.

Letos v teh dneh, ko sem se oddločil, da namesto dogovorjenih člankov z glavnimi uredniki napišem »rajsi« pričujejo članek »za današnjo rabo, se mi tišti naslov zdi kar primeren. Iz dveh in celo več razlogov:

karstva tudi nenaodno in izjemno časovno poglavlje o delu in življenju članov dnevnikovnega uredništva, mrtvih in še živih, saj so bili skoraj vsi (razen najmlajših) ali partizanski borci ali objemajo posebnega fašističnega tribunala ali pa trpinj v fašističnih in nacističnih taboriščih, nekateri pa tudi vse troje skupaj; od pokojnih naj omenimo Rada Rauberja in Franca Kaysa, od še živih pa Dušana Hreščaka, Vladimira Kendjo, Jožeta Korena, Milana Bolčiča, Albina

Zelja in namene bil, da bi se v jubilejni, desetiški številki Primorskega dnevnika, oglašilo čimveč tistih, ki so v teh 33 letih (prva številka je izšla 13. maja 1945) soustvarjali Primorski dnevnik kot glavni ali odgovorni uredniki, kot časnikiarji v redakciji in na terenu, pa tudi kot zunanji sodelavci, ki so skozi vsa tri povelja desetletja izkazovali dnevniku svojo zvestobo.

Kot skoraj nobena zamisel se žal tudi ta ni v celoti uresničila. Nekateri bivši uredniki in sodelavci v času pripravljanja jubilejne številke niso bili dosegljivi, nekateri se iz raznih drugih razlogov niso mogli odzvati vabilu, res pa je tudi, da je bilo treba obseg številke že vnaprej omejiti zaradi tehničnih zmogljivosti in zaradi stroškov.

Kljub temu, lahko z zadovoljstvom ugotavljamo, da so se vabilu prvi odzvali prav tisti, ki so z odgovorno Primorskega dnevnika in njegovega prednika — Partizanskega dnevnika, najtesneje povezani,

gata uredniško srečanja na njegovem domu), na dr. Franeta Tončiča, ki je bil s svojimi ciklarskimi izkušnjami pri »Edinosti« in s svojimi tehnični, pravno utemeljenimi članki o naših narodnih pravicah, zlasti v povezavi z Zavezniko vojaško pravo, prvi redni zunanji sodelavec našega dnevnika in pogosto dobrohoten svetovalec; na Edipa Selhausa, ki se je iz partizanskega čez noč prelevil v civilnega fotoreporterja, na Borisa Grabarja, ki je kot vojni dopisnik in član uredništva »Naše vojske« sodeloval v prvi uredniški ekipi dnevnika, na Bo-

Pri tem mislim na dr. inž. Marjana Tepina, enega od ustanoviteljske trojke Partizanskega dnevnika (Kokolj - Vreg - Tepina), na dr. Jožo Vilfana, vodilnega političnega delavca na Primorskem med NOB (tajnik PN-O) in rednega uvoznika Partizanskega dnevnika (še danes se ga z občudovanjem spominjam, kako je v zgodnji pomladi 1944 na Lokvah med merjenjem korakov po snopi naravnost v pisalni stroji narekoval tipkarski svoje članke) in Borisa Raceta-Zarka, ki je med vojno poleg drugih objektov zgradil tiskarno v Sloveniji. V kateri se je tiskal Partizanski dnevnik in je potem neposredno sodeloval pri snovanju Primorskega dnevnika v Trstu; na Andreja Pagana - Ogave, enega najboljših vojnih in terenskih dopisnikov našega partizanskega glasila.

ISOČO ŠTEVILKO V IZKUŠNJA

skem od papeža »Katoliškem glasniku« (6. 4. 1978) pod naslovom »Duhovna oskrba za Slovence v Trstu:«. — jasno je kot beli dan, da je dušno pastirstvo, ki ga slovenski duhovniki (nekateri celo brez kaplanskih pravic) vršijo v mestu, nepopolno, enostransko, pomanjkljivo, za mnoga nujno potrebna delna onemogočeno. — Samo po sebi je razumljivo, da takšno dušno pastirstvo vodi v prepad, — — — Kakšne narodnosti je bog, ki to dopušča, ne za brezverce, temveč v škodo »40.000 Slovencev cerkve krške«, kot zatrjuje eden izmed najbolj katoliških tržaških slovenskih duhovnikov v omenjenem članku?

V pretežno katoliškem tržaškem tedniku «Il Meridiano» prav tako od prejšnjega četrta pa lahko bemo: »Vittorio Marchetti, častnik od RAI-TV bo skupaj z režiserjem L.L. snemal prihodnje mese barvni dokumentarec v Trstu, ki ga bodo vrteli zo zimo na drugem programu... » Svojo izjavo za omenjeni tednik je zaključil z besedami: »Stvar, ki me je najbolj presenetila je, da tukaj ni nobena Tržačana, ki bi govoril po slovensko. Navadno je v conah,

ker so manjšine, prav bistveno zelo
zelo ječno. » «Ta argument je do-
delikaten, varen in zasluži zelo
obširne zgodovinske poglabitve»
komentarja Marchettijevo začu-
denje Meridianov urednik. — Bo ob
zgodovinskem poglabljanju morda
poskušal ugotoviti med vzroki tudi
«božjo voljo» in njeno naradost?
In ko bo imeli valde KD-KPI,
bodo slovenske okroge videmske
pokrajine vsaj enkrat, če ne že
dvakrat pri trikot tedensko, učili
brati in pisati v njih materešini?
Prav to vprašanje sem pred krat-
kim — prav po tihó — postavil u-
glednemu članu 20 članske vladne
komisije za našo globalno zaščito.
Odgovoril mi je z eno samo besedo:
«Dvomim»,

Naj bo torej tudi posameznemu dovoljeno dvomiti, da bi bil gornji naslov njegovih spominov — na-

Seveda v tednih, ko preživlja država, v kateri živimo, najhujšo povojno politično krizo, tako in podobno bolj ali manj retorični dvomi in vprašanja ne bodo dosegli ne ušes ne oči tistih, ki bi mogli in morali ne le videti in slišati, kaj dneвно glasilo Slovencev v Italiji piše (in je v 10.000 številkah napisalo), temveč bi tudi morali prenehati zavlačevanje rešitve naših perečih problemov. Mar niso

istih, danes že pokojnih članov uredništva, uprave in zunanjih sodelavcev, ki so s svojim delom in pomenom v našem političnem in javnem družbenem življenju dvigali Primorskemu neviniku ugled in bogatili njegovo sebinu: Drago Rauberja — kulturnega urednika in upravnika našega gledališča, Franca Kavčiča — antisofističnega borca in preganjanca ter uredniškega pomočnika in vsestransko razgledanega novinara, Boštjana Zagorca — natančnega vedca kronike, Veselina Zdravka Ocvirka, Milana Medvedčiča — marljivega kronista in korektorja, Iva Marinič — glorijskega urednika in političnega delavca, Mirka Kosmine — avtorja Založništva tržaškega območja, Sergija Pečarja — dolgoletnega upravnika PD, Sejo Merliaka — odločno odpremljevalca, Seška Viteza in Fanice Pisk — avtorja veljavljahvalnih delavcev v ekspedicijski, Ernesta Boltar — vzorne upravnice gorjskega dela uredništva, Maksa Pečarja, Darka Mavriča in drugih uslužbenecv, Korošcavcev Znidaršiča, Jankovičev, Marina, Ladovanija in vseh drugih.

In kako dolgo je vrsta imen, ki so dajala skoki la tri desetletja blek Primorskemu dnevniku s svojim kodeljevanjem in literarnih spomin na mine; evolucija in revolucionarizacija miselne Repent, predvojni in povojni politični delavec in narodnik dr. Jože Dekleva, trgovac Alje Rejcek, marksiist Srčko Vilhar, trgovac Zorko Jelinič, komunist Franc Stoka, pisatelj medvojni predsednik PNOO in medvojni politični delavec France

Bevk, duhovnik — narodnjak Virgil Šček, napredni šolnik in javni delavec — združnik Janko Furlan, gorški politični delavec Viljem Nanut, barkovljanska narodna korenina in nekdanji upravnik 'Edinosti' Riko Pertot, svetovlaski pisatelj in filozof Vladimir Bartol, ugledni antifasisti in prosvetni delavci dr. Jožip Kosovel, napredna partizanska pisateljica in šolnica Mara Samsa, pisatelj in upravnik SSG dr. Andrej Budal, šolnik Ivan Savilj, narodnjak in politični delavec dr. Angel Kukanja, mark-

JOZE KOREN

... danasnega jubileja. Klub vsem pa Primorski dnevnik ni mogel zatajiti kri svojega očetovstva. Zato je razumljivo, da je ohranil

na Opčinan

OPČINE — TRST

Bazoviška 2 — Telefon 211 120 - 212 494

ne skupnosti v Italiji in njeno povezovanje z matično domovino, za sodelovanje in prijateljevanje dveh sosednjih dežel, za bratstvo in enotnost. — Bo ob dnevnika, njegovih političnih stališč ki so bila stalnice napredno organiziranega primorskega ljudstva, njegovega prispevka v vseh povojnih bojih tega ljudstva, v kakšni meri je dnevniku uspelo v teh letih. — Kajti, ob moji mladosti, pa pristranski in ne izključujoče kakšne krivici, Res je sicer, da mišljenja najprej nisem zavrgel. Razmišljal sem včasih celo, kakšen naslov bi jim dal, če bi jih kdaj mogel napisati. In ko sem v

[illegible]

večkrat mimogrede zapisana misel o možnosti in potrebi ustanovitve posebnega Društva slovenskih novinarjev v Italiji. Mar ni v posojinskih pogojih ta pobuda zopet aktualna? In mar ne bi tako organizirani pomagali odpirati in brisati evropske meje tudi v duhu Helsinkov potrjenem v Beogradu?

Se marsikaj bi bilo potrebno zapisati ob tej desetistični številki za prihodnjih deset tisoč. No, kot je bilo za dosedanje, bo tudi za prihodnje potrebno mnogo truda in

Naj bo torej tudi posameznemu dovoljeno dvomiti, da bi bil gorajni naslov njegovih spominov — napacen (za današnjo rabo).

Seveda v tednih, ko preživlja država, v kateri živimo, najhujšo povojno politično krizo, taki in podobni bolj ali manj retorični dvomi in vprašanja ne bodo dosegli ne ušes ne oces tistih, ki bi mogli in morali ne le videti in slišati, kaj dnevno glasilo Slovencev v Italiji piše (in je v 10.000 številkah na-

Prej dnevi sem sodeloval pri sestavljanju predlogov za pripombe, ki jih je odbor Narodne in študijske knjižnice (skupaj z ustreznim obrazložitvijo) pripravljal za znani zakonski predlog KP. za globalno "čisto, ki vsučuje med drugim določbo glede slovenskih šol tudi za Slovence videnske pokrajine. Pri tem sem se spomnil znanstvenega dokaznega podatka, da so bili

stopan v taki dnevnikovski zgodovini. Ta zgodovina bi morala vsebovati za zgodovino slovenskega časnika karvstva tudi penadavno in izjemno častno poglavje o delu in življenju članov dnevnikovega uredništva, mrtvih in še živih, saj so bili skoraj vsi (razen najmlajši) ali partizanski borci ali obsojenci posebnega fašističnega tribunala ali pa trpin v fašističnih in nacističnih taboriščih, nekateri pa tudi vse troje skupaj: od pokojnih naj omenima Rada Rauberja in Franca

3. Srečanja z predsedniki vlad SFRJ in SRS in Italije: s P. Stambolićem pred njegovim odhodom na uradni obisk v Rim in med obiskom samim; z Mitjo Ribičičem, Borisom Kreigherjem, Sergejem Kreigherjem, Miho Marinkom, Janikom Smotekom in Stanetom

lupni ves čas svojega obstoja, zadostujejo za razumevanje in ovrednotenje njegove vloge in pomena. Zato ni čudno, da je vedno užival simpatije in spoštovanje ne samo med Slovenci, temveč tudi med naprednimi demokratičnimi italijanskimi množicami, ki so znane centi njemu prispevale skupni stvari napred-

Obrotniška
Kmečka
Trgovska
Maloindustrijska
Ljudske gradnje

miru in prijateljstva med narodi. Spominimo se samo dogodka, ko so anglo-ameriške oblasti za časa njihove vojne uprave v Trstu, zabranile Primorski dnevniki, kako so se delavci Trsta zavzeli zanj. Proglasili so splošno stavko v protest nezasišanemu ukrepu in na ulicah Trsta zahtevali njegov preklíc. Tržaški delavci so se zaveldali, da je ta anglo-ameriški ukrep udarec proti naprednemu tisku, da pomeni diskriminacijo napram slovenskemu življu in da je v končni konsekvenci udarec proti delavskemu in demokratičnemu gibanju. Ta veličastna potrditev pomena in vloge Primorskega

Kavčičem. Od italijanskih pa srečanje s Fanfaniem in s Scelbo v prvi in drugi v Moroni v Rimu.

4. Srečanja s številnimi političnimi voditelji na zveznih kongresih KPI in ZKJ ter največjih italijanskih strank: KD, KPI, PSI in tudi PSDI - predvsem na priložnostnih tiskovnih konferencah (zlasti so mi ostali v spominu: florentinski kongres KD beneški kongres PSI, rimski kongres KPI in milanski kongres PSDI).

5. Stiki z najvplivnejšimi člani obeh delegacij ob spremljanju številnih zasjedanj mešane jugoslovansko - italijanske komisije za izvajanje londonskega in tudi videmskega sporazuma in prej - začeti s pripravo za »posebni statut«.

6. Stiki z nekaterimi vodilnimi italijanskimi in jugoslovanskimi novinarji od drugih novinarskih kongresov v Jugoslaviji in Italiji in drugih priložnostnih (obiskih, srečanjih itd.).

Kajva, od je živih pa Dušana Hrešaka, Vladimira Kendo, Jožeta Korena, Milana Bolčiča, Albina Bubičiča, Dušana Furlana, Marjana Dolgana, Franca Udoviča, Rada Cilenske, če naj omenim samo nekatere. S ponosom bo še nenapadano zgodovina slovenskega dnevnika tiska (od Vodnika do danes) morala ugotoviti, da tako sestavljenega uredništva ni imel še noben slovenski dnevnik. In voditi tako uredniško garnituro je bilo podpisano ne le zelo častna, temveč tudi večkrat nelahka naloga, a dnevnik ne bi bil - zagotovo ne! - tak, kakršen je bil in kakršen je, če ga ne bi urejeval z njihovo nezamenljivo pomočjo.

Tudi ob tej desetletski številki se mi š: in se poraja misel o potrebi, da se zapiše zgodovina tržaškega in goriskega slovenskega tiska, predvsem pa našega dnevnika, saj upoštevajoč predhodno Partizanski dnevnik, izhaja Pri-

matrinski Slovenci deležni pouka materinskega že pred letom 1866 v okviru takratnih trivialnih »svaj« v tistih večjih krajih, kjer so vodili faro slovenski duhovniki« (prof. Jože Umek: »Zakon za slovensko šolstvo v Italiji«, v »Razprave in gradivo«, 1960, štev. 2, str. 200). Danes berem v »Listini o pravicah Slovencev videmske pokrajine« (PD od 8. 4. 1978): »... od leta 1866 so začeli izvajati načrt, katerega cilj je bil izbristati vse izvirne lastnosti narodnostne skupnosti. Učinki te načrtne akcije trajajo še danes). Med izvajalci tistega načrta je bil - ne samo eden - nekdanji videmski nadškof. Tri leta odkar se je sedanjí nadškof javno opravičil, Slovenci videmske pokrajine po zaslugi škofovih katoliških vernih političnih voditeljev - še nimajo svojih šol. Se več: niti ene ure pouka slovensčine! Ergo: Bog, ki to dopušča, ni Slovenec! Včeraj sem prebral v bolj pape-

pisalo), temveč bi tudi morali prenehati zavlajevanjem rešitve naših perečih problemov. Mar niso ti problemi pravi »problemiki« spriču vzrokov te vsedrjavne krize ali pa na pr. srčico poskusov reševanja problemov »globalne realizacije naprav Alfa, podjetja, ki je simbol javne industrije, ki stane državo toliko, kolikor ena izgubljena vojna«, kot lahko beremo v velikem informativnem italijanskem tisku? Pričujoči dvomi in »zprašanja skupaj s spomini na pisanje toliških tisočev števil niso, torej, le za današnje rabo, ampak hkrati »samo za našo rabo«.

Naj zato zaključim z dodatkom, ki bo morda primeren za »našo prihodno abso«, t.j. za te omenjeno zgodovino tega našega skromnega a vedno »srednjeevropskega« časnikarstva: Premalo je namreč znano, da imamo v Trstu tržaški odbor »Vsedrjavnega zavoda za zgodovino časnikarstva« (Instituto

dela...

Hranilnica in Posojilnica na Opčinah

OPČINE — TRST

Bazoviška 2 — Telefon 211 120 - 212 494

Vse bančne usluge
Menjalnica
Hranilne vloge na knjižice in tekoče račune
Posojila vseh vrst
Neprekinjena blagajna

Specializirana posojila po znižani obrestni
meri:

- Obrtniška
- Kmečka
- Trgovska
- Maloindustrijska
- Ljudske gradnje

Hotelsko turistično podjetje «Gorica» n. sol. o. - NOVA GORICA

TOZD GOSTINSTVO «GORICA»
n.sub.o. NOVA GORICA

TOZD GOSTINSTVO «POSOCJE»
o.sub.o. MOST NA SOCI

A GORICA ● (PE) GOSTILNA «PRI HRASTU»
NOVA GORICA

● (PE) KAVARNA «SOČA» Nova Gorica
- SOLKAN

NEKAJ SPOMINOV IZ NARODNEGA DOMA

V zadnjem času je večkrat tako našel, da sem pripovedoval to ali ono iz otroških let, ki sem jih preživel v Narodnem domu v Trstu. Poizkušal jih bom nekaj napisati. Težko, da je to tema za slavnostno številko Primorskega dnevnika, ta bo gotovo obrnjena predvsem k aktualnim vprašanjem naše narodne skupnosti v Italiji. Morda pa bo ta zapis drobec, ki bo dopolnil sliko o znanih nam stvareh.

Stanovali smo na četrtem nadstropju na vogalu Ulice Galatti in takratnega Trga vojašnice (Piazza Caserma) dve okni sta gledali na ulico, štiri na trg. Moj spomin ne sega preko četrtega leta, izrazite slike hranim pravzaprav šele iz svojega petega leta, morda celo iz šestega leta, zadnjega pred prvo svetovno vojno. Takrat je bil moj mlajši brat še v penicah, vsega nas pa je bilo štiri: starejša sestra, mlajša sestra, brat in jaz.

Res skupaj živeli smo z mamo. Oče je zgodaj vstajal in zgodaj odhajal — redko smo skupaj zajtrkovali —, pozno prihajal domov. Vendar se mi zdi, da se je vse vrtilo le okoli njega. Tako ali drugače je njegovo delo posegalo v naš vsakdan. Zgodaj smo zvedeli, da obstoje take stvari kot seje, poslovni pogovori in zborovanja; morali smo spoštovati mir, kadar je oče delal v svojem kabinetu ali kadar je počival. Včasih nas pa je spremljal. V pozni pomladi smo mnogokrat, tudi dnevno, hodili v Grljan na kopanje. Vedno smo se peljali z malim parnikom Lepo Vido, ki je bil v slovenski lasti. Sem pa tja nas je oče ob nedeljah spremljal. Pa še takrat smo bolj malo imeli od njega. Hotelsko podjetje, ki je imelo kopališče, je bilo vezano na Tržaško hranilnico in posojilnico, pri tej pa je oče imel neko odgovornost. (V njegovi knjižnici, zelo skrbno zaradi prodajanja knjig v težkih vojnih razmerah, je ostalo nekaj zvezkov iz zbirke Göschens posvečenih vprašanjem hotelstva in podobnemu. Gotovo so bili iz časa njegovega bavljenja z Grljanom). Oče ni šel z nami na kopanje. Zavil je v hotel na poslovne pogovore.

Dvakrat pa smo neposredno iz otroške sobe doživljali očetovo udeležbo v javnem življenju. Prvičkrat je to bilo, ko so konec junija 1914 prepeljali krsti Franca Ferdinanda in njegove žene z obale skozi mesto na železniško postajo in je sprevoz šel preko Trga vojašnice, na katerega je gledala naša soba. Okno je imelo nalašč za nas otroke vgrajeno močno železno ograjo, da smo se lahko brez skrbi po njem zvirali. Spreveda so se udeležili vsi člani mestnega sveta, z njimi oče. Zdelo se mi je zelo imenitno, ko sem ga v sprevodu zapazil temno, najbrž črno oblečenega in s cilindrom na glavi. Zame je bil samo on važen — druge misli, razumljivo, kot otrok nisem imel, čeprav pa mi je še danes pred očmi, kako zaskrbljeno je oče reagiral na vest o atentatu. Takoj je pomislil na protislovenske demonstracije, do katerih je tudi prišlo.

Drugič pa je očetovo politično udejstvo vanje poseglo v našo otroško sobo 3. novembra 1918, t.j. na dan, ko je jugoslovanska torpedovka pripeljala v Trst italijansko vojsko. Otroci smo bili vsi doma, mamno smo med tem izgubili, očeta pa tiste dni tako rekoč nismo videli. Prav ta dan nas je okrog poldneva prišel pozdravit in se pokazati. Bil je v fraku — prvič sem ga takega videl — s široko, zelo široko

slovensko trobojnico preko telovnika, s cilindrom v roki. Povedal nam je, da pojde z deputacijo sprejemati antanto. Zadržal se je na kratko z nami, še rekel, da čakajo na potrdilo, da prihaja antanta, in odšel. Zopet smo videli očeta pozno zvečer in brez fraka in brez trobojnice in brez cilindra. Bil je v mrčasnem razpoloženju. Deputacija ni odšla na obalo, v zgodnjem popoldnevu so izvedeli, da ne prihaja antanta, da prihaja italijanska vojska.

Večkrat sem ta spomin obnavljal v svojih pogovorih z Dušanom Kermavnerjem, več ali manj vedno, kadar je beseda našla na Trst in na prevratne dni leta 1918. Pri tem je šlo za tolmačenje naše slovenske udeležbe v odposlanstvu t.i. Comitato di pubblica salute, ki je odšlo tiste dni s torpedovko, ki je bila pod poveljstvom Jugoslovanskega narodnega sveta, v Benetke. Ali so naši vedeli, da ne bodo pripeljali antante, da bodo pripeljali Italijo, ali ne — to je bilo med nama ob takih prilikah v obravnavi. Kakor sem pred leti napisal v zapisu v Obali o Kermavnerjevi knjigi Ivan Cankar in leto 1918, sem že na podlagi gradiva, ki ga Kermavner sam daje, prepričan, da je politika slovenskih meščanskih strank res bila tako naivna, da je resnično verovala, da Londoniški pakt ne bo obveljal in da bo antanta spoštovala narodnostno načelo. V svojem mladostnem spominu, o katerem pišem, sem našel za tako prepričanje dodatno potrdilo. Kermavnerja nisem prepričan. Obzajem sam, da se o vsem tem nisem nikdar temeljito pogovoril z očetom. Kadar koli sva se z očetom dotaknili nesrečne torpedovke, sva se sprla. Do njegove smrti in še dolgo pozneje sem bil, prav tako kot Kermavner do konca, prepričan, da so naši politiki — vsi skupaj, tudi socialistični mladostrujarji, ki so tudi bili zastopani v Comitatu — iz razrednih interesov, zato, da se zavaruje pred revolucionarnim tržaskim proletariatom, šli v Benetke po svojega nacionalnega sovražnika.

Na mnogo drugih spominov na Narodni dom in na očetovo delo pozneje ni bilo priložnosti. Solsko leto 1919-20 sem bil v Kranju, od koder me je oče v pričetku julija 1920 vzel naravnost v Prago na veselekolijski zlet. Na vračanju sva se ustavila na Dunaju, kjer naju je že čakala starejša sestra, ki je morala opraviti neke zdravniške preglede. Menda je bilo prvega večera, da je oče, ko smo se vrnili v hotel, našel telegram, ki ga najprej ni mogel razumeti. Prišel je pokvarjen. Imam pa očeta še pred seboj, ko je na kraju dešifiral, da se je sporočilo glasilo: Narodni dom bruciatu, studio danneggiato. (Narodni dom požgan, pisarna poskodovana). Očeta je to neizmerno potrla. In zaskrbelo: Kaj nas še čaka?

In tako so nam na Narodni dom ostali samo spomini. Kar smo imeli, med drugim lepo očetovo knjižnico, ves njegov arhiv do tistega časa, vse je pogoltnil ogenj. Mnogo let po vojni mi je pa Miran Rybář, sin Otokarja Rybářa, prinesel nekaj ožganih listov, ki jih je veter raznesel iz gorečega Narodnega doma in ki so jih dobri ljudje našli na tržaskih ulicah. Nekaj nepovezanih strani iz zapisnikov Narodnega sveta. Ostal nam je še ključ, ki ga je na begu iz požara vzela s seboj naša dobra družinska skrbnica.

Dr. JOŽA VILFAN

VERA V SLOVENSKI ROD

Eno vem zagotovo: Primorski dnevnik dviga vero slovenskemu rodu. Odkar ga prebiram in odkar sodelujem v njem, sem navezan nanj kot na rodnega brata. Zakaj ta občutek, ko vendar živim v svobodni domovini in nisem Primorac, ne zamejski, niti tostran meje?

Nekaj let po vojni, bilo je še v času cone B, mi je Primorski dnevnik prvič prišel v roke. Kolikšna razsežnost je bila v njem; razpiral je široko obzorje. Kar sem pogrešal v domačem časopisu, sem našel v tržaškem Primorskem dnevniku: poleg naših domačih novic, novice o življenju naših rojakov, o njihovi borbi za obstoj in kulturo, o prizadevanjih po združenju z matično domovino; tudi aktualne novice iz zahodnega sveta so bile tehtnejše, ko smo bili pri nas še bolj enosmerno obveščeni z novicami z Vzhoda.

Kadar sem kot gost reziral v Slovenskem gledališču v Kopru, sem Primorski dnevnik vsak dan hlastno prebiral. O koprskem gledališkem delovanju in vsesplošni kulturi je Primorski dnevnik obširno poročal, celo bolj kot slovenski osrednji časopisi.

Zanimanje za časopise je pri meni poraslo. Zato sem na povabilo urednika Jožeta Korena rade volje pristal na sodelovanje. Tako list že nekaj let obvešča bralce tudi o izvirnem kulturnem življenju v severovzhodni Sloveniji. In ne samo v Sloveniji. Primorski dnevnik je svoj pogled razširil na vso Jugoslavijo in še čez.

Vse več je člankov in novic iz socialistične Jugoslavije, da ne govorim o bogatih dokumentarnih spisih v dnevnihkih podlistkih o borbi naših narodov tostran in onstran meje med zadnjo vojno. Prav Primorskemu dnevniku gre zahvala, da se je po zaslugi odkritja njihovega novinarja Albina Bubičeva v širši javnosti tako hitro poznala zločina fašistična dejavnost v tržaški Rižarni in še kje drugje.

Cudovite so nadaljnje narodne in kulturne vezi, ki jih list z živo materinščino spleta med primorskimi zamejskimi Slovenci in koroškimi rojaki onkraj Karavank. Mnogo tega zaznamo v domovini prav iz pisarnja Primorskega dnevnika.

In kadar pride k nam v goste Slovenijo stalno gledališče iz Trsta posredovatelstva umetnost zamejskega an-

sambla, so bratske vezi še tesnejše, ni več meja: slovenska kultura se zlije v eno bit, zven srca je enoviti, kajti vas in nas povezuje blagovneča materinščina.

Nikakor ne moremo tudi mimo izvirnih potopisov iz širnega sveta, ki jih vse več objavlja dnevnik, da bi svojim vedoželjnim bralcem približal svet po avtentičnih virih popotnih sodelavcev. Se več! Primorski dnevnik vse bolj vodi svojo družino bralcev v širni svet, da se lahko na kraju samem seznanijo z naravnimi lepotami oddaljenih dežel, z zgodovino na-

rodov in kulturo ljudi, ki so sicer daleč od nas a po srcu vendarle blizu.

Veliko je poslanstvo našega zamejskega dnevnika in njihovih žrtvovanih urednikov, ki jim tudi težave vsakršnega značaja niso mogle preprečiti poslanstva ostati branik in neomajen glasnik narodnosti in demokratičnih teženj Slovencev v zamejstvu. V tem je veličina petindesetletnega jubileja Primorskega dnevnika.

Ob velikem prazniku, želimo, da bi se še bolj razmahnil tudi med nami v ožji domovini.

EMIL FRELIH

Za razmišljanje ob jubileju

Ob rednem izidu desetisoče številke Primorskega dnevnika se nam ponovno vsiljuje misel o svojevrednem kulturnem bogastvu naše narodnostne skupnosti in usode, ki jo ta skupnost doživlja v nenehnem boju za svojo uveljavitev, priznanje in razvoj. Ta pomembni jubilej, bolj kot k proslavljanju opravljenega dela, nas naveda k razmišljanju o načelih politike vsestranske zaštite slovenske narodnostne skupnosti v Italiji kot sestavnemu delu celovite podobe kulturnega prostora, ki ga vsi ustvarjalci etnično mešanega prostora bogato oblikujejo. Helsinška konferenca in osimski sporazumi, o duhu medsebojnega spoštovanja in novih ciljev kulturnega sodelovanja in prijateljskega sožitja med narodi, so še posebej uveljavili ta načela. Njihova uresničitev pa zahteva globoko poznavanje dejanskega stanja na osnovi nenehnega proučevanja človekove ustvarjalnosti in njegovega dela v odnosu do kulture in družbenega razvoja. Vendar celovitost podobe našega kulturnega prostora prihaja, da izraza samo ob pravilnem tolmačenju pojma o narodnosti in domovini. Ne gre tu za vprašanje slovenske ali italijanske domovine v geopolitičnem smislu, ampak za najpristnejši izraz človekove kulturne osebnosti z vsemi značilnostmi, od katerih je materin jezik nezamenljiva dobrina. Nam Slovincem je zmeraj bilo do tega, da bi Italijani osojili te pojme.

Pojem o narodnosti in domovini, tako živo prisoten v kulturnem bistvu slovenske narodnostne skupnosti, se je v uradnih strukturalnih obliki zmeraj uveljavljal enosmerno, in to na račun šibkejšega, kar je imelo za posledico: da so se italijanski zgodovinski zapisovalci vztrajno in dosledno izogibali najmanjšemu navajanju slovenske prisotnosti in njenega deleža pri oblikovanju tega kulturnega prostora. Pod pritiskom iskrenih prizadevanj in družbenega razvoja se je uradni odklonilni odnos do Slovencev počasi spremenil. Toda pri proučevanju zgodovine in prikazovanju raznolike podobe tukajšnjega prostora, mnogi še danes pojmujejo kulturo v obliki nacionalnega nasilstva in ustvarjajo ozračje napetosti in velike nezaupljivosti. Zaradi tega se prisotnost Slovencev in njihovega pomembnega deleža pri oblikovanju celovite kulturne podobe še zmeraj navaja kot zapoznelo pojavo, ne pa kot avtohtono narodnostno skupnost, katere obstoj na tem ozemlju sega daleč nazaj v prejšnje tisočletje. V tem pogledu izid desetisoče jubilejne številke Primorskega dnevnika lahko predstavljamo novo priložnost za razmišljanje.

FILIBERT BENEDETIČ

Podjetje

ustanovljeno

leta 1894

Izdeluje in dobavlja:

frite z dodatki za izdelavo emajlov; emajlirano, pocinkano in alu posodo, sanitarno in gospodinjstvo opremo ter kovinsko embalažo; toplotne naprave: radiatorje, kotle za centralno in etažno ogrevanje ter peči na olje in trajno žareče peči; odpadke in kolesa za motorna vozila ter odpadke za rudarstvo; vse vrste orodij za serijsko proizvodnjo: rezilna, izsekovalna, vlečna, kombinirana in upogibna orodja za predelavo pločevine, orodja za tlačni liv in proizvodnjo plastičnih mas, stekla in keramike; vrši usluge emajliranja, pocinkanja in predelave pločevine

POHISTVO

RENAR

OPCINE, Proseška 3 — Telefon 212-255

Lastna obrtniška delavnica in prodajalna
Nudimo po ugodnih cenah
SPALNICE, KUHINJE, DNEVNE SOBE,
SEDEŽNE GARNITURE, POSTELJICE IN
POHISTVO ZA OTROKE, OTROSKE VOZ-
ZICE IN STAJICE Obiščite nas!

tiskarna slovenija

kumerdejeva 15

ljubljana

tel. 061/551 840, 557 788, 575 970

V Beneško Slovenijo pojdi...!

Kot dolgoletnemu stalnemu sodelavcu Primorskega dnevnika so mi uredniki naročili, naj bi za to, izjemno in nevsakdanjo 10.000 številko Primorskega dnevnika napisal nekaj, kar ne sodi v vsakdanje ali kako drugače novinarsko pisanje. Vsekakor je to za slehernega novinarja v nekem smislu težka naloga, saj je treba za takšno priložnost obuditi kak spomin ali doživljaj, ki ti je ostal v beležnici ali glavi in doslej še ni bil objavljen. Potem pa so tu še težave z datumi in podobno. Tako naj kar na začetku zapšem, da sploh ne vem natančno, katerega leta sem začel tlesneje in stalneje sodelovati z vašim časnikom, niti, koliko sem doslej objavil svojih prispevkov na straneh vaše ga lista.

Zdi se mi, da sega moje bolj stalno sodelovanje s Primorcem, kot v žargonu na kratko pravimo vašemu listu, v leto 1964. Takrat sem spomladi potoval v Benetke na Puguško konferenco, to je na konferenco eminentnih svetovnih znanstvenikov, n kateri so obravnavali pereče probleme sodobnega sveta, od atomske bombe do razorožitve. Spominjam se, da sem vsak večer po telefonu na kratko poročal Primorskemu dnevniku o konferenci, kasneje pa sem objavil v njem tudi svoja srečanja z znanimi ljudmi, ki sem jih imel na konferenci, da omenim samo znamenitega sovjetskega letalskega konstruktorja Tupoljeva in znanega francoskega politika in ministra Julesa Mocha.

Vendar sem se prvič temeljiteje in konkretnije dogovoril za sodelovanje šele leto kasneje, 1965. leta, ko sem se o tem podrobneje in načrtneje pogovarjal s takratnim odgovornim urednikom Primorskega dnevnika ing. Stanislavom Renkom. In po tem razgovoru, to danes natanko vem, sem z njim v pesno, skladno in dobro sodeloval vse tja do njegove upokojitve. Tj pa velja tudi za takratne

ostale urednike in kolege pri Primorskem dnevniku.

Najinega prvega resnejšega pogovora z Renkom se še dobro spominjam. Name je naredil kot urednik, da tako rečem, kar moč vtis. Vseč mi je bila pri njem namreč naglica, s katero se je odločal, v njegovem delu in ravnanju je bilo čuti rojenega novinarja in urednika, ki je vedno natančno vedel, kaj hoče, v kakšnem roku in zakaj je bilo treba postoriti to ali ono nalogo. Spominjam se tudi, da sva se takrat v glavnem pogovarjala o prevodih feljtonov, ki naj bi jih dnevnik objavljal. In tako sva se kaj hitro dogovorila. Med mojimi prvimi prevodi, ki so takrat izšli kot feljton, je bil prevod danes že klasičnega in znamenitega Erenburgovega kratkega romana «Odjuga», ki je danes postal že literarni pojem in prelomnica v sovjetski sodobni književnosti po Stalnovi smrti in je v slovensčini doslej izšel samo na straneh Primorca. Naj ob tej priložnosti še zapšem, da sem se takrat zmenil za honorar kaj hitro in preprosto — ni bilo mi niti do lir niti do dinarjev, temveč do pralnega stroja, ki so bili takrat še resnična redlost pri nas. In z Renkom sva se kaj hitro dogovorila — jaz dnevniku prevod Erenburga, dnevnik meni pralni stroj. In tako se je tudi zgodilo — tisti Zoppasov pralni stroj ki sem ga zaslužil tako nenavadno, mi še danes, po trinašletih letih odlično opravlja svoje delo, oziroma pere.

No, in potem je prišlo leto 1966, stoletnica priključitve Beneške Slovenije Italiji. Ktor se spominjam tistih let in časov, dobro ve, kako živčen in delikaten je bil prav takrat položaj v zvezi z našo Benetko. In urednik Renko bi ne bil pravi urednik, če bi mi direktno ne rekel: «Poslušaj, kaj, ko bi šel ti v mesec dni v času praznovanja v Benetko. Kot jugoslovanski novinar boš imel v nekem

smislu lažje stališče in tudi naši ljudje ti bodo verjetno več povedali kot našim sodelavcem». Pristal sem na to vabiljo ponudbo, vendar hkrati prosil tudi Renka, naj uredi z mojim urednikom, da me bo prepustil službeno za mesec dni Primorskemu dnevniku. Zadeva je bila hitro urejena, saj je moj takratni šef, glavni urednik Ljubljanskega dnevnika Djuro Šmicerberger, zadevo razumel in v tem smislu ni bilo nobenih težav.

Tako sem tisto jesen 1966. leta kar cel mesec prebil v Benetjah, se vozil iz vasi v vas, se pogovarjal z našimi ljudmi in duhovniki ter napisal serijo desetih reportaž o mojih potepanjih in potovanjih po Beneški Sloveniji. In še nekaj se je zgodilo ob tej priložnosti: tako sem takrat vzljubil ta naš najzahodnejši konček slovenske zemlje, da sem ga potem še polnik osem let obiskoval skoraj vsak mesec in se dober seznanil z ljudmi, zgodovino in problematiko Beneške Slovenije in kasneje tudi Rezije in Kanalske doline.

No, in potem je sodelovanje s Primorskim dnevnikom postalo skoraj moja vsakdanja praksa, saj sem v prevodih kot feljton objavil na njegovih straneh prevod «Zgodbe o Viku» primorskega Slovence Urbana, ki je svoje besedilo napisal v ruščini, pa prevod znamenite Levije knjige o Siciliji pod naslovom «Besede so kamni» in še vrsto drugih feljtonov tja do svojega potopisa po Sovjetski zvezi pod naslovom «Maj v deželi sovetov».

Ko zaključujem ta svoj bežni, nepovezani in dokaj nezdgovinski zapis o mojem dosedanjem sodelovanju, ki traja že dobrih štirinajst let, bi rad še posebej poudaril, da me v prvih letih sodelovanja veže najtoplejše spoštovanje in prijateljstvo s Stanislavom Renkom, ki je v sebi združeval odličnega moža-urednika, ostrega polemika in velikega slovanofila,

UVOZ - IZVOZ

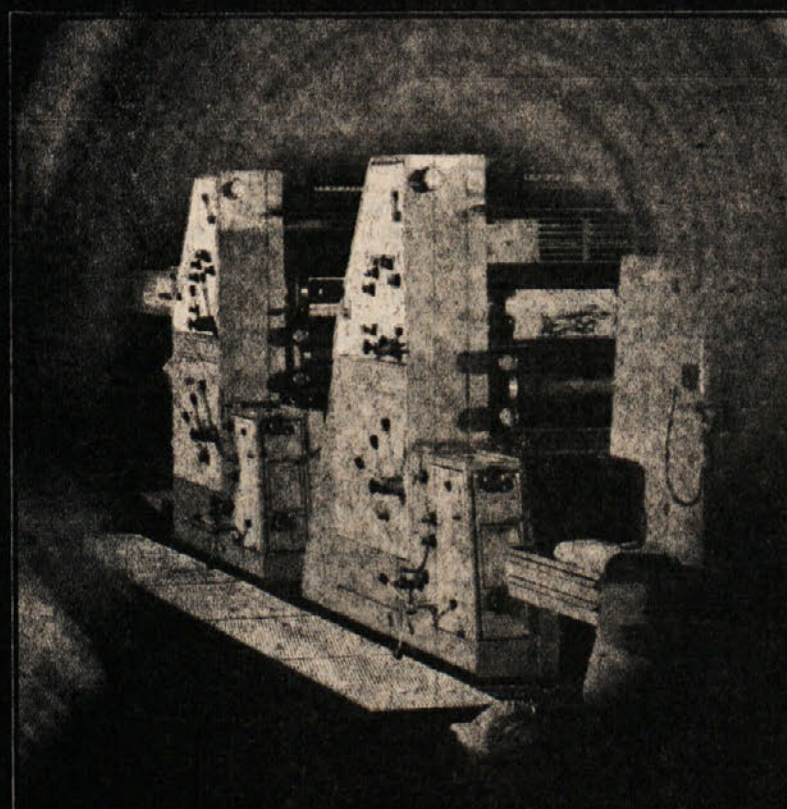
IN
TER
MA
RES

S. Pertot

TRST

UL. B. CELLINI 2

TEL. 64-244

sodobna tehnologija
omogoča
vrhunsko kvaliteto
vseh grafičnih izdelkov

TELEGRAFSKI ODGOVORI NA ENO SAMO VPRAŠANJE

Kaj Vam pomeni Primorski dnevnik?

Naši redni terenski dopisniki Boris Simoneta (Zgonik, Repentabor), Vojko Lovriha (Dolina) in Ivo Pertot (Nabrežina) so ob desettisoči številki Primorskega dnevnika zbrali pri naročnikih in bralcih naslednje odgovore na eno samo vprašanje: Kaj Vam pomeni Primorski dnevnik? Objavljamo jih v telegrafskem slogu:

Vojko Kocman (predsednik ZSSDI): »Je neobhodno potreben za Slovence v Italiji, želim pa bi si bolj problemsko obravnavanje, predvsem na športni strani.«

Jože Perčič (kmetovalec): »Zelo je prav, da obstaja. Kar se vsebine tiče, poroča o nekaterih stvareh premalo. Rad bi videl, da bi izhajal na več straneh.«

Zoran Naprudnik (telesnokulturni delavec iz Ljubljane): »Je priročen, specifičen zamejskim razmeram in prinaša tisto, kar slovenskega bralca v Italiji zanima. Kot zunanji opazovalec in bralec pozitivno ocenjujem, da seznanja bralce z vestmi iz matične domovine.«

Stano Guštin (upokojenec): »Če ga ne prelistam že zjutraj, sem kot brez glave. Za našo manjšino je PD glavni list in vsak zaveden Slovenec ga rad prebere.«

Majda Colja (šolnica): »Je glasilo primorskih Slovencev in odigrava izredno vlogo za zamejske Slovence, čeprav je včasih pomanjkljiv kot dnevnik.«

Dr. Pavel Colja (repentabski župan): »PD ni za zamejske Slovence le vir informacije, temveč je nenadomestljivo sredstvo za obrambo naših pravic, ker stimulira vse sile, da se zanimajo za našo problematiko, tudi mimo strankarskih interesov.«

Lucijan Milčič (športnik): »Politično pomeni obstanek slovenske manjšine v Italiji.«

Mirko Guštin (pekovodja): »Za nas pomeni vse, kar nas boji politični in narodnostni enotnosti. Brez tega našega časopisa bi ne obstajali kot manjšina, saj nas edini obvešča o vsem potrebnem.«

Igor Milčič (prosvetni in športni delavec): »Je velikega političnega pomena za obstoj manjšine in je važen zgodovinski dokument za naš narod, izreden primer delavnosti slovenskih ljudi v Italiji.«

Alfonz Guštin (predsednik Kmečke zveze): »Za slovensko narodnostno skupnost je edini dnevnik, ki informira o vsem, ne glede na politično pripadnost. Bil je vedno zagovornik interesov kmetijstva in želim si, da bo še naprej ščitil kmetijstvo in s tem tudi slovensko zemljo, na kateri zamejski Slovenci živimo.«

Boris Zivec (obrtnik): »Prinaša novice o Slovenceh, ne glede na njihovo politično pripadnost.«

Tamara Blažina (družbenopolitična delavka): »PD je najvažnejši dejavnik v sklopu slovenske narodnostne skupnosti v Italiji in igra neprecenljivo vlogo pri osvveščanju naše manjšine o pravicah in o buji zanje. Pomanjkljivo pa je obravnavanje določenih družbenih problemov, kot npr. mladinska in ženska problematika. Splošni nivo dnevnika je vsekakor zadovoljiv.«

Joško Obad (prosvetar): »Je edino glasilo Slovencev tako s političnega kot kulturnega vidika. Ima pravilno vlogo za naša društva.«

Srečko Budin (urodnik): »Za naš živelj je glavni nosilec vesti in po mojem mnenju pravilno prinaša našo manjšinsko problematiko.«

Tonko Furlan (delavec): »Je demokratičen list, ki zajema vse Slovence in ima vlogo politično vlogo, izhaja iz tradicije NOB in zajema vse slovenske probleme.«

Nadja Škabar (športna delavka): »Je vlogo in nenadomestljivo manjšinsko sredstvo in ga vsak dan prebiram.«

Vladimir Rebula (tehnik): »Čestitam kolektivu PD ob tem jubileju za neprecenljivo vlogo, ki jo od časa narodnoosvobodilne borbe in v vseh teh povojnih letih odigrava za zamejske Slovence. Želim, da bi PD nadaljeval po tej poti in idealno združeval vse Slovence.«

Dr. Stanko Budin (farmacist): »Je nenadomestljiv vir obveščanja in predvsem osvveščanja našega življa v Italiji. PD se moramo zahvaliti, če so razne pobude uspele, ker z vsakdanjo sensibilizacijo stalno opozarja na nerešene probleme in prispeva k zrelejši presoji naših ljudi.«

Jože Guštin (zgoniški župan): »PD je zame kot vsakdanji kruh, neobhodno potreben, ker posreduje v materinem jeziku splošne in krajevne novice. Budi narodno zavest in obvešča o družbenopolitičnem dogajanju v sosednjih občinah, kar me še posebno zanima.«

Srečko Orel (cvetličar): »Kot edini slovenski dnevnik me spominja na izdajo prve številke Partizanskega dnevnika, ko sem kot 17-letnik ležal ranjen v bolnici Pavla. Že od tedaj sem njegov zvest bralec.«

Edvin Štub (dolinski župan): »Dnevnik mi pomeni poleg informativnega sredstva, katerega vpliv sega čez samo slovensko skupnost, vse to, kar pomenijo slovenske ustanove naše organizirane skupnosti, ki so angažirane v načelni bitki za enakopravnost manjšine, v uveljavljanju pravic Slovencev v Italiji, v spoznavanju naše zgodovine in naše vloge v toku dogajanja. Smatram, da je dolžnost vseh zavednih Slovencev, da imajo do dnevnika neki odnos, da ga berejo, da so do njega tudi kritični ter da pripomorejo k izpolnjevanju njegove vloge, to je, da pomaga razvijati in utrjevati zavest in razglednost slovenskega človeka.«

Marino Pečenik (dolinski podžupan): »Primorski dnevnik je nenadomestljiv informativni vir za obveščanje o vsakršnem dogajanju, posebno še za našo slovensko narodnostno manjšino; menim, da je z raznimi novicami, članki in prilogami eden od glavnih dejavnikov za razvoj in demokratičen napredek družbe, in kot šport pripomore za krepitev zdravega telesa, tako dnevnik pripomore za krepitev zavednosti slovenskega človeka.«

Dr. Alojz Tul (profesor in občinski svetovalec SSK): »V Primorskem dnevniku vidim predvsem edini slovenski časopis v deželi, ki je na razpolago pripadnikom naše narodne manjšine. Zato naj služi za njeno sprotno informiranje in utrjevanje njenih narodnoobrambnih raportov s popolnim informiranjem o pobudah v okviru vseh njenih kulturnih, družbenih in političnih komponent. Zato pojmujem njegovo vlogo prav v tem smislu, ker bi tako dnevna slovenska tiskana beseda lahko našla pot do največjega možnega števila rojakov.«

Laura Kofol (trgovka): »Dnevnik je nujno potreben za vsakega Slovence in za vsako slovensko družino. Prav zato menim, da bi bilo treba storiti vse mogoče, da bi časopis začel v vsako slovensko hišo, z reklamo, z odpravo nekaterih pomanjkljivosti, z namestitvijo raznašalcev po vsem ozemlju, kjer živijo Slovenci ter ob podpori sedanjih naročnikov bi se morali temu cilju približati v splošno korist naše narodne skupnosti.«

Enij Kuret (občinski prevajalec): »Težko mi je strniti odgovor v tako skopo odmerjenem prostoru. V bistvu mi pomeni dnevno kritično ogledalo vse zamejske narodne skupnosti, problematike in doživetij v trajnem boju za njen obstanek: kritično, kolikor je potrebno stalno in odgovorno preverjanje lastnih sposobnosti tako pri opravljenem delu, kot pri izbiri in določevanju nadaljnjih smernic v okviru katerih se bo razvijala zamejska stvarnost.«

Boris Bandi (tesar): »Primorski dnevnik ima svoj velik pomen predvsem, ker je edini slovenski dnevnik v zamejstvu. Poudariti moram, da je precej objektivno in koristen za vse Slovence, ki ga berejo; to pa ni dovolj, saj bi moral časopis v vsako našo hišo, do vsakega našega človeka. Včasih bi želel, da bi dnevnik prinašal za naše ljudi bolj zanimive članke, posebno v nedeljskih številkah.«

Silvana Petaros (uradnica): »Primorski dnevnik je zelo koristen, ker nas dnevno seznaja s politiko, kulturo, športom in drugimi problemi pri nas in v svetu ter nam seveda krepi narodno zavest; posebno v naši vasi — Gročani je nujno potreben zlasti za starejše ljudi, ki bi ob pomanjkanju slovenskega dnevnika bili v težavah pri prebiranju dnevnikov italijanskega jezika.«

Anton Ota (upokojenec): »Dolgo let sem že čitatelj in naročnik dnevnika. Vsak dan ga skrbno preberem, da sem vedno na tekočem z vsem, kar se dogaja pri nas in po svetu. Zanimajo me tudi romanji v podlistkih, katere rad preberem. Zelo me veseli, da tudi ostali člani družine redno prebirajo naš časopis. Blizu se desettisoča številka. Upam in voščim, da bi še dolgo redno izhajal.«

Bernard Zuljan (čebelar): »Primorski dnevnik mi pomeni vse to, kar mi je pomenil naš narodnoosvobodilni boj. Je nepogrešljiv v boju za boljše bodočnost našega naroda. Berem ga, tudi kritično, od vsega začetka. Zadovoljen pa sem, da piše včasih tudi o čebelarstvu, čeprav bi si na tem področju želel od njega še kaj več.«

Albin Škerk (župan devinsko-nabrežinske občine): »Ob izidu desettisoče številke Primorskega dnevnika izrekam iskrene čestitke vsem, ki so kakor koli pripomogli k temu jubileju. Naš dnevnik je kot naslednik slavnega Partizanskega dnevnika vsa ta leta odigral izredno pomembno vlogo glasnika in usmerjevalca našega življa v njegovem boju za narodnostne in socialne pravice. Kot župan velike in narodnostno mešane podeželske občine, se Primorskemu dnevniku želim zahvaliti za velik prispevek, ki nam ga je dal kot zvesti spremljevalec in zagovornik naših ljudi v njihovem težkem boju. V pričanju, da bomo tudi v bodoče deležni njegove časnikarske solidarnosti, želim Primorskemu dnevniku veliko uspehov v boju proti vsem krivicam in za pravičnejšo družbeno ureditev.«

Zdravko Caharija (kmet in ribič): »Že več kot dvajset let sem naročen na Primorski dnevnik. Mislim, da so pobude in izčrpnost informiranja Primorskega dnevnika, zlasti še o kmetijski problematiki, na ustreznj ravni. Menim tudi, da bi bilo treba zadovoljivo rešiti zadrego, ko ostajajo naročniki ob raznih priložnostih (stavke itd.) tudi po nekaj dni brez svojega časopisa.«

Ignac Pertot (prosvetni in društveni delavec): »Od prvega dne sem naročnik in bralec Primorskega dnevnika. Primorski dnevnik je nujen vsem Slovincem ne glede na strankarsko pripadnost. Skrbim za slovenski jezik, po zgledu slovenskega časopisa v matični domovini pa bi moral še bolj skrbeti za čistost jezika. Želim, da bi več udarnih člankov.«

Albin Caharija (kamnosek): »Primorski dnevnik je boju za delavske pravice vselej posvečal vso potrebno pozornost, tako tudi ob zadnji hudi krizi v kamnarski in kamnoseški industriji. Delavci si želimo da bi bil pri informiranju javnosti še nadalje naš zaveznik, tako kot doslej, pa še odločnejši.«

Stanko Dezetak (kulturno-prosvetni delavec): »Dobro, strokovno in pogosto pisanje o kulturno-prosvetnem življenju naših ljudi naj bo vodilo sedanji generaciji naše mladine, ki vse preredko sega po naši slovenski tiskani besedi. Pisanje dnevnika naj bo razumljivo tudi za preprostega bralca in spodbudno za naša amaterska prosvetna društva. Kot dnevnik je neopogrešljiv v našem manjšinskem življenju in zato je še toliko bolj potrebno, da je prisoten v našem prosvetnem življenju, konkretno, tudi v življenju prosvetnega društva »Igo Gruden«.

ŠJOR MIKELE

Ko je takoj po končani vojni začel izhajati in se javno prodajati novi časopis Primorski dnevnik, ki je bil dejansko le nadaljevanje že med vojno izhajajočega »Partizanskega dnevnika« — se mi precej časa ni zdelo vprašanje res in skoro nemogoče, da lahko vprašam in kupim, brez strahu, naš slovenski časopis. Kupoval sem ga pri starem, običajnem prodajalcu, bitzu mojega doma. Bil je južnjak, kot so bili skoro vsi, ki so tedaj opravljali to delo; dober in miren možakar, ki ni nikdar z ničemer pokazal kečkškega koli nasprotovanja ali mržnje do Slovencev, kot so to delali takrat — in na žalost tudi pozneje — premnogi naši someščani italijanske narodnosti ali poitalijančeni. Zato se mu ni bilo treba prav nič »potožiti«, ko je prišlo po končani vojni do velikih političnih sprememb, ter smo tudi Slovenci prišli do svojih človečanskih pravic.

Posteni šjor Michele — tako smo ga imenovali — se je zelo trudil, da bi izgovorjal čim bolj pravilno ime tega novega časopisa, ki ga je prodajal slovenskim bralcem, pa mu je uspelo le delno. Imenoval ga je »Piroski«, ali pa »gionale sloveno«. Rad je poudarjal: srečen ti, ker poznate ta jezik, in prav res mi je žal, da ga jaz ne razumem in ne morem govoriti. In ko sta se včasih spustila v pogovor o slovenskem jeziku in njegovi pravici do obstoja, je ta posteni Italijan poudarjal, da bi morali v tej deželi in v Trstu vsi poznati tudi slovenščino, ker da je to jezik »dell'avvenire« — prihodnosti. Ker sem Mikeleta in njegovo odkriti značaj poznal že pred koncem vojne in tudi pozneje, sem bil prepričan, da je dobri južnjak novoril iz srca in resnico ter res želel razumeti kaj piše »Piroski«, in kaj govorijo njegovi čitatelji. Toda odkrito je priznal, da je zanj, starega Sicilijana, ki do takrat ni slišal niti besede o tem jeziku — učenje slovenščine pretrd oreh. Saj se mu je videlo že kako je izgovarjal ime našega Primorskega dnevnika.

Mikeleta še dolgo ni več med živimi; spominjam pa se ga še vedno rad. Saj njegove sodbje o slovenskem jeziku in o naših pravicah, ki jih je izražal v tistih povojnih letih so še stvarnost in še živijo. Ker naš jezik, čeprav počasni in z velikim trudom, si je utrl pot v javnost, v šole. In k temu uspehu je mnogo pripomogel, ker je bil vedno v prvih vrstah v borbi za te naše narodnostne pravice »Primorski dnevnik«, ki že trideset let, dan za dnem pravilno imajo tega novega časopisa, ki ga je prodajal slovenskim bralcem, pa mu je uspelo le delno. Imenoval ga je »Piroski«, ali pa »gionale sloveno«. Rad je poudarjal: srečen ti, ker poznate ta jezik, in prav res mi je žal, da ga jaz ne razumem in ne morem govoriti. In ko sta se včasih spustila v pogovor o slovenskem jeziku in njegovi pravici do obstoja, je ta posteni Italijan poudarjal, da bi morali v tej deželi in v Trstu vsi poznati tudi slovenščino, ker da je to jezik »dell'avvenire« — prihodnosti. Ker sem Mikeleta in njegovo odkriti značaj poznal že pred koncem vojne in tudi pozneje, sem bil prepričan, da je dobri južnjak novoril iz srca in resnico ter res želel razumeti kaj piše »Piroski«, in kaj govorijo njegovi čitatelji. Toda odkrito je priznal, da je zanj, starega Sicilijana, ki do takrat ni slišal niti besede o tem jeziku — učenje slovenščine pretrd oreh. Saj se mu je videlo že kako je izgovarjal ime našega Primorskega dnevnika.

Ob tem lepem jubileju, želimo našemu Primorskemu dnevniku, da bi prišel med nas vsaj še toliko kret kot do sedaj — in potem še dalje.

LADO PREMUR

Priznana mednarodno avtoprevoznisko podjetje

LA GORIZIANA

GORICA
UL. DUCA D'AOSTA 180
TEL. 28-45

PREVZEMAMO PREVOZ
VSAKOVRSNEGA BLAGA

NAJVEČJI SLOVENSKI TEDNIK

Naklada **219.600** izvodov

slovenski potrošnik

Čitatelj Nedeljskega

1. «Osvobodili bomo Trst,» sem rekel tistemu, ki se mi je smejal in me zavrnil: «Izgubili smo Ljubljano.» Kajti bilo je leto 1941, fašistični tanki so hrumeli po Ljubljani, Nemci so obkolili Leningrad, napadali Moskvo in plezali na Kavkaz. «Zgodovine slovenskega naroda je konec. Slovenski narod? Kaj je to? Iluzija, zgodovinska zmotna Trubarja, Prešerna, Cankarja.»

A v slovenskem seminarju ljubljanske univerze je bilo zbirališče aktivistov in izhodišče za borbeno osvobodilno akcijo. In tu se je dogajalo tudi nekaj čisto posebnega: zbirala se je podrobna dokumentacija o slovenskih nacionalnih mejah, pregledovali smo stare časopise, dokumente, pisma. Vedeli smo, da si bomo morali meje ne le prirediti, temveč jih tudi dokazati, kajti hoteli smo biti pravični.

2. «Osvobodili bomo Trst,» smo rekli in hrepeneli preko bodoče žice koncentracijskega taborišča v Gonarsu, gledali preko širne furlanske ravnine in vedeli, da so neke blizu slovenski kraji. Tu, v Gonarsu, je bilo več tisoč ljubljanskih študentov, skupaj s svojimi profesorji, skupaj z delavci in skupaj s kmeti, ki so jim fašisti požgali vasi in jih pregnali in pripovedovali so nam o partizanih in krvavih bojih v daljnih slovenskih hribih in gozdovih. Bilo je leta 1942 in 1943. In podžigale so nas novice iz Stalingrada in Afrike in končno o izkrcanju zaveznikov v Južni Italiji.

3. «Osvobodili bomo Trst,» smo rekli in vedeli, da moramo hiteti in hiteli smo iz Bele Krajine, po stezah in po kolovozih ob Kolpi navzgor in čez hribe in mimo pogorišč in preko silnega Snežnika na sončno Primorsko, ki je že vriskala — vsa omamljena od pravkar pridobljene svobode, vse od Knežake do Sežane — kajti bil je april 1945.

Prvega maja sem z Opčin zagledal Trst pod seboj. In slišati je bilo se streljanje in videl sem morje hiš in daleč zadaj pravo morje. Bil sem partizanski vojni dopisnik in popisal naj bi osvoboditev Trsta. Popisal na milijone čustev in na milijone drobnih in velikih dogodkov in človeških usod. Nisem vedel, kam naj se najprej obrnem, kajti pripotoval sem sam in korakal sem po prašni vijugasti cesti navzdol, se znašel med hišami in se — izgubil. Že leta nisem bil med tolikimi hišami, partizan je vaju gozdov in mehke zemlje pod nogami. Tu pa je bilo vse trdo in zazidano in vrvež velikanskih množic. Ljudje so bili vedri in nasmejani, v gručah so se zbirali in debatirali in sonce je sijalo. Pa čeprav so bile tu in tam ruševine in so tramvajске žice ležale na tleh in je bilo polno razbitih oken. Tisti trenutek sem vedel le, da neke se trajajo boji in da smo končno osvobodili Trst. In vprašal sem samo eno vprašanje, ki je bilo prvo vprašanje: «Kje se pride do morja?» Kajti slovensko morje — to so bile pesniške sanje študenta in sanjčaka in partizana in ko je skozi širne gozdove prišel do morja, je mislil, da je enkrat za vselej dosegel cilj.

4. «Osvobodili bomo Trst,» sem rekel, ko sem pobijal stenice in ječi tam na via Coroneo. Bil sem novinar Primorskega dnevnika in to je bila moja prva civilna služba. Nekega vročega julijskega dne, nenadoma in navsezgodaj, pa so nekakšni vojaški policiji anglo-ameriških zaveznikov vdrli v stanovanje, ki ga je imel tedaj Primorski dnevnik za svoje novinarje in tu sva bila tedaj slučajno samo jaz in Andrej Pagon - Ogarev. In opravili so preiskavo, našli nekaj staro partizansko opremo in naju — tebi nič meni nič — odpeljali in nobenega zaslusanja ni bilo štirideset dni in štirideset noči. Samo stenice in rešetke in družba tržaskih anti-fašistov, Slovencev in Ita-

Brezmejna in omejena zemlja

lijanov. Po zmagi nad fašizmom — so bili tu spet zaprti antifašisti. Zunaj so se razvneli politični boji in poulični in besedni spopadi, kajti besno smo drug drugemu dokazovali, čigav je Trst in kje mora teči pravična meja.

Jaz in Ogarev pa sva čemela za rešetkami, pobijala stenice in hrepenela in hrepenela in sploh nisva vedela, zakaj pravzaprav morava biti tu, ko je pravkar svoboda zastajala...

A od vsepovsod sva sprejemala darila in rože in klobase (kakšna dragocenost, tedaj!), kajti Primorski dnevnik je vtrajno pisal o svojih dveh članih u-redništva, ki sta zaprta, ne da bi vedela zakaj in protestirala in protestirala. In končno je plačal visoko kavgijo, da so naju izpu-stili. In niti tedaj niti po-zneje niso povedali, kakšen smisel je imela cela za-deva. Pač, vedela sva: čisto preprosto zastraševanje, da bi pozabili, da je Trst še vedno treba osvoboditi.

5. «Osvobodili bomo Trst,» smo na tihem ponavljali tudi še dolgo potem, ko smo ga izgubili. Kajti prav go-tovo zgodovina še ni končana, smo si dokazovali — in meja, ki je skelela, se tedaj nikomur ni zdela do-ko-nčna. A bila je začrtana in zarezana v živo sloven-sko telo in obdržala se je, kot je bilo zapisano in pod-pisano po tolikih letih bojev in krvi in dokazovanja in spopadanja z orožjem in z rokami in z besedami in z argumenti.

Vendar pa je pri vsem tem ostalo nekaj, kar je bi-lo najbolj dragoceno: ideja, da moramo biti prijatelji, da se moramo pogovarjati in obiskovati. Ideja brat-stva.

6. «Šli bomo v Trst,» smo rekli, in tega ali onega je bilo nemara sram, ko so se veliki ideali nenadoma

spremenili v najlon noga-vice in pisane rute in jopi-ce in vespe in lambrette in avto dele in tranzistorje. Kajti Trst je začel živeti svojo lastno naravno živ-ljenje in nas privlačevati s svojo lastno magnetno silo. V tej njegovi sili ni bilo velikih idej — same drob-narije. Ponižanje velikih na-cionalnih in revolucionar-nih idej? Pa tisti Upim pa Coin pa Standa kjer noče-jo (ali ne smejo?) govoriti slovensko, čeprav znajo. A slovenščina vendarle prodi-ra, prodira in vsak kotiček, v vsako trgovino in gostil-nico. Ponižanje, če se trudiš govoriti po italijansko, ko so se Italijani, prvič v zgodovini, začeli učiti slo-venščine in srbohrvaščine — pač iz potrebe po vse več-ji in vse bolj intenzivni ko-munikaciji.

Kajti magnetna sila Trsta ne seže le do Ljubljane, am-pak celo preko Kolpe in Sočle, preko Zagreba do Beograda in še celo preko Donave. Ni važno, da ni vse uradno potrjeno in z zakonitimi pečati opremlje-no, važno je vedeti, da je, kakor je, in da je meja od-prta in da so kolone avto-mobilov na obeh straneh dolge kilometre in kilometre.

Tako dolge, da se spraš-ujemo: kakšen smisel pa sploh še ima ta meja?

Ta meja, ki je bila nekoč brezmejna bolečina in zgo-dovinsko neizogibna, ima zdaj omejeno moč. Toda — ali ima odprta meja sploh še smisel, da ostane meja? Samo še malo bolj bi jo treba odpreti. Popolnoma odprta meja — ni več meja.

Ali ni zdaj vseeno, kaj si: Jugoslovani ali Italijani? In kje živis: tostran ali on-stran. Vozis se lahko svobodno naokrog, ceste, kr-vne žile našega življenja, so se razpredle vsepovsod in kjerkoli se ustavimo, po-vsod prijazen pozdrav in prijateljska beseda, vseeno,

v katerem jeziku. Glavno je, da pomeni isto. Ali ni neumno, da mora-mo na meji še vedno pri-tisniti na zavoro?

7. «Šli bomo v Trst,» so le-ta 1974 rekli delegati manj-sin vsega sveta in prišli so v Trst na konferenco: Indi-janci in Kurdi, Sardinci in Albanci, Korzičani in Bre-tonci in Škoti in Irski in Va-ležani in Provansalci in Ba-ski in Katalonci, manjšine iz Jugoslavije, Italije, Fran-cije, Španije, Anglije in kdo ve, odkod še, preveč jih je, da bi našteval. In skupaj s Slovenci so sredi tržasko-ga problemskega vozla go-vorili o vseh jezikovnih in političnih problemskih voz-ljih, zahtevali svoje jezikov-ne in politične pravice, u-gotavljali kje jih imajo in kje jih nimajo, kje jih je premalo in kakšne ovire so meje in kako bi se dalo vse skupaj vendarle urediti.

Kajti nič ni bolj absurd-nega kot jezikovni naciona-lizem, ki odreka drugim na-rodem in sočloveku enako pravico do svojega jezika. In prediskutirati je bilo tre-ba množico težkih proble-mov o tem, kaj je država in kaj je jezik in kaj je je-zikovna in človečanska pra-vica in da noben jezik ni več reden kot drug in kakšna je pri tem vloga go-spodarstva in uprave in dr-žave in knjig in tiska in šol in elektronskih medijev in še toliko drugega — brez konca in kraja. Velikansko gorovje problemov in idej in živo človeško, družbeno gibanje, ki pa se vsepovsod zaletava v nekatere meje, ki so nekatere bolj, druge pa manj odprte, ponekod boli, ker režejo v živa na-cionalna telesa, drugod pa boli to, da meje ni in bi se bilo treba odcepiti in ra-zdeliti, da bi ne trpeli živi jezikovni organizmi.

Pogovarjal sem se z de-legati na cesti in v kavar-nah, prebiral njihove refe-rate in najbolj čudovito je bilo to, da so se ti ljudje

sploh srečevali: Slovenec iz Benečije, naslednik kaplana Martina Cedermaca, in de-legat iz Kurdistan, Alba-nec iz Jugoslavije in Škot, Indijaneec in Korzičan, lju-dje, ki bi se sicer nikoli ne mogli srečati. In našli so skupen «jezik», ki ni bil pravi jezik, pa je bil ven-darle harmoničen.

Same konference pa se tedaj nisem udeležil ude-leževati, kajti prav tedaj se je odvijal tudi festival znan-stvene fantastike in to je nekaj čisto svojevrstnega.

8. «Šli bomo v Trst,» pravi-jo vsako leto vsi tisti, ki se ukvarjajo z znanstveno fantastiko. Že skoraj pol-drugo desetletje je Trst me-sto tega filmskega festiva-la. Na slikovitem Gradu sv. Justa se teden dni v juliju vsak večer zbirajo ljubitelji, uživajo v neomejeni fanta-ziji in drznih predvideva-njih. Na ta festival prihaj-am vsako leto, pa ne sa-mo zaradi zabave ali zara-di tega svojega konjička, ne samo zaradi novinarskega poklica, ne samo zaradi pri-jetnih srečanj in bolj ali manj dobrih filmov.

Prihajam, ker mi Trst od-pira nenavadno novo obzor-je. Včasih se mi je zdela, da je Trst le morje in la-dje in s tem okno v svet. Potem se je zdela, da je Trst Ponte Rosso in svobod-na konkurenca in okno v zahodnjaški standard vsak-danjih drobnarij. Zdaj mi je Trst okno v prihodnost. Filmi so dobri in slabi — a to ni važno. Prihajajo od vzhoda in zahoda — a tu-di to ni važno. Slikajo nam pozitivno in negativno pri-hodnost — ni važno. Jugo-slovanski film včasih sode-luje, včasih pa tudi ne — a tudi to navsezadnje ni ta-ko važno.

Važno se mi pa zdi, da smo se v Trstu naučili razu-mevati sedanost v luči pri-hodnosti in meje in narode in jezike in manjšine in vsa družbena gibanja v svetlo-

bi napredka vsega člove-štva, da ne gledamo le se-danjosti, ampak mislimo na prihodnost. Znanstvena fan-tastika ima svojo posebno metodo razmišljanja in ra-ziskovanja: na podlagi ne-kega tehnološkega izuma predvideva razvoj družbe in usodo človeka prihodno-sti. Napredek pa je tehnološki — ali pa nobenega napredka ni. Nazadovanje družbe je tehnološko naza-dovanje in uničenje družbe je tehnološko uničenje.

In meje? Ko so bili na svetu le vlaki in konji, so meje odpirali le redkim. Odkar so se razmnožili av-tomobili, morajo rampe dr-žati odprte noč in dan. Črta na zemljevidu ostane vedno enaka, na Zemlji se pa spreminja. Meje so si izmislili generali in države, ljudje je ne potrebujejo, lju-dje hočejo svobodno giba-nje. Danes je ves svet eno samo vozlišče živih komu-nikacij, en sam velikanski teater, ena sama velikanska veleblagovnica. Če so člove-ške noge opremljene s sti-rimi kolesi in so tu ceste in bencin — nobena sila ne more zatreti tega gibanja. Do sporazumov mora priti.

Družbeni organizem dan-es ni več samo nacionalni ali državni ali kakršenkoli lokalni organizem — to je danes svetovni organizem, življenje utripa po vseh ž-lah sveta, meje so anahro-nizmi.

Nerealna fantazija? Iz razmišljanja izključujem vse ideologije in dogme in po-

litične sisteme, ki porajajo vojske in armade, priklenje-ne na neznatne krpice na žogici, ki je planet Zemlja. Ta planet je danes z vsemi svojimi avtomobili in avio-ni, helikopterji, telefoni, ra-diom, televizijo in sateliti — en sam organizem. To je krogla, ki ima središče povsod in meje nikjer.

A meje še vedno so. Fant, pritisni na zavoro (avtomobi-la in fantazije), da se ne zaletiš, obstoj v koloni, kaj-ti dolga je vrsta!

A misel vendar mora hi-teti, čeprav gre kolona po-časi. Tudi zgodovina hiti tehnološki razvoj hiti. Av-to ni več en. Helikopterji so že tu in rakete. Kaj bo, ko bo helikopterjev toliko kot zadaj avtomobilov? Nihče ne more reči, da do tega ne bo prišlo. Avtomobili se meje odprli, helikopterji jih bodo odpravili. Meje so sa-mo na tleh.

Ne smejte se, fantazija je resna zadeva. Prihodnost je vedno najprej fantastična, pride pa prav gotovo.

In zakaj naj bi ta žogi-ca v vesolju še imela meje in armade in carine in ram-pe in jezikovne in nacional-ne mrznje, ko so jeziki in narodi lahko tudi svobodni brez njih. In krogla že po svoji naravi nima nobenih meja in njeno središče je lahko vsepovsod, kjer živi in diha in hodi in se vozi in leti svobodno človek svobodnega in dobronamernega duha.

BORIS GRABNAR

INDUSTRIJA POHIŠTVA IN NOTRANJE OPREME

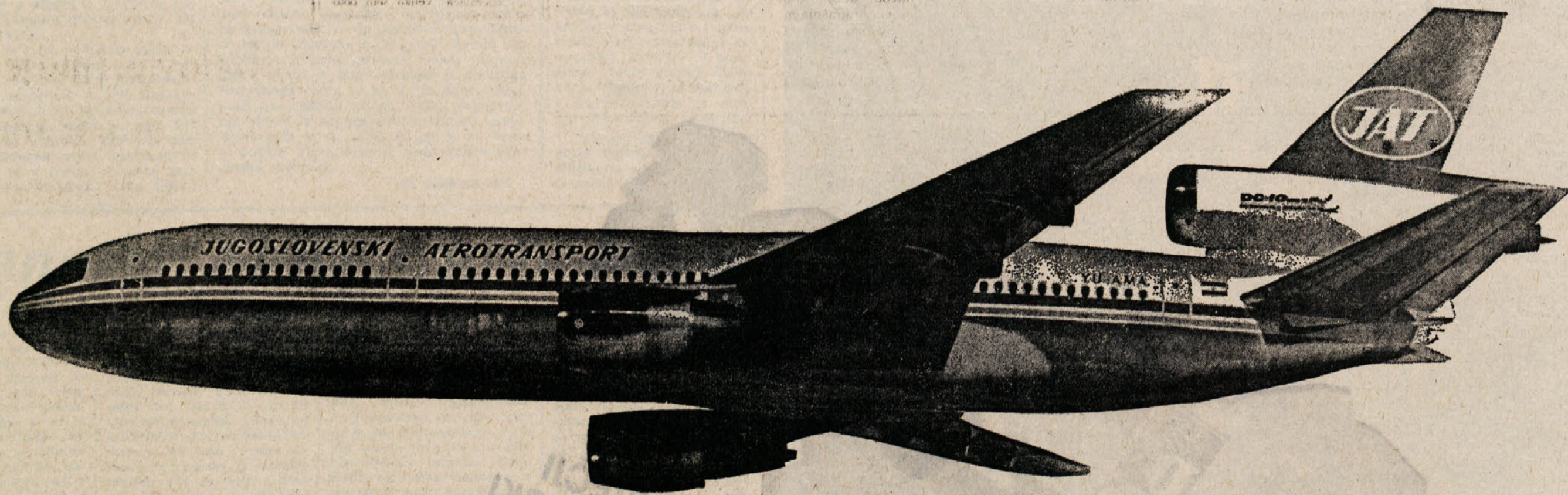
NOVA GORICA

CESTITAMO K VISOKEMU JUBILEJU PRIMORSKEGA DNEVNIKA

LJUBLJANA - NEW YORK

Red letenja od 1. aprila 1978

CENE LETALSKIH VOZOVNIC LJUBLJANA - NEW YORK

3706 DIN (POTOVANJE V ENO SMER)

6817 DIN (POVRATNA VOZOVNICA S POVRATKOM ČEZ 14 DNI)

7412 DIN (POVRATNA VOZOVNICA)

LETALSKE VOZOVNICE DO VSEH MEST V ZDA PLAČLJIVE Z DINARJI

JU 502 707* 3 FY	LT = GMT±	JU 503 707* 4 FY
10.00	d. BEOGRAD* +1 a. +1 d. a.	10.15
11.00	a. LJUBLJANA +1 d.	09.15
12.00	d. LJUBLJANA a.	08.15 (4)
16.00 (3)	a. NEWYORK -4 d. (KENNEDY AP)	19.00 (3)

Pojasnilo znakov

1 = ponedeljek
2 = torek
3 = sredo
4 = četrtek
5 = petek
6 = sobota
7 = nedelja
d = odhod letala
a = prihod letala
LT = lokalni čas
GMT = čas po Greenwichu
707 = B-707

* = od 17. julija naprej DC-10

Za vse informacije in rezervacije se obrnite na najbližjo agencijo ali na poslovalnico JAT, Ljubljana, Miklošičeva 34, tel. 314-340, 314-341 ali 313-845. JAT Maribor, hotel OREL, Grajski trg 3, tel. (062) 26-155, 27-038

SPOMINI PARTIZANSKEGA ČASNIKARJA

Prvo srečanje s Partizanskim dnevnikom
novembra 1943 v Vojkovi brigadi v Žireh

Uradni «Partizanski dnevnik» je imel tudi svojega «neuradnega predhodnika» - Prvi dopis iz bolnišnice «Franja»

Kje daleč je že tisti dan — 15. novembra 1943 — ko sem se v Žireh na Gorenjskem v štabu Vojkove brigade prvič srečal s Partizanskim dnevnikom. Takrat Partizanski dnevnik še ni bil tiskan na tiskarskem stroju kot je bila tiskana številka, ki je izšla dne 5. septembra 1944 v tiskarni «Dobrodo» v Govcu pri Gorenji Trebuši in potem od 18. septembra 1944 v tiskarni «Slovenija». V propagandnem odseku Vojkove brigade so imeli za «tiskanje» Partizanskega dnevnika na razpolago zelo preprost šapirograf. To je bila neke vrste koža, ki so jo namazali z nekakšno oljasto tekočino. Na tisto namazano kožo so potem položili papir in ga z valjem nalahko pritiskali na kožo, ki je imela natipkano besedilo. Tako je nastal ostri stran.

Petindeset let in še tri mesece... Nekaj več kot tri desetletja in pol. Koliko lepih, veselih, pa tudi žalostnih in hudih dogodkov se je zvrstilo od takrat! Koliko slik požganih vasi se mi prikazuje v spominu, koliko ranjenih in padlih tovarišev vidim na položajih. Ko se jih tako spominjam, se mi v spominu utrnejo verzi pesnika Cenetia Vipotnika:

Zbežite sence, vzdih čisti dan!
Kdor si po tihih gozdih zakopan,
komur zgubljeni prah v nesoljstju
plava,
kdor v ječah padel si od črnih
glej, iz noči življenje vzplapolava.

Tisto novembrsko jutro 1943 na Žirovskem vrhu je bilo svetlo, jasno in sončno. Drugi bataljon Vojkove brigade je bil nastanjen na neki samotni kmetiji na vzhodnem grebenu Žirovskega vrha. Z dvorišča pred hišo je bil lep razgled na Žiri in vasi v okolici.

Nedaleč od hiše je izvirala močan studenec. Gospodar je pri studencu namestil velik škat in po lesenem žlebu napeljal vodo vanj. Tako prijetno je bilo poslušati curkanje vode v škat. Bilo je to nekaj domaćega in pomirjujočega v tistem okolju, kjer smo se partizani Vojkove brigade večkrat spopadli z Nemci in domobranci. Kakšna razlika med tistim curkanjem vode v nastavljeni škat in regljanjem strojniki, eksplozijami in krikom borcev! Na juriš! Partizani smo jurišali na Nemce in domobrance tudi za to samotno kmetijo in za tisti studenec. Jurišali smo, da bo gospodar te kmetije lahko v svobodi mirno in brez skrbi obdeloval svoje njive, kosil travnike in redil živino.

Obložen s temi mislimi, ki jih je vzbujala tista curkajoča pesem vode v škat, sem odšel v hišo. Komaj sem se vsedel za mizo, da bi nekaj napisal, je nekdo močno potrkaj na vrata.

V Žiri na štab brigade. Vstopil je furir s štaba Vojkove brigade in vprašal: «Ali si ti Ogarev?» «Da, jaz sem. Kaj bo novega?» «Takoj moraš v potrobo v Žiri na štab brigade. Ni potrebno, da vzameš s seboj orožje in puško. Vzem samo torbico z beležnico, svinčnikom in pištolo — za vsak primer.»

Spustila sva se navzdol po strmi senozi. Na prisojnih legah je bilo po kotlinah polno zmrznjenega snega. Ko sva prišla v Žiri je bilo vse tiho in mirno, kot da ni vojne. Štab brigade je bil v veliki hiši. Bil sem radoveden, zakaj so me poklicali. Sprejel me je Stanko Dominko - Saša, komandir zaščitne čete. Po poklicu je bil učitelj. Povedal je, da so na štabu brigade sklenili, da me bodo iz štaba drugega bataljona, kjer sem opravljal dolžnost kulturnika, premeštili na štab brigade, kjer bom sprejel dolžnost poročevalca SPU — Slovenskega poročevalskega urada. Z drugimi besedami, postal naj bi brigadni vojni dopisnik. Pri štabu drugega bataljona naj čimprej uredim tako, da bo mojo dolžnost sprejel primeren tovariš.

Tovariš Stanko Dominko - Saša je bil preprost in tovariško prijažen komandir. Ko sem se hotel

posloviti, me je zadržal s pripombo, naj do kosila ostanem in se seznamim s tovariši propagandnega odseka. Povabilo sem rad sprejel, ker me je zanimalo, kako poteka propagandno delo.

V veliki sobi je bilo več tovarišev, ki so bili zelo zaposleni z delom. Dva sta bila oblečena v oficirske uniforme bivše jugoslovanske armade, Tovariš Dominko mi je predstavil prvega:

«To je Zdenko Ulepič, oficir bivše jugoslovanske armade, ki je prišel iz internacije v Italiji. Ker zaradi številnih nemških zasled ne more nadaljevati poti, bo nekaj časa ostal pri nas.»

Tovariš Ulepič je na šapirografu nekaj odtiskoval. To je bilo zame nekaj novega, zato sem pozornost spremljal njegovo delo. Z nekakšnim valjem je gladil papir na šapirografu. Potem je tisti papir previdno odlepil od podložne kože in ga položil na mizo. Stopil sem bliže, da bi videl, kaj je pi-

Stanko Petelin po pripovedovanju Henrika Zdesarja, takratnega politkomisarja brigade, naslednje podrobnosti:

«Takrat smo že izdajali svoje brigadno glasilo, ki se je imenovalo Partizanski dnevnik. Razmnoževali smo ga na šapirografu. Naš prvi tiskar je bil komisar 'prateče' čete Stanko Dominko. Zdenko Ulepič, ki smo ga v dnevi, ko se je mudil pri nas, spoznali kot izredno dobrega tovariša, se je hotel pokazati koristnega in se je takoj ponudil, da bi sodeloval pri tem opravilu. Tako je Zdenko Ulepič postal eden prvih tiskarjev Partizanskega dnevnika, ki ga je kasneje prevzel štab XXXI. divizije, nato pa štab IX. korpusa.»

Zdenko Ulepič je po osvoboditvi postal komandant jugoslovanske vojnega letalstva. Spominjam se, da smo se kasneje, ko sem že bil brigadni vojni dopisnik, večkrat pogovarjali o tem, da ni bilo prav, da je štab

ki je nosil uniformo oficirja bivše jugoslovanske armade. Tisti tovariš je pokazal zvezek, kjer je imel zapisanih več pesmi, ki so smele Hitlerja in Mussolinija. Dve sta bili posebno posrečeni in so jih potem recitirali na številnih mitingih. Prva — Benito v Berlinu je nastala ob zgodovinskem osmem septembra 1943, ko je kapitulirala fašistična Italija. Pesem ima le dve kitici in se glasi:

Benito pri Adolfu zdaj je v gosteh,
ker on na domačih ni varen več
me glene postale so žgoče oči,
in koža na licih ohlapno visi.

Enakim on Cezarjem prej se je
šel,
ker Cezar podobno je plešo imel,
Zdaj vse je minilo — fašizma
lucé ni,
ostala je pleša — in črne skrbi.

Druga pesem je bila namenjena

setimi leti, se kot svetleč utrinek prikaže slika partizanske bolnice «FRANJA» v soteski Pasice nad Novaki. Ležal sem kot ranjenec na zgornjem pogradu na levi strani v ozadju barake, pred katero rase debela bukva. Ker se je rana v levem kolenu — ob nenehni skrbi zdravnice Franje — lepo celila in me ni preveč bolela, mi je postalo nekako dolgčas. Rad bi bil kaj pisal. Bolničarja Goljo sem prosil, da bi mi prinesel nekaj pol papirja in nekaj večjih pisemskih ovtikov. Bil je radoveden, čemu mi bo papir. Pojasnil sem mu, da sem vojni dopisnik. Že drugi dan mi je prinesel vse, kar sem mu bil naročil.

Že tisto noč sem začel pisati v mislih zasnovano reportažo: Življenje, življenje. Pisal sem ponoči, ko so drugi ranjenci v baraki spal. Tretji dan dopolne sem zajel pismo z reportažo izročil politkomisarju bolnice Anteuju Cernici s prošnjo, naj ga čimprej pošlje

v naš baraki. Sam sebe sem začel spraševati: Kdo ve, ali bo moja reportaža objavljena? Šesti ali sedmi dan potem, ko sem dal pismo tovarišu Anteuju, je le-ta izredno dobro razpoložen prišel v barako. V rokah je imel Partizanski dnevnik. Poklical me je:

«Tovariš Ogarev, tvoja reportaža je objavljena!»

Bil sem presenečen in hkrati zadovoljen. To je bil prvi prispevek, ki mi ga je objavil naš Partizanski dnevnik. Politkomisar Ante je ranjenecem v baraki povedal, da bom danes imel politično uro. Prebral bom namesto njegove reportaže, ki sem jo v bolnici napisal pred enim tednom, on pa je poskrbel, da je prišla v roke uradnih.

Ranjenci so z veliko pozornostjo poslušali, kaj vse se je tistega mrzlega dne 4. januarja 1944 dogajalo v Žireh na Gorenjskem. To je bilo tudi razumljivo, saj je vsak sam doživel nekakšno podobno zgodbo, ko je bil ranjen.

Ko sem bil v novembru 1944 premeščen iz štaba XXXI. divizije na uradništvo Partizanskega dnevnika, kjer sem pomagal pri urejanju dopisov, sem spoznal Jurija Stanteta - Juša, ki je bil član uradništva. On mi je potem dajal naloge in navodila za delo. Na tistem mestu sem ostal komaj en mesec. Zdravje se mi je iz dneva v dan bolj krhalo. Prej sem bil z divizijo stalno na pohodu, v Čepovanu pa dan za dnem samo v zatohlih prostorih. V začetku decembra 1944 me je poklical tovariš Bevk in zaskrbljeno vprašal, kaj mi je, ker tako klavirno izgledam. Povedal sem, da zelo pogrešam gibanja na zraku. Pokimal je in pripomnil, da se bosta glede druge dolžnosti zame pogovorila s tovarišem Vilfanom. Po nekaj dneh me je znova poklical in povedal, da sem določen za teren na Zapadnoprimorskem okrožju. Tam bom kot dopisnik Partizanskega dnevnika in odgovoren za postavitve mreže dopisnikov za Partizanski dnevnik in tudi druge naše liste.

Tako sem se v decembru 1944 znašel v deželici kaplana Martina Čedermaca. Veliko sem potoval od vasi do vasi po Benečiji, Goriških Brdih in deloma po Tolminski. V vasi Matajur sem obiskal starega župnika, ki me je zelo tovariško sprejel. V razgovoru se je pritožil, da zelo poredkoma dobi kakšno številko Partizanskega dnevnika. Prosil me je, da bi zadevo uredil tako, da bi dobival vse številke. To prošnjo sem potem pisмено posredoval tovarišu Bevku na PNOO za Slovensko Primorje. Kot partizanski časnikar sem občutil veliko zadoščenje, ko sem ugotavljal, da tudi duhovniki berejo naš Partizanski dnevnik.

V neki beneški vasi sem obiskal poznane aktivista - domaćina. Pokazal mi je drobno knjižico, v kateri so bile, opisane vse pravice, ki so jih beneški Slovenci imeli pod Beneško republiko. Imeli so svojo upravo: deželno, občinske in vaskve. V tako imenovanih «sosednjah» so se lahko zbirali na sejah, volili svoje župane in razsojali prepire. Beneška republika je določala, da mora vsak pripadnik Beneške republike, ki želi dobiti službo v Beneški Sloveniji — nujno znati slovenski jezik, naj bo to duhovnik ali laik. Za časa Beneške republike so za beneške Slovence tiskali knjige v slovenskem jeziku!

Le dober teden pred osvoboditvijo sva z Nado Dragan - Živo dobila poziv, naj takoj odpotujemo iz Zapadnoprimorskega okrožja in se čimprej javiva na Pokrajinskem narodnoosvobodilnem odboru, ker sva določena za pomoč v uradništvu Partizanskega dnevnika. Odpotovala sva takoj, vendar so dogodki v zadnji ofenzivi zavirali našo potovanje. V noči od 29. na 30. april 1945 sva s skupino partizanov prišla v osvobodjeni Tolmin. Popoldne istega dne sva s kamionom odpotovala v Kanal, kjer sva prenočila v hotelu. Zgodaj drugi dan sva nadaljevala pot v Gorico, od tam na Kras in proti večeru prišla v Trst. V Trstu sva bila določena, da se pridruživa tovarišem, ki se že zbirajo na Gondonijem trgu pred tiskarno, kjer so fašisti polko let tiskali svoje glasilo «Il Piccolo», ki je bruhalo svoj fašistični strup in laži na Slovence na Primorskem.

In v tisti tiskarni je že 6. maja 1945 izšla posebna številka Partizanskega dnevnika. Na prvi strani je bila slika maršala Tita in sporočilo z velikimi črkami: Trst, Gorica, Tržič svobodni. Razen tega vselega sporočila so bili na prvi strani krajši članki z naslovi: Kapitulacija nemške armade v severni Italiji, Berlin je padel, Naši borci prekorajili Sočo, Dnev-

Nada Dragan — Živa, v sredi in Andrej Pagon — Ogarev, na levi, ob prihodu v osvobodjeni Trst, 2. maja 1945. Desno je Vinko Knol

no povelje maršala Tita, proglas Primorski Slovenci in Jugoslovanska armada v borbi za svobodo Istre in Slovenskega Primorja.

Bral sem in premišljeval: Vredno se je bilo boriti, zmrazovati, trpeti lakoto in pomanjkanje vsega tistega, ki je združeno v nekaj besedah — tople domov in kroga družine. Vredno se je bilo boriti tudi za to, da smo Partizanskemu dnevniku — današnjemu desetletnemu jubileju Primorskemu dnevniku — odprli pot v Trst...

In kako so Tržačani sprejeli naš časopis. V Primorskem dnevniku z dne 15. maja 1945 sem na četrty strani pisal: «Naš časopis je izšel. To opaziš že iz daljave, ko srečuješ na ulici ljudi, ki spotoma, ne glede na vse pretrpavanje med množico, čitajo. Pridejo na trg, (to je Gondonijev trg, pripomba Ogareva) množica ljudi okrog razprodajalca. Štejem: trideset se jih je ustavilo kar na trgu in na mestu čitajo časopis, sedemdeset se jih pretrpa okoli razprodajalca. Vsi bi radi po en izvod. Dve že stari ženeči hitita iz tiskarne. Težak zavoj nosita pod pazduho, tako da ju vleče na stran. «Naši časopisi, me ogovori prva, ki sem jo srečal. Obraz ji žari od ponosa.»

Bilo pa bi napak in nevarno, ako bi prelaskotno pozabljali veličino naših dejanj od včeraj, ki nam morajo biti kot luč na poti naprej do končnih ciljev. Zato je prav in koristno, da ostane Partizanska tiskarna kot spomenik naše borbe, nam in novim pokolenjem kot trajen vzgled nepremagljive volje in požrtvovalnosti.

ANDREJ PAGON - OGAREV

Delovni ljudje
in občani
Ljubljane

pozdravljamo vse bralce
PRIMORSKEGA DNEVNIKA,
ki ni samo glasilo
naših rojakov v sosednji Italiji
ampak pomeni tudi
svojevvrsten most
povezovanja in sožitja
med Italijo in Jugoslavijo.
Obenem čestitamo ob tem
jubileju tudi uradnistvu
Primorskega dnevnika
in mu želimo v bodoče
še veliko delovnih uspehov.

MEHANIČNA DELAVNICA S KAROSERIJO

GRGIČ

- SPREJEMAMO VSA POPRAVILA AVTOMOBILOV IN KAROSERIJE
- CESTNA POMOČ

PADRICE ST. 151 — TEL. 226-161

Od prve do desetletisoče številke

Primorski dnevnik ima svojega neposrednega predhodnika v Partizanskem dnevniku. To se pravi, da je Primorski dnevnik nastal v vojski, v XXXI. diviziji narodnoosvobodilne vojske.

Zato je lahko razumeti, da je bil njegov začetek, tehnično in vsebinsko skromen, namenjen predvsem informiranju borcev o vojnih in političnih dogodkih v sami vojski, na osvobojenem ozemlju, v Jugoslaviji in po svetu. Njegova prva številka je bila — kaj drugega kot ciklostil, njegovi prvi sodelavci — peščica ljudi v propagandnem odseku XXXI. divizije.

Pobuda za izdajanje dnevnika je bila priložnostna, trenutna, a upravičena: narekovala so jo okoliščine takoj po tako imenovani novembrski ofenzivi leta 1943, ki se je za štab XXXI. divizije končala v vasi nad Cerknem, potem ko se je bil v trdi zimi prebil iz sovražnikovega obroča.

Dne 24. novembra 1943, v vasi Zakriž nad Cerknem, naroči tedanji komandant XXXI. divizije Dušan Svava - Dule propagandnemu odseku štaba, da naj takoj pripravi borem informacije o najnovejših dogodkih doma in v svetu, saj med ofenzivo ni bilo niti časa niti pogojev, niti za tiskanje niti za čitanje informacij.

Mnogokje v zaledju in v mnogih edinicah so tiskali «radijski vestnik». Zato je bila prva misel — takoj izdati radijski vestnik. Vendar je kratek posvet v propagandnem odseku divizije, ki so se ga

udeležili pozneje padli Edvard Kokolj - Martin, France Vreg, danes profesor na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani, in podpisani, obrnili drugače:

— Dule pravi: borem informacije, informacije vsak dan.

— Potem je to dnevnik!

— Kakšen dnevnik?

— Kakšen neki, če ne partizanski.

Prisluhnili smo radiu, dekleta so začela tipkati matrice, Drago Kuralt je zavrtel ciklostil. Izšla je prva številka Partizanskega dnevnika, največ 100 izvodov, potem pa vedno več.

Kljub najboljši volji je mogel biti v danih okoliščinah začetek le tako zelo skromen. Toda navedena in moč revolucije je taka, da iz majhnih stvari dobre volje in velikih smotrov, dela večje in velike stvari. Iz tistega prvega, danes bi lahko rekli zaniknega lističa, je na poti iz kmečke izbe pod Poreznom do Trsta nastal današnji Primorski dnevnik, njegovih 10.000 zaporednih števil, edini slovenski dnevnik v slovenskem zamejstvu, v Trstu, kjer nadaljuje poslanstvo dobrih odnosov med ljudmi in narodi dobre volje.

Sodelavci današnjega Primorskega dnevnika so lahko ponosni na svoje delo in na svoj uspeh. Njim in samemu dnevniku čestitam visok jubilej in jim želim vse najboljše tudi za bodoče.

Dr. inž. MARJAN TEPINA, Ljubljana

sano na odtisu. Prebral sem naslov — Partizanski dnevnik.

Partizanski dnevnik... Res posrečen naslov, sem pomislil. Če kdo, so partizani tisti, ki jih zanimajo dogodki na domačih bojiščih in prav tako na drugih bojiščih v Evropi.

Ko je tovariš Ulepič opazil moje zanimanje za Partizanski dnevnik, mi je dal en izvod s pripombo, naj ga vzamem s seboj v bataljon. Z nekakšnim spoštovanjem sem segel po tistem izvodu in ga ogledoval od vseh strani. Pri tem sem ugotavljal: Glej, česa vsega se lotijo partizani. Tiskajo celo svoj časopis, čeprav na tako preprosti razmnoževalni pripravi. Skrbno sem enkrat upogledel list in ga spravil v torbico. Imel sem občutek, da sem v torbico shranil — zaklad...

Res je bil Partizanski dnevnik za partizane več vreden kot zaklad. Ko so na tistem skromnem lističu na dveh straneh brali kratke novice z bojišč, brali o uspešnih napadih partizanov na Nemce in domobrance, so se čutili še bolj močne in odločne. Tisti skromni listič jim je vlivljal poguma, da so potem še z večjo odločnostjo jurišali na Nemce in domobrance, kjerkoli so jih zasledili.

Partizanski dnevnik se je rodil v Vojkovi brigadi.

Stanko Petelin - Vojko — med NOB je bil nekaj več kot dva meseca komandant Vojkove brigade — je po osvoboditvi napisal drobno knjižico: Kronika Vojkove brigade. Knjižico je leta 1963 izdal Zavod BOREC v Ljubljani. O rojstvu Partizanskega dnevnika piše

XXXI. divizije odzvel brigadi in borem tako prijetno glasilo, čeprav je res, da je šele takrat postal dejanski Partizanski dnevnik. Razumljivo. Borec v brigadi so glasilo zelo pogrešali, ker jim je bilo postalo vsakdanji in nepogrešljiv prinašalec novic. V zvezi s tem je treba poudariti, da takrat nismo niti od daleč sluli, kako se bo Partizanski dnevnik razvil in razširil po vsej Primorski in Gorenjski. Ko smo v septembru 1944 dobili v roke v tiskarni Slovenija tiskani Partizanski dnevnik, nam je srce igralo od veselja in ponosa. V naši Vojkovi brigadi je bil rojen Partizanski dnevnik!

Propagandni odsek Vojkove brigade ni držal križem rok. Na sestankih smo se večkrat pogovarjali, da bo nujno čimprej ustanoviti novo brigadno glasilo, kakšno imenaj bi imelo in kako pogosto naj bi izhajalo. Obveljal je predlog, naj bo novo ime brigadnega glasila Za Vojkom. To ime bo borce še bolj navezovalo na brigado in na spomin njenega vzornika, padlega Janka Premrla - Vojka.

Za drugo številko brigadnega glasila sem tudi sam napisal dva prispevka: Slike iz sedanje borbe za svobodo in daljšo pesnitev z naslovom: Gorici.

Borce so radi brali svoje brigadno glasilo, ki je izhajalo enkrat na mesec. Nekaj števil smo po kurirjih pošiljali tudi na teren. Do osvoboditve je izšlo skupaj osem števil.

Ob tistem prvem obisku v štabu Vojkove brigade dne 15. novembra 1943 sem poleg Zdenka Ulepiča videl še enega tovariša,

Peter Cyvek in Boltezar Gorup - Bolte, ki sta v tiskarni «Dobrodo» pomagala tiskati prve tiskane številke Partizanskega dnevnika — od 5. do 17. septembra 1944, kasneje je Partizanski dnevnik tiskala tiskarna «Slovenija»

na Hitlerja in njegovi «nepremagljivi» armadi, ki se je neustavljivo hitro umikala iz Rusije čez Poljsko proti Nemčiji:

Adolf je kaj slabe volje,
ker ga po želodcu kolje.
Preveč hkratu je požrl,
pa se želodec mu je uprl.

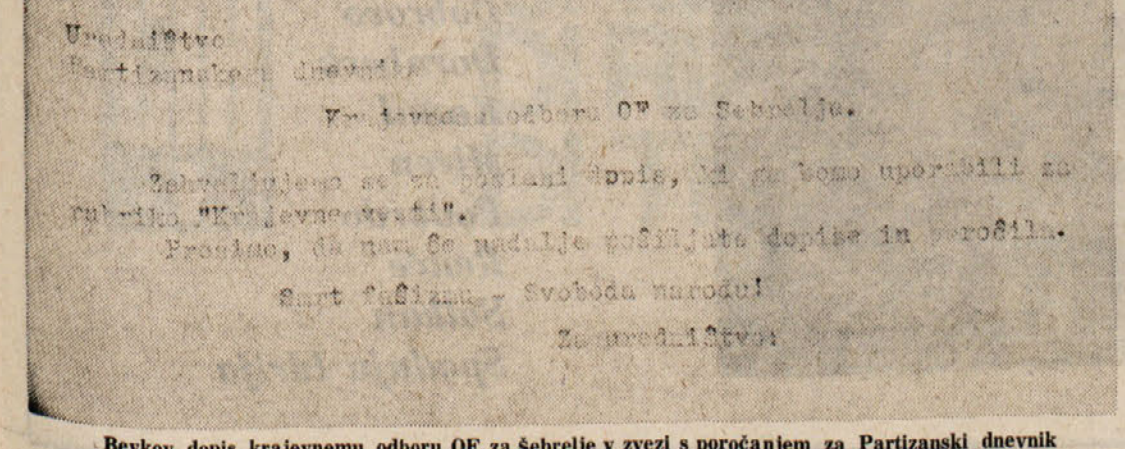
Lepo donsko pokrajino
in donečko kotlovino,
kjer zakladi so nešteti,
je izbruhal že poleti.

Kraje koder Dnjeper teče
pa sedaj iz sebe meče.
Pravijo, da ima raka,
in da strašna smrt ga čaka.

Take pesmi so — recitirane na partizanskih mitingih — vzbujale nepopisno veselje gledalcev. Kadarkoli je recitator prav poudarjal posamezne besede, se je rušil mit nepremagljivega hitlerjevskega vojaka.

Moj prvi prispevek za Partizanski dnevnik

Ko se v spominu vračam nazaj v januarske dni pred štirinrtide-

Bevkov dopis krajevnomu odboru OF za Šebrelje v zvezi s poročanjem za Partizanski dnevnik

FOTOREPORTERJEVI SPOMINI NA DNEVNIKOVE PRVE DNEVE

Prvi napis Primorskega dnevnika na poslopju na Trgu Goldoni

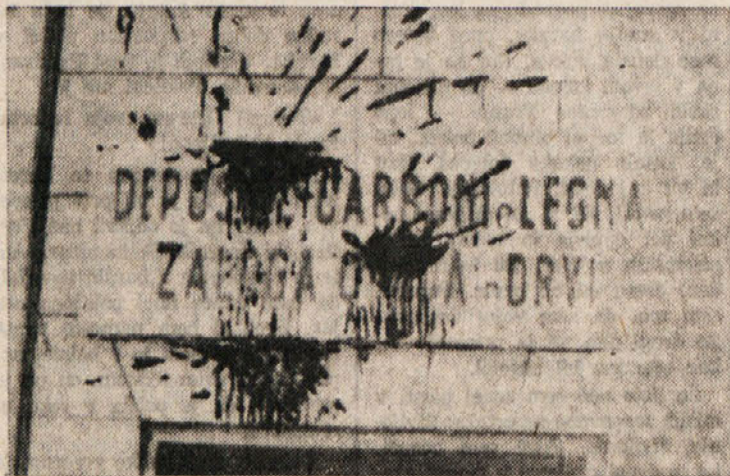
Kot partizanski vojni fotoreporter sem posnel marsikateri dogodek v zadnji vojni. Toda še prav z velikim veseljem sem ob koncu vojne prevzel obveznost, da se podam po poteh IV. armije, ki je prodirala proti Trstu — kraju, kjer sem preživel svoja prva otroška leta.

rem so še vedno odmevali strel in detonacije. Končno toliko pričakovana svoboda. Sofer nas je peljal v središče na glavni trg (Trg Unità). Nisem še dobro zlezel s kamiona, ko so me obkrožili borci IV. armije s pozivom (»ajde slikajte — daj snimajte«). Moral sem jim ustreči, toda zaloga posnetkov je

mel sem srečo: našel je veliko fotografij z vzhodnega, zahodnega in balkanskega bojišča. Še posebno pomembni so bili nemški posnetki z desanta na Drvar maja 1944 leta. Iz zadrege glede filmov mi je pomagala naša tržiška aktivistka, ki me je spremljala k nekemu trgovcu, ki mi je izročil dva ali tri filme, s katerimi sem lahko posnel nekaj dni kasneje v Ajdovščini prvo slovensko vlado in osvoboditev Ljubljane.

tudi v Primorskem dnevniku. Spominjam se primera, ko so me potegnili z avta vojaške zavezniške policije, ko sem bil aretiran zaradi snemanja demonstracij. Dokler bom živ ne bom pozabil zlatih skedenjcev, ko so zaradi aretacije novinarjev Primorskega dnevnika, Tanjuga in Lavoratoreja, napravili pravo demonstracijo. Mišlim, da je bilo v letu 1946, marca meseca.

Ko smo ob nekem dogodku v

Slovenski ali dvojezični napisi so kmalu postali tarča sovinstov in oživelih fašistov

Kmalu za tem sem se ponovno vrnil v Trst. Tokrat sem bil že bolj opremljen, poleg fotoaparata, s katerim sem pričel fotografirati za Primorski dnevnik, Lavoratore in Voce del Popolo, sem imel tudi filmsko kamero, s katero sem posnel vse pomembnejše dogodke v Trstu in okolici. Tu sem se prvič

sklednju Slavko Stoka, Petričević in jaz opravljali novinarsko dolžnost, smo se vsi trije naenkrat znašli na avtomobilu zavezniške vojaške policije. Brez vzroka so nas aretirali in odpeljali v glavni stan. Tu so nas zaprli. Med tem pa so s skedenjskega zvonika pričeli biti »plat zvona«. Delavci iz železarne

Tako imenovana Civilna policija ali bila vedno pripravljena z motorji in konjenico nastopiti proti demonstrantom, ki so nastopali v obrambo v boju pridobljenih demokratičnih in socialnih svobod

srečal z Mariom Magajno — fotoreporterjem, ki je ostal zvest svojemu časopisu do danes. Pridružil se nam je fotoreporter Petričević iz Trsta, kasneje pa še Egon Kraus. Vsi smo imeli polne roke dela, saj dogodkov ni manjkalo, in če se izrazim strokovno — bili so zelo fotogenični (prizori)! Ob tej priložnosti se spominjam anti-fašistov, Italijanov in Slovencev, ki so mi pomagali na vsakem koraku, če je bilo potrebno so me tudi ščitili, da sem lahko neovirano delal in posnel na stotine dokumentiranih posnetkov, od katerih jih je bilo lepo število objavljenih

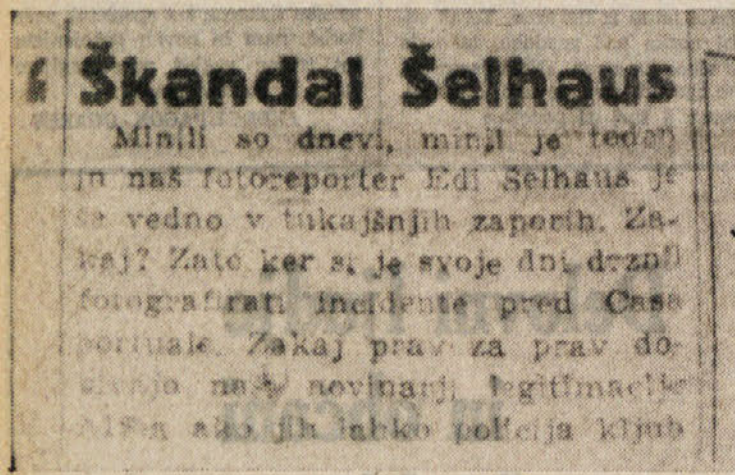
»čerin« pod poveljstvom ZVU je bila vedno pripravljena z motorji in konjenico nastopiti proti demonstrantom, ki so nastopali v obrambo v boju pridobljenih demokratičnih in socialnih svobod

Ob Primorskem dnevniku se je že prve dni svobode oglašil tudi slovenski radio v Trstu — tokrat seveda v slovenskem duhu. Na sliki prva napovedovalka Danila Silova

Ko sem se vozil na tovarnjaku mimo krajev, hiš, ki so bile okrašene z zastavami, cvetjem, mimo razgraničenih ljudi, na obrazih katerih so bile solze veselja — da je prišla končno svoboda, si nisem upal fotografirati, kajti tistih par filmov, ki sem jih imel, sem hranil za mesto, proti kateremu sem se peljal. Skrbelo me je, da mi bo filmov zmanjkalo.

skopmela. Kaj sedaj? Šef foto sekcije, pokojni profesor Franjo Veselko, je predlagal, da se podamo v uredništvo okupatorskega časopisa »Adriatische Zeitung«, morda so pa le »švabi« pustili za seboj kaj filmov. Znašli smo se v uredništvu tega časopisa na Trgu Goldoni. V prostorih je vladal strašen nered. Jaz sem iskal filme — na žalost brez uspeha, prof. Veselko pa se je lotil ogleda foto dokumentacije. I-

Našega fotoreporterja (še iz partizanskih vrst) Edija Selhausu so za časa zavezniške vojaške uprave večkrat zaprli, ker je fotografiral ... prepovedane stvari. Po enem tednu njegovega ujetja v zapadu demokracije v zaporu smo bili v dnevniku prisiljeni napisati članek z naslovom »Škandal Selhaus«

Moji časnikarski začetki pri Primorskem dnevniku

Maje prvo srečanje s časopisnim uredništvom, v tem primeru z uredništvom Primorskega dnevnika, sega v čase, ko je dnevnik Slovencev v Italiji štel 19. letnik izhajanja in številko okrog 4700. Takratno srečanje je bilo pravzaprav moj pristop k časnikarskemu poklicu, čeprav sem že več let prej sodeloval s članki in sestavki. Pred vstopom v uredniški kolektiv pa sem celo vrsto let pozno v noč guli hlače na stolih majhne, temne korektur- ne sobe v tiskarni, kjer je bil glavni štab stroh korektorjev, strah in trepet ročnih stavcev in linotipistov. Začel sem torej prav od kraja, kot vajenec, in se postoma pomikal mimo vseh postaj zanimivega in dinamičnega poklica, ki se mi pravi časnikarstvo. Izpolnjevale so se tako moje skrite želje izza otroških let.

Priznati moram, da sem imel srečo. Bil sem prvi, ki sem po več kot desetletnem premoru »pomladil« uredniške vrste. Razlog je bil v tem, da je član uredništva podal ostavko in se posvetil popolnoma drugemu delu. Nastalo je prostlo mesto. Se sanjalo se mi ni, kaj mi hoče tedanji odgovorni urednik Stanislav Renko, ko me je poklical iz temne korektorske sobice na razgovor. Kar naravnost in brez ovinkov me je postavil skoraj pred kveršeno dejstvo: sprejeti! Seveda sem sprejel, in še kako naglo. Tako hitro je bilo, da sem pol ure kasneje že sedel pred pisalnim strojem in sestavljal svojo prvo okorno novico iz kronike, »zavedajoč se, kaj me pravz-

prav čaka v bodoče. Bil sem namreč iznenaden in vesel, da sem brez velikih težav prišel do poklica, in mislil sem, da je vse zelo lahko in enostavno. Kaj kmalu sem spoznal, da ni tako in da je časnikarski poklic zelo resna zadeva, ki zahteva pripravo, znanje, razgledanost, zanimanje, zavzetost, predanost in precejšnjo mero odgovornosti ter objektivnosti, čeprav sem spočetka začel pri črni kroniki in se ukvarjal skoraj izključno z nesrečami, umori, tatovinami, policijskimi posegi, gasilci in bolničarji.

Vselej se delo zvečer ni zaključilo s piko po zadnji besedi v članku. Opravljati smo morali tudi dežurstvo v tiskarni, se pravi razporejati članke in naslove v časopisno stran. Sporazumno s stavcem je delo šlo naglo izpod rok, le tu pa tam se je kdaj za taknilo, kadar je bilo treba kakšne članke rezati, ali jih sploh puščati zunaj, ker je bila stran prepolna. Počakali smo potem še na krtačni odtis in ga pregledali. Vsakokrat sem potem olajšano zapuščal tiskarno s prijetnim občutkom zadovoljstva, da je za tisti dan časopis narejen.

Moram pa poudariti, da sem prišel v družbo kolegov, s katerimi sem se dobro sporazumeval. Med temi sem našel iskrene prijatelje in svetovalce, ki so mi vsestransko pomagali, me usmerjali v razne skrivnosti časnikarskega poklica in mi redno popravljali storjena napake. Znašel sem se namreč v kolektivu že prekaljenih časnikarjev, ljudi, ki so si izkustva pridobivali že med vojno v ilegali, ali v skritih partizanskih tiskarnah in imeli, pri izvrševanju svojega poklica v prvih povojnih letih in v tedanjih razmerah, za seboj trdo in odgovorno delo vsakodnevnega obveščanja slovenske javnosti ter ne štetu težav, zlasti pri iskanju, oblikovanju in oblikovanju raznih informacij, do katerih je bilo marsikdaj težko priti.

Kolegijski duh je bil vedno na višku, čeprav sem moral kdaj pa kdaj slišati tudi kako pikro zaradi kakšnega svojega spodbujanja. A nič zato. Kadar smo si med seboj razčistili pojme in je

bil, kakšenkrat celo po skupnem upitju, odstranjen nesporazum, so bile medsebojne prijateljske in kolegijske vezi še tesnejše ob kasnejši skodelici kave, ki nas je počiviljala, zlasti v poznih nočnih urah, kadar se je delo počasi iztekalo in je v tiskarni, stran za stranjo, nastajal časopis. Tu pa tam se je celo dogajalo, da smo se zapletali v gostobesedne razprave o kakem dnevnem argumentu ali dogodku, jih nadaljevali v bližnjem baru in nemalo- krat pozabljali, da čas teče in nas čakajo dolžnosti. Medtem pa je v uredništvu »škof« robantil, ker ni še dobil na mizo članka, ki mu je še manjkalo, da bi zaključil stran.

Komentarji političnih dogodkov, poročila občinskih sej, problemi redakcije, vsakodnevne seje urednikov, tiskovne konference, opisi prometnih nesreč, poročila sodnih obravnav, članki za prosvetno prilogo, večerni obiski na kveturi za podatke o dnevnih dogodkih črne kronike, novice iz kronike, so se zvrščali kot na filmskem traku. In potem nujni telefonski pozivi, kadar je bilo treba zapustiti delo na pol in hiteti na kraj dogodka z beležnico v rokah, po možnosti v spremstvu fotoreporterja, zbirati in si zapisovati podatke, izjave očitidcev, jih primerjati z uradnimi izjavami in si ustvarjati verno sliko dogodka, umora, stave, rop, nesreče, požara in podobno. Po nagli vrnitvi v uredništvo je sledilo skoraj živčno ropotanje pisalnega stroja, medtem ko je iz zbranih podatkov in informacij nastajal članek.

LOJZE ABRAM

DEVETDESETLETNI JUBILEJ

tvrdke

Giacomo Vatovec Succ. S.n.c.

1888 - 1978

obvešča svoje cenjene odjemalce, da nadaljuje svoje 90-letno poslovanje v novi trgovini v

UL. MACHIAVELLI št. 28

Prodaja po najugodnejših cenah tudi za izvoz:

**RADIO, AVTORADIO,
REGISTRATORJE
IN GRAMOFONE
sledenih znamk:**

PHILIPS

GRUNDIG

INDESIT

BLAUPUNKT

TELEFUNKEN

PIONEER

SANYO

EUROPHON

MILANI

NORDMENDE

HITACHI

CANDY

IGNIS

REX

CASTOR

INDESIT

ROYAL

BOSCH

ARISTON

MOULINEX

GIRMI

KRUPS

OLIMPIC

NA RAZPOLAGO TUDI NADOMESTNI DELI ZA PRALNE STROJE ITD.

CENTRALA: Ulica Torrebianca 19-21

ODDELEK Z ŽIVILI ZA PRODAJO NA DEBELO

Ljubljanska banka

temeljna banka Nova Gorica

Kidričeva 11 - tel. 065-23811

POSLOVNE ENOTE:

EKSPOZITURE:

Ajdovščina
Idrija
Tolmin
Mestna hranilnica
Nova Gorica

Bovec
Cerkno
Kobarid
Šempeter
Vipava

AGENCIJE:

Ajdovščina
Branik
Deskle
Dobrovo
Dornberk
Kanal
Miren
Podbrdo
Renče
Solkan
Spodnja Idrija

OB STOLETNICI ROJSTVA ZOFKE KVEDROVE

IZ ZOFKINIH TRŽAŠKIH DNI

Kvedrovi so se velikokrat selili. Rodila se je Zofka — 22. aprila 1878 — v Ljubljani, v soto je začela hoditi v Novi vasi na Blokah, vmes je živel s starši v Ložu, po tem v Dragi nad Loškim potokom in končno v Loškem potoku — sosedski sili vasi — samem, nazadnje v Retjah. Trikrat je odšla od doma: prvič v Ljubljano v višje razrede osnovne šole, drugič v Kočevje v službo h geometrskemu uradu in tretjič za zmeraj. Najprej spet v Ljubljano «prekladat akte» v odvetniško pisarno klerikalnega veljaka dr. Sušteršiča.

Ni ji bilo še dvajset let, ko je začela pošiljati svoje slovenske prve v svet, tudi Edinosti in Slovenki v Trst. In Slovenka, prvi slovenski ženski list, je marca 1898 prva natisnila eno njenih prvih delc — črtico *Kapčev stric*.

Z njenimi prispevki za Edinost in Slovenko so romala iz Ljubljane v Trst tudi pisma takratni urednici Slovenke Marici Nadliškovni, ki so se ji spremenili dopisi, ampak odkritosrčno izpovedi zaupljivega človeka, kakršna je Zofka zmeraj bila. Plačilo si je želela njene sode o svojem pisateljevanju, saj je bila «Márica» tedaj priznana pisateljica in ji je brez zadrege razkrila svojo bridko mladost: «Bila sem doma od petnajstega leta do osemnajstega. Bilo je kudo doma! Nisem bila lačna in str-

smu Marici Nadliškovni: «Me uboge ženske, še tega boga kruha nam ne privošči!»

Nič čudnega tedaj, da ji je bilo delo v pisarni hlapčevanje brez smotra in da si je želela proč. Čprav stradati, vendar vedeti — za kaj stradaš! Tudi sicer se v Ljubljani ni počutila. Bila je osamljena, a želela si je prijateljstva in naklonjenosti. Takrat so jo pač začeli vabiti v Trst. Sprva je odklonila, češ da jo vleče v Prago, na slovenski sever, češ dve, tri leta bi se pa v resnici rada nastanila v Trstu. Je zapisala v začetku oktobra 1898 Marici Nadliškovni, a že desetega januarja 1899 piše Marici iz Trsta v Trst.

Zdaj so začela romati njena pisma v nasprotno smer — iz Trsta v Ljubljano, predvsem pač Ivanki Anžičevi, takrat tudi odvetniški uslužbenki, pozneje drugi in zadnji urednici Slovenke. V Ljubljani ju je najbrž družil poklic, saj je bilo tedaj učiteljic in postaric že precej, pisarniških uradnic pa še malo, z dopisovanjem pa se je razvilo med njima prijateljstvo, ki se je pozneje sicer iz raznih razlogov pretrgalo, a nam v pisnih ohranilo dokaj tudi Trst zavežajočih pričevanj.

Po lastni izjavi v spremni besedi k svojim hrvaškim pisanim *Enajstim novelam* je Zofka v Trstu pol leta vodila upravo Edinosti in Slovenke, vendar je bila v Trstu malo dlje kot pol leta. Druga avgusta 1899 se namreč oglašja Anžičevi z Rakeka, do koder je pripotovala iz Trsta z vlakom in od koder jo je čakalo «še pet ur vožnje s pošto» domov v Retje, kamor se je namenila, preden se odpravi v Švico študirat.

S seboj v svet je ponesla polno «najkrasnejših upov», a v Ljubljani je bila še neznan dekle, v Trst pa je prihajala kot mlada pisateljica, ki so se ji bila pravkar odprla vsa slovenska vrata, na katera je potrkala. Zato so se ji pač zdaj v Trstu odpirala tudi druga vrata — v politično in kulturno življenje in v družabni krog nekaj mladih, prizadevnih, naprednih ljudi, med katerimi je bil tudi Eibin Kristan, takrat urednik Rdečega prapora.

Zato se jo Trstu hitro razgledala. «Tu je mnogo rodoljubnega žentva in zavednih, poštvalnih narodnjakov. Sploh se tu stori skoro več ko v Ljubljani za našo slovensko idejo, četudi ne s tistim pompom, katerega Ljubljanci tako čislajo», piše Ivanki Anžičevi in ji hkrati poroča o snujecem se kulturnem klubu, ki naj bi bil zbirališče tržaških pisateljev in nekakšno zaveščice za pisce, ki bi se le mimogrede ustavljali v Trstu, za širše občinstvo pa naj bi prijel predavanja o domači književnosti.

A Zofka v Trstu ni videvala samo rodoljubnega žentva in prizadevnih narodnjakov, spoznavala je tudi delavstvo in družbeno dno. Spoznavala je tudi tisti Trst, ki je neprestano vsrkaval slovenski živel iz zaledja, ga prekuhal, pomeloval, potiljalnceval, utapljaj na dno, a ga tudi dvigal in gnetel v razredno in narodno zavedne ljudi.

Najočitnejše se je to pokazalo ob njeni prvi knjigi *Misterij žene*, ki jo je sicer izdala leta 1900 že v Pragi, a poleg prejšnjih, lošpotoških, odseva tudi njena tržaška spoznanja. In prav ta, zajeta iz mestnega okolja, iz življenja delavke, malomeščank in tudi meščank, najbolj otipljivo in grozljivo razkriva skrivnost podrejenosti in ponižujočega položaja žensk v razredni razcepljenosti družbe. Knjižica je sprožila vihar ogorčenja. Po mnenju večine takratnih žensk in moških, bodisi liberalcev bodisi klerikalcev, ki so složno planili po njej, bi življenja, kakršno nam prikazujejo črtice v *Misteriju žene*, mlado dekle niti slutiti ne smelo, kaj šele pisati o njem. Za Zofko so se tedaj poleg najnaprednejših žensk zavzeli Cankar, Kristan in socialisti sploh, a tudi sama se je oglašila. Ne v obrambo, ampak v še ostrejši napad. Med drugim je zapisala, da «sreča današnjega žentva nikakor ne more tčati v nevednosti, v rožastih, idealnih utvarah» in da je zato ne bo nikdar «sram iskati resnice in naj je še tako grda in ostudna».

Ena izmed teh resnic je bila, da je «dama v mestu» lahko dan na dan brala v Edinosti o uspehih in poskušanih samomorih, ne da bi opazila, «koliko je tu ženskih imen in — slovenskih».

Ali je tu iskati pobudo za razplet slovenskega dogajanja v samomoru, kar pri Zofki tolikokrat sre-

Ivanka Anžičeva, druga urednica SLOVENKE

čamo? Pobudo za samomor v morju prav gotovo, saj ga je še v svojih tržaških mesecih uporabila za razplet sicer ljubljanske zgodbe v *Telegrafistki*, in pozneje v romanu *Njeno življenje*, katerega večji del se dogaja v tržaški okolici in deloma v Trstu samem.

Telegrafistka je izhajala v Slovenki, za Edinost je tedaj pisala povest o gospodarskem in moralnem propadanju slovenskega kmeta v žrnjavih zgodnjega slovenskega kapitalizma — Na kmetih. Sodelovala pa je tudi v socialističnem *Prvem majniku* za leto 1899, ki je tudi izšel v Trstu in ga je uredil Eibin Kristan, in to s črtico *Črna jadra*.

Saj se je štela za socialistko — vendar s pridržkom, češ da puška stranke lepo v miru. Po njenem so socialni demokrati pretiravali, krščanski socialisti bili strahotno ošabni, vse stranke pa samo pobijale druga drugo in razvešale «slabosti tega ali onega na veliki zvon».

Bila je uslužbenka uprave Edinosti in Slovenke, a na Slovenko je ves čas mislila z uredniškega stališča in s svojega feminističnega in socialističnega zornega kota. Tako je na primer Anžičevi še v Ljubljano pripočala, da naj bere knjige o socializmu in ženskem vprašanju, in jo nagovarjala, da naj bi v obširnem članku opisala emancipirano žensko in pri tem posebno dokazovala, da je emancipirana ženska tudi lahko soproga in mati, in obratno, ne da bi kvarila, ugled ženske in kratila pravice moža, češ da je pri nas tudi med inteligentnimi sloji veliko takšnih, ki menijo, da se emancipirana ženska ne more in ne sme poročiti, če se noče izneveriti svojim idealom.

In še pozneje, iz Švice, ko je bila Anžičeva že v Trstu in urednica Slovenke, ji je dajala uredniške nasvete. Bovenno, da je Anžičeva razširila in dvignila raven Slovenke s predvsem narodnostnega področja na socialno področje, a so jo k temu gotovo spodbujali tudi Zofkini nasveti. Morda celo predvsem Zofkini nasveti. Tako ji piše, da naj slovska ne zavrača, a naj skrbi tudi «za dobre, izvrstne članke! Ne o narodnih nošah in ruskih študentkinjah! To ni nič za nas. ... Članke naj ... izražajo interese naših domačih žensk. In ne samo učiteljic, ampak sploh. Ženska v odvetniški pisarni, razmere preprostih delavk, zaslužki dekel, kuharic in tako dalje. Ne samo idealne, ampak tudi praktične članke.» Za vzgled naj bi ji bili pri tem dunajski Dokument der Frauen — Ženski dokumenti.

V Trstu se je Zofka za vse svoje dni zagledala v morje, iz Trsta je obiskala Devin, Milje, Piran, Koper, Gorico, Benetke in h Gossu — neke blizu pošte — je z družino hodila na pivo in godbo. Predvsem pa se je v Trstu seznanila s «skrivnostmi» upravljanja in uredniševanja, kar ji je gotovo koristilo pri poznejšem uredniškem delu. Pri *Domačem prijatelju*, ki ga je urejala deset let in iz njega napravila pravo vadnico mladega pisateljskega rodu, pri *Agrarnem Tagblatu* — Zagrebškem dnevniku, kjer je urejala njegovo žensko prilogo, in končno pri lastnem mesečniku za «kulturne, socialne in politične interese žensk», ki se je sprva imenoval *Ženski svijet*, pozneje pa *Jugoslavenska žena*.

S svojim mesečnikom (1917-1920) je skušala zaobseči ves jugoslovanski prostor, saj je željno pričakovala novo državo, državo «svobode, bratstva in enakosti», državo brez krivic in brezpravnih siromakov, a konec vojske ni izpolnil tolikih svetlih pričakovanj. Ni prinesel splošne družbene enakopravnosti, ni v državljanskih pravicah izenačil žensk z moškimi, predvsem pa ni združil slovenskih dežel v eni državi. Zofko so silno bolele nove, krivične državne meje, bolele so jo politične razprtije v novi državi in napisala je dramo *Vnuč kraljeviča Marka*, kjer poveljuje idealne bojovnice za svobodo in obsoja vse, ki novo državo razbijajo. A napisala je tudi dramske slike *Arđiti na otoku Krku* in v njih prikazala zgodnje divjanje italijanskega fašizma po naših krajih. Oboje je napisala v hrvaščini in pod imenom Dimitrije Gvozdanović, pač v spomin na srbskega socialističnega Dimitrija Tucovića, ki so ga navdušile njene vojne novele iz balkanskih vojska in ki mu je postavila spomenik v svojem vojnem romanu *Hanka*.

Svojo bolečino zaradi izgubljenih slovenskih in hrvaških krajev pa je tiste čase po vojski izlila še v *Žalostinke*, ki se končujejo z *Rapalskimi rožami*, z rožami ki so jih dobile žene naših diplomatov po podpisu rapalske pogodbe — v ljudnostno povračilo «za šest sto tisoč duš našega ljudstva». Zdavnaj so že omevale tiste rože in smorda bo tudi rapalska pogodba nekoč le kos papirja brez vrednosti, je upala Zofka v svoji žalosti. In se tolažila z mislijo, da vse pogodbe propadejo, vse verige se zdreže, če ostane ljudstvo živo in zdravo, če raste in napreduje.

Tu upanje in ta vera sta ji pač ostala do zadnjega, a za boj ji je vse bolj zmanjkovalo moči. Zakaj zdaj Zofka ni bila več mlado, zdravo in srečno dekle, polno nezlomljivega optimizma, ki se je ob Misteriju žene pred dvajsetimi leti in več v Slovenki tako odločno, določno in samozavestno spoprijela s svojimi družbeno omejenimi kritiki in kritikarkami, zdaj je bila izčrpana od silnega pisateljskega, publicističnega in družbenega dela, namoljena od družinskih udarcev in do kraja potrta. Potrta predvsem zaradi neslovstvenih, pamfletističnih nizkih udarcev, ki so jo zadevali v navzkrižnem ognju političnih nasprotij v takratnem Zagrebu, kjer je po Pragi živela dvajset let. In kjer je 21. novembra 1926 umrla.

ERNA MUSERJEVA

INTERTRADE

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO n.sol.o.

LJUBLJANA, Moša Pijadejeva 29
Tel. 322844, telex 31181

Delovna organizacija opravlja vse posle s področja zunanje trgovine kot so: zastopanja, uvoz izvoz, posredovanja, finansiranja, skupna vlaganja, sklepanje in izvrševanje posebnih blagovnih aranžmajev, konzultantske storitve ipd.

Poglavita dejavnost je pospeševanje izvoza jugoslovanskih proizvodov. Aktivnost, ki je organizirana preko lastne predstavniške mreže na štirih celinah, je usmerjena predvsem v sodelovanje z motorno, kemično, industrijo poljedelskih strojev, kovinsko predelovalno industrijo ipd.

Notranja trgovina prodaja v lastnih prodajalnih predmetih domače obrti, zlasti iz dežel v razvoju — Indije, Egipta, Sri Lanke, Kitajske, Kolumbije, Bangladeša in drugih. Druga skupina proizvodov pa zajema papirne proizvode za potrebe računalništva ter moško perilo, izdelano po licenci Jockey.

DEJAVNOSTI DELOVNE ORGANIZACIJE

1. TOZD TRGOVINA

a) promet na debelo in drobno v trgovinskih strokih, ki so predmet našega dela na področju mednarodne blagovne menjave

b) na področju zunanjetrgovinskega prometa:

- opravljanje zunanjetrgovinskega prometa
- motorna vozila, nadomestni deli in pribor
- elektrotehnični material
- barve, laki, kemikalije
- galanterijsko in bazarsko blago, igrače, izdelki domače in umetne obrti
- tekstil in konfekcija
- sanitarni in instalcijski material, steklo, porcelan in keramika
- surove kože, volna, živalski odpadki
- industrijske rastline in zdravilna zelišča
- pisarniški material, papir in šolske potrebščine
- razni proizvodi živilske industrije

2. TOZD ZASTOPSTVO IBM

- promet na debelo in drobno s stroji in produkti za obdelavo podatkov, vključno s programskimi produkti
- promet s pisarniškimimi stroji (pisalni stroji, diktatoni, kopirni stroji, grafična in magnetna oprema, potrošni material, pribor za to opremo)
- promet s tehničnimi storitvami za uporabnike strojev in produktov za obdelavo podatkov in teksta
- promet s storitvami računskih centrov
- promet s sistem inženirskimi storitvami v zvezi z instalacijami in uporabo sistemov za obdelavo podatkov in produktov, vključno programskih produktov
- izobraževanje, šolanje, usposabljanje in interesentov o veščinah, ki so povezane z aplikacijo in rabo proizvodov za obdelavo podatkov ter grafične in magnetne opreme

3. TOZD ZASTOPSTVA TUJIH FIRM

— zastopanje tujih firm

PREDSTAVNIŠTVA INTERTRADE V JUGOSLAVIJI:

Beograd, Zagreb, Reka, Sarajevo, Oslje, Skopje Titograd

PREDSTAVNIŠTVA IN PODJETJA V TUJINI:

New York, New Delhi, Oslo, Madras, Bogota, Cairo, Bombay, Calcutta, Praha, Warszawa, Bratislava, Sofija, Kuala Lumpur

Ob desetstotih številki vašega časopisa vam želi DO INTERTRADE še veliko uspehov!

TRAD-TRIESTE

Telegram: TR ST
TRAD - TRST
Telex: 46187 TRADEX
C.C. Trieste: 60217 M/851624

ZA LESNO IN POSEBNO ZA POHISTVENO INDUSTRIJO

- Posamezni stroji in kompletne avtomatske linije za proizvodnjo pohištva in za lesno industrijo na splošno
- Lakirnice, sušilni kanali, naprave za ogrevanje in ventilacijo itd.
- Rezervni deli
- Repromateriali

TRGOVINE ČEVLJEV KOSIČ

SUPERMARKET OBUTVE KOSIČ BENEDIKT
Ul. Rastello 7 - Tel. 5162

TRGOVINA ČEVLJEV KOSIČ K2,
Ul. Oberdan vogal Ul. Morelli

GORICA

OBIŠČITE NAS!

DOBILI BOSTE VSAKOVRSNO
IZBIRO MODERNIH ČEVLJEV
IN DRUGO OBUTEV

KMEČKA BANKA

USTANOVljena LETA 1909

GORICA - Ulica Morelli 14
Tel. 2206-2207

VSE BANČNE USLUGE - MENJALNICA

MEDNARODNI PREVOZI

CONSORZIO
AUTOTRASPORTATORI
ARTIGIANI
ISONTINI s. r. l.

GORICA, Ul. Giustiniani 117/1 — poštni predal 60
telefon: 87151/2 — 87230 — telex: 46219 consotra

Marica Nadliškovna, prva urednica SLOVENKE

CASSA DI RISPARMIO DI TRIESTE

BANKA TVOJE DRUŽINE
IN TVOJEGA MESTA

IZ GRADIVA ZA MANJŠINSKO KONFERENCO ZA VIDEMSKO POKRAJINO

Narodnostne in jezikovne pravice beneških rojakov temelje v zgodovinskem razvoju enotnosti Slovencev

Uresničevanje slovenskega izobraževanja v videmski pokrajini preko vloge narečja do organske slovenske šole

Iz obširnega referata, ki ga je o vprašanju jezika in slostva pripravil prof. Pavel Petricig, smo izbrali le dve poglavji.

Poskus, ki usmerja napor, da bi razlikovali slovensko narodnostno skupnost in deželni furlanjski - Juljski krajin, išče opore v zgodovini, t.j. v vzvodu, katerega objektivnost je treba v vsakem primeru in trenutku preverjati, kadar hoče zagovarjati aprioristično izoblikovane politične teze.

Sklicevanje na različnost zgodovinskega razvoja Slovencev v današnji deželi Furlanjski - Juljski krajin ne upošteva dejstva, da zgodovinsko izoblikujejo ljudje s svojo politično dejavnostjo, in mora vsaj spomniti na skupni zgodovinski razvoj enega dela ozemlja, ki ga trenutno obravnavamo, z ostalo Slovenijo do leta 1918 (Trst, Gorica in Kanalska dolina).

Treba je torej opozoriti na neomniskost stanja - glede na stališča o različnem zgodovinskem razvoju Slovencev v videmski pokrajini v odnosu do tistih iz Gorice in Trsta - v Kanalski dolini, katere razvoj zgodovinski razvoj pa je enak razvoju Gorice in Trsta, in ne razvoju v videmski pokrajini.

Nekatera stališča pa se nanašajo na poskušne, ki težijo to, da bi razvednotili zgodovinsko povezanost Beneške Slovenije s Slovenijo in z Gorisko.

Prvo, ker moramo upoštevati, je dejstvo, da do beneške zasedbe Furlanije, torej pod oglejskim patriarhom, ni obstajala nobena politična meja med Benečijo in Brdi. Nasprotno, gotovo je obstajala polna ekonomska, socialna in kulturna povezava, kar dokazujejo prvi zapiski slovenskega slovstva, ki so prav iz Črneje in iz Stare gore, ki se nahajajo na skrajnem zapadnem delu slovenskega etničnega prostora.

Glede na razpoložljive podatke lahko trdimo, da je ta povezava obstajala brez premora kljub možnim oviram, ki jih je predstavljala politična avstrijsko-beneška meja, in se je naslanjala na os Čedda - Skofja Loka. Ne manjkajo tudi izsledki in pričevanja o tej posebi obliki mirnega sožitja na področju trgovine, o dolgih potovanjih Benečanov do Madžarske, Češke, Rusije in drugam. Kar daje imenujemo učinek odprtosti, je torej očitno pokazalo v pozitivni in konstruktivni obliki tako na področju gospodarstva kot na področju kulture in predvsem v okviru življenjske skupnosti, v katerem se živo uveljavljala pravna avtonomija in avtonomija v sodstvu skupaj s popolno jezikovno svobodo.

Omenimo naj tudi zgodovinsko obdobje podrejenosti Avstro-Ogrski od 1815 do 1866 t.j. celih petdeset let. Z gosposarskega stališča je ta meja bila seveda precej donosna, če pomislimo, da je dejansko odpirala vrata tako potem, ki so vodile proti severovzhodu, kot tistim, ki so vodile na jug.

Tako ni torej nikoli prišlo do dejanske in resnične kulturne ločitve:

a) kajti prej ni bilo nikoli javnih šol, razen verskega pouka, ki pa se je odvijal v Nadiških dolinah ves v slovenski; b) ker je bil skoraj vse slovensko Beneške Slovenije v slovenskem jeziku oz. vsaj v narečni obliki.

Iz tega obdobja se navadno podarja nasprotovanje Avstro-Ogrski in sodelovanje v narodnem gibanju l. 1848. V tem gibanju so dejansko prebivalci Beneške Slovenije sodelovali kot Slovenci, saj so našli moralno in politično vodstvo v slovenski duhovščini, ki je znana po svoji zvestosti slovenski kulturi.

Za prvi temeljiti poskus drugačne kulturne izpovedi bi lahko smatrali šolske ustanove v italijanskem jeziku, ki jih je ustanovila Avstrija in ojačila Italija. Upoštevati pa je treba vsekakor dejstvo, da je šola v italijanskem jeziku obstajala vzporedno s slovenskim verskim poukom, ki pa je veliko bolj zategel, ker je mogel opisanejevati široki krog prebivalstva.

Zadali smo si nalogo, da pripravimo poročilo brez prepogostih sklicevanj na različne vire: zato valimo bralca, da si prebere opis italijanskih šol prejšnjega stoletja v delih Ivana Trinka.

Nasprotno pa je treba povedati, da je v obdobju od 1866. leta do 1915. politična meja postala relativno toga: še vedno pa je dopuščala, z gosposarskega vidika, ustajeno zamenjavo in značilno trgovsko gospodarstvo tudi s pomočjo tihotapstva, o čemer poročajo furlanski časopisi. Nedotaknjen je tudi ostal romanski niz božjih poti, ki so povezovale Sveto goro na Gorickem s Staro gorjo v Beneški Sloveniji in s Svetimi Višarjari v Kanalski dolini, kar je zelo verjetno imelo precejšnje učinke s kulturnega vidika.

Diametralno nasprotno značilnosti iz tega obdobja so:

- a) Politična izbira italijanske države, da kot posledica idej risorgimenta, raznarodno Slovence.
- b) Razcvet slovenskega slovstva, ki doseže svoj vrhunec v Ivanu Trinku - Zamejskem iz Trzinu.

Na nekoliko nižji ravni opazimo še dve nasprotni značilnosti:

- a) Prvi rezultati opismenjevanja v italijanski in izučitev krajevnega italijanskega učitelstva ter kot posledice izrabljanje uradnega ugleda.
- b) Nezadržno povečanje in razširjanje slovenske tiskane besede, od katekizmov do znanih koledarjev Družbe svetega Mohorja iz Celovca.

Ce vse to upoštevamo, potem je razlikovanje Slovencev videmske pokrajine (kaj šele tistih iz Kanalske doline) od tistih iz Gorice in Trsta precej samosvoje, kajti je le posledica pojave, odvisnega od italijanskih političnih izbir in od praktičnih izvajanj le-teh.

Naslednji težki in zapleteni zgodovinski dogodki, od 1918. leta do 1943. in kasnejših let, so last vseh Slovencev, ki živijo v deželi, z razširjenosti na istrsko ozemlje in tudi na notranjost med obema vojnama in na vse slovensko ozemlje med italijansko vojaško zasedbo ter z različnimi dogodki od 1945. do 1947., nato od 1947. do 1954. in končno od 1954. do danes.

PAVEL PETRICIG

S tem kratkim zapisom, ki vsebuje nekaj točk bolj za osvežitve spomina kot za analizo, smo hoteli zastaviti z nekoliko manj nekritičnimi okviri vprašanje zgodovinskih razlik med Slovenci dežele Furlanije-Juljske krajine, med katerimi obstaja, to je sedaj očitno, obsežna zgodovinsko-politična povezanost.

Ce si problem ogledamo še iz drugega zornega kota, je manj kalo - to je res - neko mestno središče, v katerem bi našle svoje mesto gosposarske, socialne in kulturne ustanove, skupne vsem Slovencev, ki sedaj živijo v Italiji. Odločujoči učinek tega dejstva je bilo utrjevanje tistih značilnosti različne vsebine, ki pa jih nikakor ne smemo upoštevati v negativnem smislu, temveč pozitivno, in konstruktivno.

Tudi sedaj obstajajo, in niso še vsi izrabljeni, zanimivi pojavi kulturne povezave Slovencev v deželi in je vsekakor zelo zanimivo nazakazovati, kot politično perspektivo, popolno kulturno enakost slovenske narodnostne skupnosti zaradi vidne vloge, ki bi jo Slovenici videmske pokrajine lahko odigrali v okviru dejelne enotnosti.

1. ORGANSKO USKLAJEVANJE POSEGOV

Kadar pretrasemo možnosti slovenskega izobraževanja v videmski pokrajini, se nam zdi, da moramo najprej pojasniti obstoječo soodvisnost med uresničevanjem določb o globalni zaščiti na področju izobraževanja (kaze, da so doslej precej podobne v raznih zakonskih predlogih) in med svobodnim izražanjem volje po posluževanju pravic, ki so v zakonu določene.

Ob ustanovitvi izražene zahteve s strani staršev bi manjkala osnovna predpostavka za izvajanje pravic do slovenskega izobraževanja. Prepričani smo, da ni naloga države izvajati kakršnekoli posebnega pritiska zato, da bi se pokazala zahteva. Ne glede na dejstvo, da so se proti Slovencev ponavljale oblike ostre prisile, odklanjamo v vsakem primeru nedemokratske, upravne postopke, ki bi kazali v nasprotno smer. Treba pa je povedati, da je v prid državi, bolj kot zasebnemu državljanu, da je izvajanje ustavnih pravic popolno in predvsem, da se odstranijo vzroki in pojavevjanja vseh vrst, ker dejansko preprečujejo tisto svobodno koriščenje pravic, ki pomeni še samo po sebi kolektivno vrednoto.

Menimo, da se lahko s temi enostavnimi točkami vsi strinjamo. Odstanitve različnih vrst vzrokov, ki preprečujejo izvajanje ustavnih pravic, tako sami po sebi kot glede na svobodno izražanje lastne volje, je naloga, zaradi katere mora predvsem država izdati demokratičen in tvoren poziv k sodelovanju.

V tem smislu je možno razpravljati o vlogi osnovnih kulturnih in šolskih struktur, potem ko se jim je priznala poleg ostalih tudi naloga, da usmerijo svoje usluge v zaščito slovenske narodnostne skupnosti. Ostaja pa vsekakor veljavna pravica družtev, da podvzamejo vse pobude, ki služijo temu, da se bo pozitivno razvijala podpora prebivalstva. To bodo delale s pomočjo raznih organiziranih oblik kulturne, šolske in politične pripravnosti.

Očitno je, da je treba v trikotniku država - šola - državljani postaviti vlogo vseh državnih organizmov, kot so dežela, občine itd. Vsak od teh organizmov bo prevzel skrb nad zadoščitvami, ki so mu lastne: vloga šolskih svetov, okrajnih, okrožnih in zavodnih, razrednih itd., in končno vloga kulturnih ustanov organiziranih državljanov, knjižnic, gledališč, raziskovalnih ustanov, društev itd.

Govor je torej o usklajevalnem delu, ki mora vsebovati neko or-

gansko in naravno postopnost, s katero se bosta ali pa se ne bosta izoblikovala potrebne sodelovanje in podpora, z omejitvami izključno subjektivnega, nikakor pa ne tudi upravnega ali birokratskega značaja.

Gotovo ni sedaj primerno, da bi se zausvajali pri tistem, kar se nam zdi, da je bilo že delno preizkušeno v dejavnostih pedagoškega značaja v okviru slovenskih društev v Beneški Sloveniji. V tem smislu imajo precejšnjo važnost rezultati sočasnja izkušenjskega centra Nedija s šolsko stvarnostjo: pristnost učiteljev in staršev, uporaba telovadnic enotne srednje šole v Špetru za praznik ob nagrajevanju natečaja v slovenskem narečju Moja vas, uradna uvedba pripravljalega glasbenega tečaja namenjenega vsem učencem osnovnih šol špeterske občine, izdaja dovoljenja v slovenskem narečju Moja vas v šolah vzhodnega pasu videmske pokrajine, ki pa je bilo le približno opredeljeno.

2. VLOGA NAREČJA

Vloga narečja pri vzgoji ljudi in mladine, pri vrednotenju osnovne kulture in pri slovenskem izobraževanju se nam zdi očitna in je bila predstavljena ob drugi priložnosti, n. katero opozarjamo bralce v naši bibliografiji.

Dovolj je torej opozoriti, da sta utrjevanje narečja in njegov kulturni razvoj v vsakem primeru neposredno povezana s slovenskim izobraževanjem, ki naj ga razumemo vsaj kot začetno opismenovanje s ciljem pismenega izražanja. Drugače bo prišlo do postopne asimilacije narečja zaradi prevladujoče uporabe italijanskega jezika. Mnogi pisci, med njimi Francescoda, so ovrnetili didaktično vlogo narečja pri osvajanju jezika. Ne moremo drugače, kot da se popolnoma strinjamo, kajti kulturno prebujanje Slovencev videmske pokrajine je v veliki meri odvisno od pozitivne izrazne zmogljivosti, ki jo predstavlja predvsem slovensko narečje.

Se bolj velja to v razvojni dobi in mladosti, v dobi, ko se razvija notranji psihološki in afektivni ustroj. Popolno zavest samega sebe je treba smatrati za temeljno prvo, ki stoji postopne mu zmanjšanju tistih značilnosti v značaju, ki vodijo v odtujenost skupnosti in posameznika.

Gledano s pravnega stališča, nanašajoč se na ministrske programe za obvezno šolstvo in na smernice za državne otroške vrste, je očitno, da upoštevanje vzgojnih in didaktičnih vrednot narečja, njegovo popolno spoštovanje in šol in temu primerno vodenje didaktičnih izkušenj, ne zahtevajo dodatne zakonodaje s tem v zvezi, kajti uresničevanje programov je naloga posameznih učiteljev in deželni načrti so lahko predmet razprave in predlogov, ne pa cenzure, v razrednih in medrazrednih svetih.

V primeru raznih pomanjkljivosti bodisi v okviru razreda, bodisi zaradi nepoznavanja narečja s strani učiteljev, bi morali imeti možnost iskanja ustreznih rešitev sami razredni sveti s sodelovanjem okrožnih ali zavodnih svetov ozioroma učiteljskega zbora.

V tem okviru obstaja zanimiva vrsta predlogov šolskih organov iz območja, kjer prebivajo Slovenci v videmski pokrajini, v odgovorih na raziskavo iz leta 1977, ki jo je raziskovalna komisija za ovrednotenje furlanskega jezika in drugih govorov, katero je ustanovil odbornik Mizau. Ti predlogi

predvidevajo različne možnosti: od dodelitve nadobnih pristojnosti do želji do možnosti poskusov v razredih med poukom in izven njega, tudi ob pristnosti izvedenca ter z možnostjo uporabe pismenih listin, tiskarin in knjig. Pri teh predlogih se v splošnem ne nakučujejo morebitne možnosti izbiranja s strani učencev.

Tudi v okviru izobraževanja v knjižni slovensčini ima uporaba narečja v šoli bistveno vlogo predvsem kot neobhodno potrebna osnova bodisi na čisto tehnični ravni, ker je narečje jezikovna osnova učencev, bodisi zaradi tega, da se vzdušje privoljenja pozitivno razvija.

Zdi se nam, da je vprašanje jasno označeno iz vseh vidikov, zaradi česar menimo, da ga lahko damo v razpravo brez nadaljnjih predpostavk.

3. SLOVENSKA ŠOLA

Prišli smo torej očitno do bistvene točke naše razprave, ki zaradi svojih vplivov označuje tudi zakon o globalni zaščiti Slovencev. Zaradi važnosti vprašanja smo ob tej priložnosti opravili daljši zgodovinsko-kulturni pregled. Ker je med načeli, ki smo jih izrazili

in o katerih menimo, da morajo biti skupna last vseh demokratov, tudi načela svobode, se sprašujemo, katera je ustavna podlaga tiste zakonodaje, ki obvezuje slovensko družino iz Beneške Slovenije, da pošilja svoje otroke v slovensko šolo izven pokrajine.

Pizzorusso je prikazal možnost uspeha priziva na ustavno sodišče neke take družine, če bi začela pravni postopek proti sami sebi zaradi neizpolnjevanja zakona o obveznem šolstvu. Primer učenca, ki so jih družine premestile v goriske in tržaške dijaške zavode zaradi izobraževanja v slovenskem jeziku v skladu s svojo narodno pripadnostjo, ni osamljen: govor je o več kot dvesto fantih in dekletih, ki so v času po drugi svetovni vojni, obiskovali tiste šole in ki imajo danes v prosvetnih društvih vodilno vlogo. Ker si mi nismo postavili za cilj prepotrebni raziskavi, vabimo oblasti, da pošljejo številne podatke, ki dokazujejo neposredno popačevanje po izobraževanju v slovensčini.

Tudi sedaj imamo skupino otrok, ki obiskujejo izven pokrajine šole s slovenskim učnim jezikom in to dejstvo jasno potrjuje nalogo, da se najde oblika ustanovitve

enega prvega razreda šole s slovenskim učnim jezikom v Beneški Sloveniji za leto 1978-79, pa čeprav samo kot poskus.

Nobena določba ne obvezuje in ne bo nikoli obvezovala (v okviru uresničitve zakonov o globalni zaščiti Slovencev, ki predvideva načelo izražanja volje) ne v Dolini, ne v Števerjanu ne danes, ne v bodoče - recimo - v Špetru nobene slovenske družine, da bi vpisala svoje otroke v slovensko šolo. Bo pa z zakonom zajamčena pravica vpisa tako v gorški in tržaški pokrajini, kot v Beneški Sloveniji.

Preveč so nekateri vztrajali na nekom domnevem pomanjkanju volje po slovenski šoli pri slovensko govorečih italijanskih državljanih videmske pokrajine in so trdili, da bi odprte enega samega razreda dejansko dokazalo odklonilo stališče. To pa vsekakor ni samo po sebi umevna ugotovitev. Nasprotno, zelo verjetno je, da se skuša nasilno onemogočiti tak poskus (ki ne bi kot tak stal toliko, kolikor stanejo skromne hribovske italijanske šole s tremi ali štirimi učenci), ker obstaja slutnja, da bi se prav s tem mogla

Mladí Benečan s kosarom

utrditi nasprotna težnja. Spodobi se, da ima demokratična država, kateri pripada previdna ocena perspektiv, odprt odnos, da je pripravljena na razpravo in na izmenjavo mnenj, da ima tanek posluh za

znake kulturne osveščenosti, ki prihajajo iz tega ozemlja. V tem primeru prosvetna in emigrantska društva menijo, da lahko doprinejo svojevrsnost lastnih izkušenj in udejstvovanja.

Informacije o jezikovnem položaju na področju Beneške Slovenije

Slovenski krajevni govor je gotovo najbolj uporabljena vrsta jezika, v nenehnem porastu pa je raba pogovornega in knjižnega slovenskega jezika

Ce se ozremo na jezikovni repertoar Beneške Slovenije, ugotovimo, da so prisotne v glavnem naslednje jezikovne vrste: slovenski krajevni govori, slovenski pogovorni jezik (s tem izrazom označujemo govorno obliko standardnega jezika, ki dopušča rahle fonetične odklone, neformalne izraze, različne spojenke in neologizme), slovenski standardni jezik, italijanski standardni jezik, furlanski krajevni govor in različne vrste tujih jezikov (ki so posledica emigracije). Vidimo torej, da gre za precej zapleten jezikovni položaj z zelo širokim repertoarjem.

Slovenski krajevni govor je gotovo najbolj uporabljena vrsta jezika; bolj omejena, toda v nenehnem porastu, je raba drugih vrst slovenskega jezika. Čeprav šola ne nudí nobene možnosti spoznavanja standardne slovensčine, raste število oseb, ki se je uče sami, ki se je udeležujejo tečajev, ki jih organizirajo krajevna kulturna društva, ali pa se poslužujejo poletnih univerzitetnih tečajev v organizaciji ljubljanske filozofske fakultete. Poznavanje standardnega jezika, hkrati z vse pogostejšimi stiki med različnimi predeli Benečije, je porodilo tudi deželno koiné, ki spada na raven drugih slovenskih pokrajinskih pogovornih jezikov.

Standardna italijansčina se uporablja v uradnih odnosih vseh vrst in v stikih z ljudmi, ki navadno govorijo eno od vrst italijanskega jezika; to vrsto jezika uporablja tudi mladina, ki zaradi študija ali dela živi v okolju, kjer je v navadi uporaba standardne italijansčine.

Furlanščino uporablja del skupnosti (posebno v vaseh, ki pripadajo občinam s furlanskimi središči) v stikih s furlanskim prebivalstvom.

Težje je opredeliti vrste tujih jezikov in njih uporabo: tukaj moramo v vsakem posameznem primeru upoštevati trajanje bivanja v tujini, možnost mešanih zakonov in druge dejavnike.

Slovenski krajevni govori so bili predmet pozornosti raznih jezikoslovcev in nejezikoslovcev. Pustimo ob strani prve raziskave, ki so jih izvedli predvsem ruski strokovnjaki (ali na ruska središča vezani raziskovalci, kot Baudouin de Courtenay) in navedimo odlomek znanega geografa Francesca Musonija, ki po eni strani povzema mnenje profesorja iz Peretograda, po drugi strani pa skuša popraviti njegove trditve s tem, da poudarja podobnost med posameznimi skupinami, podobnost, ki je kot domačin ni mogel prezreti. Musoni torej piše:

«Slovenci iz teh krajev niso nič drugega kot nadaljevanje ali veja 'avstrijskih Slovencev' na teli strani meje, in potem, ko klasificira furlanske «Slovane» v štiri skupine: 1. Režijani, 2. terski Slovani, 3. špeterski Slovani, 4. idrijski Slovani, zaključí: «Čeprav se nam taka razdelitev ponuja, če upoštevamo znanstvene, jezikoslovne in etnografske kriterije, pa med zadnjimi tremi skupinami skorajda ni razlik, razen rahlih odtenkov: samo rezijskinci se razlikujejo, vendar ne več, kolikor se od italijanskega literarnega jezika razlikuje večji del naših narečij.» (Slavi e Tedeschi in Friuli secondo l'ultimo censimento, Rim 1903).

Trditve Baudouina de Courtenaya glede izvora in pripadnosti različnih slovenskih narečnih skupin v videmski pokrajini so popravili različni strokovnjaki, od slovenskega dialektologa Ramovša do današnjih raziskovalcev, kot so Logar, Rigler, Merku, Lenček. Tako je postalo jasno, da spadajo govori Beneške Slovenije v zahodnoslovensko narečno skupino, kamor spadajo tudi govori Soške doline in Brd, delno pa tudi kraški govori (ti dejansko predstavljajo prehodno področje med navedenimi in notranjskimi narečji). Znotraj te narečne baze lahko razdelimo narečja Beneške Slovenije v tri manjše skupine: nadliško, tersko in rezijsko narečje - glede slednjega moramo pripomniti, da je za starejša obdobja moč ugotoviti v jezikovnem razvoju skupne poteze s koroškimi narečji, medtem ko so novejši pojavi povezani s tistimi, ki jih srečujemo pri terskem in obsoškem narečju. Kljub tem v znanstvenih krogih popolnoma sprejetim ugotovitvam so določeni publicisti v zadnjem času skušali predrti s takimi te-

zami o beneškem narečju, ki so v nasprotju s celim nizom objektivnih in konkretnih podatkov o slovenskem značaju narečja in ki jih bomo podali v drugem delu tega referata. Trdijo na primer, da je narečje naših dolin poseben jezik, ki predstavlja vmesni člen med severnimi in južnimi Slovani, da imamo opraviti z jezikovnim sinkretizmom, ki je nastal iz vplivov različnih jezikov, da so nekatera narečja v osnovi italijanska s slovenskimi vplivi, da je rezijsko narečje jezik zase itd. ... Ta vrednotenja prihajajo iz vrst italijansko ali furlansko govorečih opazovalcev, ki ne razpolagajo z osnovnimi instrumenti za analizo in skušajo dokazati nekatere svoje teze, največkrat iz političnih razlogov, s tem, da poudarjajo tiste elemente našega narečja, ki se zdijo slovensčini tuji, namesto

da bi opozorili na tiste značilnosti, ki ga družijo s skupno slovensko osnovo. Nekateri bodo osvetlili furlanske ali italijanske leksikalne elemente, stavčne konstrukcije, ki so blizu romanskim, drugi se bodo ustavili pri hrvaškem ali nemškem vplivu itd. ... in potegnili ustrezne sklepe. Tudi sami prebivalci naših dolin, ki v glavnem poznajo samo narečje, ne morejo preko subjektivnega poznavanja, saj jim ostajajo tuja razmerja med lastnimi in drugimi narečji ter še posebno razmerja med lastnim narečjem in slovenskim knjižnim jezikom, ki se ga niso mogli naučiti v šoli.

Na tem mestu bo koristno poudariti, da je narečje naših dolin povezano s točno določeno socialno strukturo, ki jo predstavlja kmečki svet. Jezikovna sredstva so torej pogojena z agrarnim okoljem in se kažejo precej obubožno, če upoštevamo, da naši kraji prehajajo od pretežno agrarnega k bolj razčlenjenemu gospodarstvu, kjer oddaljenost delovnega mesta in emigracija igrajo veliko vlogo pri razkrajanju in spremeniju jezika. V takem kontekstu so leksikalne izposoje iz sosednjih jezikov, ki izhajajo iz stoletja trajajočega stika med različnimi jeziki in ki zadevajo predvsem strokovne izraze ter nove, povezane z napredkom in industrio, logično dejstvo, razumljivo tudi v pogojih popolne jezikovne enakopravnosti.

Za Benečijo je to dejstvo toliko bolj razumljivo, če upoštevamo jezikovno politiko v zadnjih sto letih. Dejansko lahko trdimo - in to dokazujejo spisi, najdeni v župnijskih arhivih Beneške Slovenije - da se je jezikovna situacija v Beneški Sloveniji v prvi polovici prejšnjega stoletja še ni razlikovala od situacije v drugih slovenskih pokrajinah. Kvečjemu lahko ugotovimo večje število neoromanskih (fur-

lanskih in italijanskih) in manjše število nemških interferenc. Tudi glede razmerij jezik - narečje ni bilo pomembnih razlik: prebivalci so v glavnem govorili v narečju, standardni jezik pa je poznalo le omejeno število izobražencev, ki so ga uporabljali z večjimi ali manjšimi težavami. Pripadnost k beneški republiki torej ni povzročila jezikovnega prepada med Slovenci v Benečiji in tistimi v drugih pokrajinah. Za normalen jezikovni razvoj, ki teži do poznavanja narečja k poznavanju celovitejšega jezikovnega repertoarja, ki obsega tudi standarni jezik, je bilo bolj negativno dejstvo, da je Beneška Slovenija ostala brez normalnih in stalnih stikov z ostalimi slovenskimi pokrajinami prav v obdobju, ko so v Sloveniji premošili partikularizme, podedovane iz fevdalizma, ko so postali stiki med pokrajinami vse pogostejši in ko je vse večje število knjig in časopisov poneslo standardni jezik med množice. Izoliranost v tem zadnjem zgodovinskem obdobju je preprečila Slovincem iz Benečije spoznanje slovenski knjižni jezik in jih prisilila, da so neologizme, potrebne za moderno komuniciranje, morali zaenkrat iz sosednjih neoromanskih govorov. Dejstvo, da se nahaja na robu slovenskega in slovenskega sveta naslopih, je imelo za Beneško Slovenijo dve jezikovni posledici: po eni strani je omogočilo interferenco, posebno še besedne spojenke, po drugi pa prispevalo k ohranitvi mnogih dragocenih arhaizmov, ki so izginili iz drugih slovenskih jezikov in tudi iz drugih slovenskih narečij (to je povsem normalen pojav, če upoštevamo značilnosti perifernih jezikovnih področij naslopih - glej teze Mattea Bartolija). Te jezikovne posebnosti povečujejo zanimivost naših narečij in govorijo v prid nujnosti njihovega ohranjanja. To je predvsem primer rezijskinci in nekaterih govorov Terske doline.

BOŽO ZUANELLA

Interferenca iz italijansčine in furlanščine ter arhaizmi torej ne onemogočajo različnih psevdonastvenih sklenjav, ki so osnovana na preživetih in neoreverenih predpostavkah ob popolnem zamenjanju novejših znanstvenih podatkov.

Glede dejanskih ali domnevnih vplivov drugih jezikov moramo reči naslednje: nemške izposojenke najdemo v vseh slovenskih narečjih, četudi jih standardni jezik dovoljuje le v najmanjši meri (dovoljuje namreč samo najstarejše kulturne izposojenke in zavrta tako imenovane ljudske izposojenke novejšega datuma); pristnost besed nemškega izvora torej ne more služiti kot dokaz različnosti beneških narečij v primeri z drugimi slovenskimi narečji, ampak jo lahko nasprotno jemljemo za dokaz več o jezikovnih stikih Benečije z ostalimi slovenskimi pokrajinami. Glede hrvaščine, ki naj

bi po nekaterih mnenjih vplivala na določene fonetične posebnosti naših narečij, gre opozoriti, da so vse te posebnosti prisotne tudi v drugih narečjih in da jih vsekakor lahko pojasnijo notranji zakoni fonetičnega razvoja slovenskih narečij.

Dialektologija nas uči, da sta bila razvoj in preobrazba slovenske alpskega tipa v današnja slovenska narečja na vsem ozemlju, ki ga danes naseljujejo Slovenci, precej enotna in zgodovinsko dokazljiva. V to jezikovno preobrazbo ali dialektalizacijo se vključuje tudi beneško narečje in sledi korak za korakom razvoju vseh ostalih slovenskih narečij, ohranjajoč včasih značilne krajevne posebnosti.

Narečja vsega slovenskega prostora se v glavnem delijo v dva dela: v severozahodna in jugovzhodna narečja. Beneško narečje spada v prvo skupino, saj so najvidnejše značilnosti enakake kot v drugih narečjih te skupine. Navedimo glavne: dolgi naglašeni samoglasniki imajo ozko izgovorjavo, kar pogosto privede do diftongacije o v uo (muust, lepuo, senuo na mesto knjižnega most, lepo, seno) na severozahodu in v ou na jugovzhodu. Tako tudi e postane ie na severozahodu (lepa, srieda, riepa namesto knjižnega lepa, srieda, repa) in ei na jugovzhodu. Ves obrobni severozahodni pas ozemlja, ki ga naseljujejo Slovenci, uporablja predpono ve namesto iz (npr.: veriti, vetrati namesto izriti, iztrgati), ki jo najdemo v ostalih slovenskih narečjih. Praslovanski t' se je spreminjal v č, v Beneški Sloveniji (pa tudi v drugih pokrajinah) pa tudi v glas e in e. To so logični pojavi spreminjanja in razvoja jezika, ki jih absolutno ne gre pojasnjevati z domnevnimi hrvaškimi vplivi. V zahodnih slovenskih narečjih se je glas g spirantiziral. To velja tudi za Beneško Slovenijo, kjer je glas g v nekaterih krajih celo popolnoma izginil.

Glede dvojine moramo pojasniti dve stvari: nikakor ni res, da je naša narečja ne poznajo (tudi če je v nekaterih govorih prisotna samo kot relikv); po drugi strani pa je res, da dvojina izginja iz rabe tudi v drugih slovenskih narečjih, četudi je v knjižnem jeziku taka raba obvezna.

Ob sklepu lahko zatrdimo, da politična ali upravna meja med Slovenci v videmski pokrajini in tistimi iz Gorice ali Trsta, ne pomeni tudi meje ali diferenciacije v jeziku in da ni beneško narečje nič drugega kot eno od tolikih slovenskih narečij z lastnimi, tudi arhaičnimi posebnostmi, ki je dovolj normalne fonetične, morfološke in leksikalne vplive sosednjih, predvsem romanskih jezikov (italijansčine in furlanščine), v prvi vrsti v sodobnem leksikalnem aparatu.

Motiv iz Landarja

IZ GRADIVA ZA MANJŠINSKO KONFERENCO ZA VIDEJSKO POKRAJINO

Pravni položaj beneških Slovencev v odnosu na druge Slovence v Italiji

Odnos italijanske države do beneških Slovencev v času do prve svetovne vojne

Emil Cencič obravnava v svojem prispevku pravni položaj Slovencev v Videmski pokrajini ter primerja ta položaj s položajem Slovencev v Trstu in Gorici. Za bralce - rimorskega dnevnika bo zanimiv zlasti prvi del prispevka, kjer je govor o odnosu italijanske države do beneških Slovencev v času do prve svetovne vojne.

Prvo jedro Slovencev, ki so na podlagi dunajskega mirovnega sporazuma iz leta 1866, ki je sledil avstrijsko - rusko - italijanski vojni, prišli pod Italijo, je obsegalo občine Ahen, Dreka, Fojda, Grmek, Barda, Montanara, Nene, Praprotino, Podbocesce, Sovodnje, Srednje, Sv. Lenart, Speler, Tipana, Centa.

Ta vključitev se je formalno zaključila s plebiscitom 22. in 23. oktobra 1866, čigar veljavnost je dvomljiva ker:

- ni bil odločujoč (na mednarodni ravni je bila že določena usoda tega področja in njegovega prebivalstva);
- se je odvijal v neugodnih razmerah;
- bodisi glede svobodnega izražanja volje ljudstva, ker je bil raztegnjen na vso Furlanijo in na Veneto, ne da bi jih razdelili na manjšino in bolj organska volila okrožja;
- bodisi zaradi zelo majhnega odstotka prebivalstva, ki se je volitev udeležilo;
- ni bila zagotovljena objektivnost izidov.

Zaradi sredstev in metod, ki so jih uporabljali v devetnajstem stoletju, torej združitev v laika prost in zavesten odraz volje ljudstva, Slovencev so se po številu prebivalstva znašli v manjšini tako glede na Italijo kot glede na Furlanijo, s katero so mejili.

Poleg tega pa so imeli na razpolago le redke in primitivne kulturne in jezikovne sredstva, bili so brez vsakršne kulturne in jezikovne ustanove; živeli so na področju, ki je bilo osamljeno in zaradi pomanjkanja cestnih povezav nedostopno; gospodarstvo je slonelo na pomanjkljivem in samoskrbnem kmetijstvu. Bili so izpostavljeni ne samo državnemu in gospodarskemu podrejanju, pač pa tudi narodnostnemu, kajti Italija ni skrbelo za interese drugih narodnosti, kot po drugi strani niso za, ki so skrbele druge evropske države v tistem času in ozračju: Italija je bila namreč narod, ki se je organiziral v državo in razpolagal z vsemi sredstvi za nadaljnji narodni razvoj. Zaradi tega sta bodisi številna premoč Italijanov bodisi ureditev, ki jo je imel italijanski narod, delovali kot objektivni negativni faktorji glede na Slovence v Beneški Sloveniji, katerih etnične karakteristike so se razlikovale od italijanskih in furlanskih in katerih narodnost na zavest je bila v začetni ali bolj potencialni fazi.

Poleg tega je obstajal še subjektivni negativni pritisk na Slovence.

Italijanska država je imela liberalno ureditev, s formalnim pojmovanjem enakosti posameznikov, zaradi česar je bilo izključeno vsako jamstvo za narodnost, ki so bile različne od italijanske. Območje pravice posameznika se je omejevalo edino na pojem osebnosti svobode. Področje narodnosti je bilo tako, vsaj s formalnega vidika, v notranjem pravu popolnoma zanemarjeno.

Vsi zakonodajni in upravni akti, upravna praksa uradnih javnih organov, vse je povsem izključevalo izražanje narodnosti, ki bi ne bila italijanska.

Pripadnost subjekta italijanski državi se je izražala kot "narodnost" in ne kot "državljanstvo". Zato je bilo za državljanstvo nemogoče, da bi se predstavljal kot pripadnik narodnosti, ki bi bila različna od italijanske, če bi hoteli tvegati, da izgubi status italijanskega državljanca. Zaradi tega je bilo treba Slovence "homogenizirati".

Na Slovence v Beneški Sloveniji so vplivali objektivni negativni dejavniki: meja je postala pregrada, odločen razdelilni element, neprehodna zavesa. Tako je prišlo do ostre ločitve od ostalega slovenskega naroda, posledica pa je bila radikalna sprememba pogojev za harmonični razvoj najpogostejših narodnostnih značilnosti.

Subjektivni negativni dejavniki: celotna italijanska ureditev, bodisi gospodarska kot politična, se je razvijala v italijanskem "nacionalnem" smislu. Celotna JAVNA in ZASEBNA ureditev, kulturna, šolska, društvena, ureditev tiska, rekreacije, športa itd., vse se je oziroma le na italijanski narod, ki je postal DRŽAVA.

Držala se je le cerkvena ureditev, ki je v delih liturgije in v stikih duhovnikov z verniki ohranjala slovenski jezik, čeprav arhaični ez: tistega časa.

Medtem ko so ostali Slovenci s močnim gibanjem stremeli k slovenskim šolskim organizacijam in k Jovenskem kulturnemu življenju v društvih, so Slovenci v Beneški Sloveniji, ki so bili vključeni v italijansko državo, doživeli, da so ob prejšnjem pomanjkanju šolske organizacije in društvene življenja, nastajali zdaj drugačna šolska organizacija in drugačna društva: Italijanska. V obdobju relativne praznine so re ob pomanjkanju objektivnih obrambnih instrumentov, ki bi služili pre-

bivalstvu, znašli vključeni v politično, gospodarsko, družbeno in kulturno ureditev, ki je bila že relativno učinkovita in preizkušena.

Poleg tega pa Italija meje, ki so jo določili z mirom leta 1866, ni imela za dokončno:

- iz OBRAMBNIH razlogov, zaradi avstrijskih ekspanzionističnih teženj;
- iz NAPADALNIH razlogov, v primeru ugodnih možnosti za italijansko ekspanzijo proti avstrijskim dednim ozemljem.

Slovensko prebivalstvo, ki bi se zavedalo svoje narodnosti, bi lahko predstavljal potencialno vojaško in politično nevarnost. Zato je bilo treba to nevarnost preprečiti z neizprosno asimilacijo slovenskega prebivalstva, tako na šolskem in kulturnem področju - z ustanovitvijo učiteljskega Sv. Petra naj bi se formalne nove prehodne gene-

EMIL CENCIČ

racije intelektualcev - kot v krajevnih upravah, in to kljub stari avtonomistični praksi beneške republike.

Edini element odpora je bila uporaba materinega jezika v cerkvah.

Slovinci v Beneški Sloveniji so s priključitvijo k Italiji izgubili pravice, ki so jih imeli od časov ogleških patriarhov, in bil jim je onemogočen vsak nadaljnji narodni razvoj.

V drugem delu prispevka obravnava avtor položaj Slovencev v fašistični Italiji, nato pa preide na obravnavo povojnega obdobja. Med letom 1947, ko je prišlo do podpisa mirovnih pogodb in se je pripravljala nova državna ustava, je italijanska vlada prejela podrobno zahtevo po ukrepih, ki naj bi preprečili obstoječe protislovenske fašistične zakone in uvedli posebna določila, ki naj bi jamčila osebnosti in kolektivni pravici Slovencev na Goriškem in v videmski pokrajini.

V tem smislu je treba gledati na vključitev Furlanije - Julijske krajine med države s posebnim statutom ter na prehodno končno določilo same ustave, v katerem je poudarjeno ravnanje, ki ga je treba imeti do "jezikovnih manjšin" in ježeli, do njene dokončne ureditve.

Vendar ni bilo nobenega ukrepa, ki bi preprečil veljavne fašistične norme, še manj pa, da bi bili sprejeti ukrepi, ki bi uresničili osebnosti in kolektivni pravice slovenske narodne skupnosti, vključene v italijansko državo.

Edini pozitivni ukrepi so bili:

a) Slovincem na Goriškem in v

notranjosti okrog Trbiča je bila dana možnost, da se poslužujejo slovenskega jezika v zasebnem življenju in na kulturnih ter političnih manifestacijah;

b) toleriranje "de facto", kljub številnim oviranjem, prisotnosti slovenskih šol, ki so nastale med partizanskim obdobjem in po osvoboditvi in ki jih je priznala hrvatska začasna vlada; c) čevlne zahteve po pravni ureditvi slovenskega vprašanja na Goriškem in v videmski pokrajini leta 1949 (spomenika Demokratične fronte Slovencev v Italiji, priloga "Soča" 11. 6. 1949 št. 96) ni italijanska država odgovorila, čeprav v sami republiki ustavi, ki je stopila v veljavo 1. 1. 1948 v 10. prehodni končni uredbi predvidena zaščita "jezikovnih manjšin" na področju predvidene deželne Furlanije - Julijske krajine.

Dejansko se je italijanska država do končne rešitve vprašanja Svoobodnega tržaškega ozemlja 5. 10. 1954 vedla na dva različna načina do Slovencev, ki so živeli na njenem ozemlju:

a) do Slovencev v videmski pokrajini: pravno in praktično priznanje obstoja "nacionalnega vprašanja"; politika asimilacije do Slovencev v Beneški Sloveniji in v Kanalski dolini;

b) do Slovencev na Goriškem: "priznanje de facto" nekaterih principov izražanja narodnosti na individualni ravni in princip šolskega izobraževanja na ravni skupnosti.

Obstajale pa so nekatere fašistične norme. Vendar pa republiške ustave in norm, ki so spet uveljavljale demokracijo in protifašistično zakonitost ter vnašale princip individualne in kolektivne zaščite neitalijanskih skupnosti, niso uresničili v odnosu do Slovencev v goriški in videmski pokrajini.

Če hočemo obnoviti položaj Slovencev, se nam predstavi ta slika:

a) Slovenci v TRSTU so na abstraktni ravni obravnavani kot privilegirani v primerjavi s tistimi v Gorici in v Vidmu. Toda posebna statuta, prilagojena memorandumu, se ne upoštevajo; z izjemo določil o šoli;

b) Slovenci v GORIŠKI pokrajini imajo edino pravico do slovenske šole;

c) Slovenci v VIDEJSKI pokrajini nimajo še nobene posebne norme, ki bi predvidevala izvajanje ustavnih norm, v odnosu do Slovencev in Italijani.

Po podrobnem pregledu povojnih zakonskih norm, ki pa zadevajo zgolj Slovence v Tržaški in Goriški pokrajini in ne veljajo za

Slovence v Videmski pokrajini, vprašanja pristojnosti dežele glede obravnavanja manjšinskih problemov ter po analizi določb osimskega sporazuma, sledi avtorjev sklep:

Italijanska država, ki je ignorirala

- 108 let probleme Slovencev v videmski pokrajini;
- 56 let probleme Slovencev v goriški in tržaški pokrajini, bi morala končno dokazati svojo dobro voljo;
- s spoštovanjem Ustave (člena 3 in 6);
- s spoštovanjem mednarodnih principov, ki jih je priznala;
- z uresničitvijo Osimskih sporazumov in globalno zaščito Slovencev, ki živijo v Italiji.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih v goriški in tržaški pokrajini, možnost, da brez diskriminacij uvedejo svoje "rebe, in možnost, da se njihovi življenjski sili zamenjajo popolna svoboda izražanja in avtoindividualizacije v življenjski politični in družbeni življenja.

Možnost, da bi ločili manjšinska vprašanja od socialnih in ekonomskih problemov, je zelo majhna. Manjšine, čeprav obstajajo, niso asimilacije in pritiska do njihove specifične individualnosti, stremijo, da bi se bolj ali manj široko vključile v javno upravljanje stvari, ki jih neposredno zadevajo.

Zato je pot, ki jo mora slovenska narodna in jezikovna manjšina v Italiji izbrati, pot resnične uresničitve splošnega in zajemnega okvira svobode, v katerem naj imajo vsi Slovenci, od tistih v videmski pokrajini do tistih

IZ GRADIVA ZA MANJŠINSKO KONFERENCO ZA VIDEMSKO POKRAJINO

Slovinci v okviru etnične, socialne in gospodarske strukture prebivalstva treh vasi Kanalske doline

Zbrani podatki se nanašajo na vasi Ukve, Ovčja vas in Žabnice

Uvod

Tako kot v ostalih krajih Kanalske doline, razen na Trbižu, se od konca 19. stoletja dalje stalno zmanjšuje število prebivalstva. Iz popisov je razvidno, da ogromna večina tega prebivalstva govori slovenski jezik. Na drugi strani uradni rezultati popisov prikazujejo stalno zmanjševanje deleža prebivalstva s slovensko kot občevelnim jezikom, kar se sklada s povečanim pritiskom germanizacije in kasneje italijanizacije.

Vsa politična in gospodarska odlojanja v Kanalski dolini so imela neposreden odziv na socialne in gospodarske razmere ohranjanja treh vasi. Priključitev Kanalske doline k Italiji, precejšnja zaprtost meja in gospodarska nerazvitost so silile vake skupnosti, da so se dolgo časa oklepale tradicionalnega načina kmetovanja. Šele nekoliko živahniji gospodarski razvoj in odprte državne meje v zadnjih 20 letih so vnesle v vse tri vasi pomembne spremembe v gospodarstvu. Ljudje so se začeli zaposlovati izven kmetijstva, predvsem na Trbižu.

V prosvetno-kulturnem pogledu pa v vsem tem času vlada popolna italijanizacija. Žal se danes niso prenehali različni pritiski na slovensko prebivalstvo, čeprav je doba fašizma že mimo.

Slošne socialne in gospodarske razmere in različni pritiski se izražajo v današnji socialni, gospodarski, jezikovni in kulturni strukturi prebivalstva, ki živi v treh vaseh. S podrobno terensko raziskavo l. 1976 smo skušali nekatere izmed njih razjasniti, kar pa je večkrat zelo težavno. Pri zbiranju podatkov se je namreč pokazala globoka utrujenost ljudi, saj so zaradi svojega nacionalnega poretka doživljali razne oblike pritiska. Ta psihična obremenjenost je tako močna, da ljudi ovira tudi pri vključevanju v gospodarske tokove. To je vsekakor eden od vidikov raznarodovanja.

Gospodarska dejavnost

Gospodarsko dejavnost v vasi Ukve, Ovčja vas in Žabnicah lahko razdelimo na tri osnovne skupine: kmetijstvo z gozdarstvom, storitvene dejavnosti in uprava ter turistična dejavnost.

Kmetijstvo je tradicionalno najpomembnejša in osnovna gospodarska dejavnost v vseh treh vaseh, ki pa v zadnjih letih doživlja močne spremembe. Še pred kratkim popolnoma samozadostno kmetijstvo se je začelo razkrakavati zaradi vse močnejšega pritiska zakonitosti potrošniške družbe. Poljedelstvo se je skrcilo na najmanjši mero. Ohranjata se živinoreja in gozdarstvo.

Kmetije so majhne. Največ je takih, ki imajo celo manj kot 5 ha zemlje. Le redke imajo več kot 10 ha zemlje, pri čemer je treba upoštevati, da gre večinom za strni in večkrat težko dostopen svet.

Razvoj kmečkega gospodarstva se najbolje vidi iz gibanja števila živine, število živine upada v Ukvah, posebno pa se v Žabnicah. V razdobju 1966-67 se je v Ukvah zmanjšalo število volov, krav, ovac in prašičev za 20%. Še številni telet je ostalo na isti ravni. V Žabnicah je upadanje še močnejše posebej se pri volih in ovcah. V nasprotju pa se je v Ovčji vasi v zadnjih desetih letih število vseh vrst živine povečalo, razen prašičev.

Pri kmečkem gospodarstvu je treba omeniti obliko, ki je izredno pomembna za Žabnice, posebno pa za Ukve: to je planinsko pašništvo. Sorazmerno veliki vasi sta si lahko zagotovili preživljanje in v razširjenosti kmetijskega prostora na planinskih pašnikih Kamnjskih Alp. Navezava na planine je bila še do pred nekaj leti tako močna, da bi lahko govorili o dvojniki Ukva: preko polja so se vsi prebivalci preselili na planine, kjer so delovali vse oblike družabnega življenja; nekaj časa je tu delovala celo šola. Celo preko zime je ostal na planini del prebivalstva. Danes sezonsko premikanje prebivalstva močno upada, saj je vedno večji del prebivalstva zaposlen izven kmetijstva. Posebno se je pomen planinskega pašništva zmanjšal v Žabnicah, kjer je leta 1976 le

še devet gospodinjstev imelo del članov na planini; tri od teh celo samo za dva tedna in ravno tako tri za več kot en mesec.

Kmetijska dejavnost preživlja v Ukvah kot v Žabnicah krizno obdobje prehoda iz tradicionalnega kmetijstva, ki proizvajajo doma potrebno hrano, v moderno kmetijstvo, ki je mehanizirano in specializirano. Edino v Ovčji vasi so se nove oblike kmetijstva že močneje uveljavile in to v živinoreji.

Pri obravnavi kmetijstva pa nikakor ne smemo mimo gozdarstva. Gozd je pomenil kmetu edino in zadnjo možnost za preživetje gospodarskih kriz ter kapital za različne investicije, med

Razmerje med posameznimi skupinami poklicev pokaže, da so se Žabnice zelo močno izvile iz kmetijstva in se po poklicni sestavi prebivalstva približale strukturi, ki je v mestih.

Ukve doživljajo prvo fazo preobrazbe iz preživelega kmečkega življenja v življenje, kot ga zahteva sodobni čas. Kmetov je še veliko in so večinoma starejši. Kvalificirani delavci (prebivalci s poklici) je še malo. Sorazmerno velik delež uslužbenec gre na račun doseženega neslovenskega prebivalstva, zaposlene ga v državnih službah.

Ovčja vas je na stopnji med Žabnicami in Ukvam. Kmetov je zelo malo, precej pa je še nekva-

je vršilo zmerno doseljevanje (največ Furlani, nato Italijani, noben Slovenec), zato pa je iz naslednjega desetletja trikrat več doseljenec, v veliki večini Furlanov, nato Italijanov. Močno doseljevanje se nadaljuje tudi po letu 1970. Med doseljenim prebivalstvom prevladujejo Italijani pred Furlani.

Ukve doživljajo zmerno doseljevanje vse do leta 1970. Od tega dalje se začne zelo močno doseljevanje in to predvsem Italijanov, deloma Furlanov. Od doseženega prebivalstva je v Žabnicah in v Ovčji vasi po 21% Slovinci, v Ukvah pa samo 15%. Ta podatek se potrjuje dejstvo, da gospodarske in družbene prilike onemogočajo domačemu prebivalstvu, da bi normalno zaživele v svojem okolju. Da obstaja skoraj kolonizatorski odnos med domačim slovenskim prebivalstvom in doseljenim italijanskim in furlanskim, priča dejstvo, da je delež najpomembnejši motiv za doseljevanje delo, ki so ga našli v teh vaseh. Pol manj doseljevanje na račun porok, čeprav vemo, da se v pretežno kmečkih krajih doseljuje prebivalstvo skoraj izključno s porokami.

Položaj in vloga slovenščine v treh vaseh

Na narodnostno mešanih območjih je opredeljevanje prebivalstva po narodnosti izredno težka zadeva, zato je treba biti pri tem kar se da previdni in strpni. V našem primeru je ta naloga še posebno zapletena. Nam ne gre za odkrivanje vedno novih Slovinci, ampak za objektivni prikaz pojmov razvoja, ki ga je doživljalo domače prebivalstvo v zadnjih desetletjih ter za prikaz sedanjega stanja. S tem naj bi se omogočila trezna presoja narodnostnih razmer v Ukvah, Ovčji vasi in Žabnicah, ki mora v vsakem primeru pokazati ne na številke kot pri volitvah, temveč na naloge, ki jih moramo izpolniti, da bi se domače prebivalstvo moglo v polni meri osvestiti v jezikovnem, nacionalnem, kulturnem in gospodarskem pogledu. Narodnostna zavest je zaradi številnih oblik pritiska prikrita, večkrat pa tudi skrita ali celo popačena, izraža pa se v stalnih akcijah (posiljanje otrok v slovenske šole in k tečaju slovenskega jezika, petje v pevskih zborih, naročanje na slovenske časopise in revije, raba slovenskega jezika pri bogoslužju itd.) ali pa se kaže pri občasnih dejanjih (zahteva po duhovniku, ki obvlada slovenščino; upor proti prepovedi rabe slovenskega jezika v cerkvi; vključitev v odprnosten gibanje med drugo svetovno vojno itd.). Kljub vsemu torej obstaja obilica pokazateljev, ki govorijo o veliki notranji moči za kulturno življenje, ki je

svojevstveno slovenski narodnosti. Če celo uradni viri govorijo o Slovincih, ni vzroka, da jih tudi mi ne imenujemo z enakim imenom. Če se zdi nekaterim njihov narodnostni izraz nepričljivo slovenski oziroma celo italijanski ali nemški, to ni krivda domačega prebivalstva, ampak gospodarjev, ki so zatirali vse oblike izražanja slovenske narodnostne zavesti.

Šola kot osnovni dejavnik izobraževanja in razvijanja kulture je bila v vsem razdobju usmerjena izrazito protislovensko. Raziskava je pokazala, da je kljub temu slovenski jezik živ v pogovoru v hiši in zunaj nje, da v njem berejo časopise in revije ter da prebivalstvo v njem sledi radijskim in televizijskim oddajam.

V Ukvah uporablja slovenski jezik kot občevelni kar 70% prebivalstva. Od prebivalcev, ki ne govorijo slovenskega jezika, je najmočnejša skupina, ki govori le italijansko (13%) ter furlansko in italijansko (10%). Prebivalcev, ki

MARIO GARIUP

znajo samo furlansko ali nemško, je zelo malo: po dva prebivalca. Ostalih 6% prebivalstva se lahko pogovarja v italijanskem in nemškem ter deloma še v furlanskem jeziku. Pri prebivalstvu, ki uporablja kot občevelni jezik slovenščino, opazimo svojevstveno kvaliteto: obvladovanje več jezikov. Tri četrtine tega prebivalstva se lahko pogovarja v treh jezikih: slovenskem, italijanskem ter nemškem ali furlanskem; 8% tega prebivalstva pa pri pogovoru lahko uporablja vse štiri jezike. V Ovčji vasi 43% prebivalcev uporablja slovenščino kot občevelni jezik. Druga najmočnejša skupina je tista, ki obvlada furlanski in italijanski jezik (35%), kar je poyezano z oseljitvijo dela slo-

Mario Gariup med ukvanskimi otroki, ki obiskujejo pouk slovenščine

venskega prebivalstva v nemški Reich ob začetku vojne ter z načrtno doselitvijo Furlanov oziroma Italijanov. Tudi v tem primeru lahko govorimo o prebivalcih, ki obvladajo slovenščino, kot o nosilcih večjezičnosti.

V Žabnicah govori tretjina prebivalstva tri jezike: slovenskega, italijanskega in nemškega. Le 16 od sto prebivalcev govori en sam jezik in to skoraj izključno italijanskega. V tem primeru gre le za slabo polovico italijanskega prebivalstva; ostali so namreč predvsem Slovenci in deloma Furlani, katerim je italijanska šola odtujila materin jezik. Tudi v tem primeru je nosilec večjezičnosti slovensko prebivalstvo. Kar 55% slovenskega prebivalstva govori tri jezike, naslednja tretjina pa dva. Dvojezičnost nastopa pri Furlanih, medtem ko Italijani govorijo le italijansko. Zaradi izredno majhnega števila nemškega prebi-

valstva pri njem ne moremo govoriti o pojavljanju zakonitosti pri vlogi jezika kot sredstva sporazumevanja.

Slika pa postane tragična ob pregledu podatkov o pismenosti prebivalstva. V Ukvah le 16% prebivalstva lahko piše v slovenskem jeziku (v večini primerov gre le za zmožnost najbolj preprostega izražanja), v Žabnicah je delež takih prebivalcev le 8%, medtem ko v Ovčji vasi ni nobenega, ki bi lahko pisal v slovenskem jeziku.

Ob tem se postavlja čisto splošno vprašanje o prosvetiteljski vlogi šole. Vse šole, ki so obstajale in ki obstajajo na tem območju v Kanalski dolini, so imele za končni rezultat poneumljanje ljudi. V habsburški monarhiji naj bi se slovensko prebivalstvo v nekaj letih šolanja opismenilo, v tujem jeziku in sprejelo tujo kulturo. Pod Italijo je šola

zopet hotela vstopiti otrokom v glavo tuji jezik in tujo kulturo, čeprav so doma govorili popolnoma drug jezik. V takem položaju Slovenci niso mogli dobiti toliko izobrazbe, da bi se lahko enakovredno vključili v različne šole višjih stopenj ali pa v ustrezne poklice. Rešitev so iskali v pošiljanju otrok v slovenske šole izven Kanalske doline (na primer v Gorici), seveda na lastne stroške.

Od časopisov in revij, ki jih berejo Uklijani, je slaba petina slovenskih in slaba petina nemških, ostali so italijanski.

V Žabnicah ostaja delež nemških časopisov in revij tak kot v Ukvah, močno se pa dvigne delež slovenskih, na 30%. Dobra polovica je italijanskih. Pri slovenskih periodiki zasledimo od vseh treh jezikovnih področij najvišjo raven: V nasprotju s pretežno informativno-journalističnim značajem nemške literature in informativno-bulvariskim značajem italijanske tiska se med slovensko literaturo pojavljajo revije in glasila izrazito kulturnega, splošno-izobraževalnega in strokovnega značaja. Tudi velik delež slovenske literature govori o večji vitalnosti prebivalcev v Žabnicah, ki izhaja tudi iz večje odprtosti gospodarskim tokovom zaradi bližine Trbiža.

Brž ko se sredstva množičnega obveščanja lahko bolj približajo jezikovni in kulturni podobi določenega prebivalstva, se to izraža preko odziva pri ljudeh. Dober primer za to je radio. V Žabnicah so najbolj iskane slovenske oddaje (dobrih 40% primerov) in to radijskih postaj v Italiji, Avstriji in Jugoslaviji. Po odzivnosti sledijo italijanske oddaje in na tretjem mestu so nemške.

Pri gledanju televizijskega programa je slika postavljena popolnoma na glavo. Prebivalci Žabnic v skoraj 60% primerov sledijo italijanski televiziji, na drugem mestu je avstrijska (tretjina primerov) in šele nato s 7% slovenska. Nasprotno pa v Ukvah in Ovčji vasi do letosnjega leta praktično ni bilo nobenega, ki bi gledal televizijski program v slovenščini. Vzrok je v tem, da do pred kratkim ni bilo mogoče slediti slovenskemu programu, ker ni bilo ustreznega pretvornika. Žal pa s pretvornikom na Peči problem še ni rešen, ker le-ta ne more dočeti vsega slovenskega prebivalstva.

Sklep

Analiza je pokazala, da na tem delu Kanalske doline večina prebivalstva (oziroma skoraj vse avtohtono prebivalstvo) na različne načine spontano izpričuje slovensko zavest, kulturo in jezik, kljub več kot stoletnim naporom oblasti, da izbrše slovenstvo iz teh krajev. Skrajni čas je, da se oblasti zave svojega poslanstva in omogoči temu prebivalstvu, da se začne izražati v svojem jeziku in v svojem jeziku razvijati kulturo. S tem bo hkrati sprostil duhovni potencial slovenskega prebivalstva, Slovenci pa bi lahko pomenili most, posrednika na različnih področjih družbenega življenja med slovenskim, romanskim in germanskim svetom. To je pa vsekakor v korist vsega prebivalstva Kanalske doline in obmejnih regij treh dežel ter lahko postane vzor sodelovanja drugih narodov. To vlogo pa bodo Slovenci lahko prevzeli le v primeru, če bodo dobili pomoč, da se tudi v gospodarskem pogledu rešijo zaostlosti.

Mario Gariup pri delu

katerimi ni bilo na zadnjem mestu šolanje otrok. Številni kmečki otroci so se šolali v slovenskih šolah, na primer v Gorici. Da se je otrokom omogočilo šolanje, je bilo potrebno prodati tudi les.

Storitvene dejavnosti: prisotne so le tiste, ki zadovoljujejo najbolj osnovne potrebe domačega prebivalstva. Tako je v Ukvah 75 delovnih mest (v trgovinah, gostilnah, soli, na policiji itd.), v Ovčji vasi le 31 (v gostilnah, trgovinah itd.) ter v Žabnicah 110 (čaga, gostilna, šola, policija, hoteli, žel, postaja itd.).

Turizem ima na tem območju že dolgo tradicijo. Posamezni gostinski obrati so bili vezani na romarsko točko Sv. Višarji. Posebno v Ovčji vasi se je začela razvijati turistična dejavnost, vezana na obiskovanje gora. Danes se turizem v rokah domačinov razvija v treh smereh: preko oddajanja turističnih sob (Ovčja vas in Žabnice), prodaje zemlje za gradnjo počitniških hiš (Ovčja vas) ter oddajanja (manj prodaje) planšarskih stanov. V večini primerov nastopa turistična dejavnost kot dopolnilna, za izboljšanje družinskih dohodkov, in le v nekaj primerih pomeni osnovni vir dohodka. Tako na primer v Žabnicah oddaja štiri ali manj postelj 17 gospodinjstev, deset in več pa le 12 od skupno 45 gospodinjstev, kolikor se jih ukvarja z oddajanjem sob turistom.

V gospodarskem oziru so opazne razlike med vsemi tremi vasei. Ukve so se najbolj navezale na tradicionalno kmetijstvo, ki je dobilo v Ovčji vasi še do dobne oblike, poleg tega pa ga dopolnjuje razvita turistična dejavnost. V Žabnicah prihaja do največjega prepletanja med različnimi gospodarskimi dejavnostmi: kmetijstvom, turizmom in storitvenimi dejavnostmi, kar je izraz vse močnejše povezanosti Žabnic s Trbižem, tako da postajajo vse bolj naselje obmestnega tipa.

Socialna struktura prebivalstva

Poklicna sestava prebivalstva lepo osvetli socialni in gospodarski položaj vasi. Poklice prebivalcev smo razdelili na štiri skupine: na kmečki poklice, na poklice, ki ne zahtevajo nobene kvalifikacije, na poklice, ki zahtevajo kvalifikacijo, ter na uslužbence in podjetnike.

Sestava prebivalstva po skupinah poklicev leta 1976				
	kmetje	nekvalificirani delavci	kvalificirani delavci	uslužbeni, namestenci, podjetniki
Ukve	31%	38%	16%	15%
Ovčja vas	8%	39%	42%	11%
Žabnice	11%	15%	52%	22%

Migracije prebivalstva

Velik del prebivalstva v vseh treh vaseh se je doselil v Ukvah je doseženega prebivalstva najmanj, za četrtino vsega prebivalstva, medtem ko ga je v Žabnicah in v Ovčji vasi kar po 46%. Če k temu dodamo podatek, da se število prebivalstva v vseh treh vaseh zmanjšuje, vsaj približno lahko zaslutimo usodo dožnjega dela domačega slovenskega prebivalstva, ki se mora izseliti.

Glede na čas doselitve je vsem trem vasi skupno, da se je do druge svetovne vojne doselilo relativno malo ljudi, od 10 do 17 od sto doseljenih. V začetku vojne je doživela močan doselitelni val Ovčja vas, ko so se na domove optantov doselili predvsem Italijani in Furlani. Ne dosti manjši val doseljenec (tretjina doseljenih) je iz poveljnega razdobja. Med njimi močno prevladujejo Italijani pred Furlani. Od leta 1951 do 1976 se je v Ovčji vas doselil en sam Slovenec. Po letu 1970 se je doseljevanje umirilo.

Pred vojno se je v Žabnicah doselilo največ slovenskega prebivalstva in to s porokami. Sledijo jim Italijani. Podobno kot v Ovčji vasi se je tudi v Žabnicah, na mesto sicer maloštevilnih optantov, doselilo furlansko prebivalstvo. V desetletju 1950-1960 se

(Nadaljevanje s 16. strani)

nas uporabljajo, da bi pospešili proces raznarodovanja.

Zato gre o položaju ipanske občine takoj pojasniti (sicer bi se nekatere stvari zdele nerazumljive), da oblastniki, ki nekaj pomejnijo, dejansko bivajo izven naše občine. Imajo v glavnem javne službe in ne upravljajo, od zunaj. Jasno, da e na nivoju občinskih svetov nikoli ne govorijo o problemih emigracije ali o perspektivah za boljše prihodnost teh vasi, ampak se zadovoljujejo z urejanjem kanalizacije ali programiranjem javne razsvetljave v vaseh, obsojenih na propad tudi brez potresa. To, kar je prišlo na dan s potresom, je popolno pomanjkanje demokracije, se pravi odprtost dialoga in sodelovanja med občinsko upravo in prebivalstvom.

Že leta zahtevamo razširitev in asfaltiranje ceste, ki pelje od središča občine do državne meje in bi poleg nekaterim novim vsem lahko služila tudi za povezavo s Slovenijo in nam doprinesla turistične koristi. V vseh 30 letih ni bilo niti poskusov za rešitev pro-

blema delovnih mest v naših vaseh. Z zelenim načrtom so bili sicer obnavljani hlevi, niso pa skušali planificirati terenov, tako da smo hkrati, ko smo dobili hleve, pričeli prodajati živino. Reja pašne živine bi bila lahko pravo bogastvo naših vasi, toda prej je treba rešiti problem prevelike razdrobljenosti terenov, ki onemogočajo racionalno rejo brez izgube. Ideja, ustvariti pri nas skromne obrate tudi obrtniškega tipa, verjetno ni bila nikdar pretehtana. Primeri tega tipa obstajajo v Švici in v Avstriji. Tudi v naši neposredni bližini, v jugoslovanskem Breginju, se dela v tej smeri. V tej vasi, popolnoma obnovljeni po potresu, gradijo srednjo šolo s pomočjo ljudi, ki so jih z delom držali v tem kraju. Pri nas pa grozi nevarnost, da izginejo tudi osnovne šole; namesto tega pa je ena od iniciativ, ki jo uresničujemo po potresu, gradnja treh domov za ostarele (od katerih je eden že dokončan).

Tem vsem je bilo odveto vse, sedaj jim želimo še dostojanstvo za njihovo življenje.

Nekatere naše vasi, kot Pleščiča,

Žabnice v Kanalski dolini

Socialno-ekonomska slika in problemi občine Tipana

so bile bogate po tradicijah in znanju, v vseh in gostoljubnih prebivalcih; Pleščiča sedaj ne živijo, ampak vegetirajo.

Potres, ki je težko prizadel nekatere naše vasi, na srečo ni zahteval žrtev in nam lahko celo pomaga, saj je v svoji negativnosti vendarle predramil.

- zavest o dejanskem položaju; problemi so prišli zelo jasno na dan, medtem ko je prej situacija trohnela v zatišju.
- nekaterim je pomagal spoznati vrednoto neke pripadnosti, neke identitete.
- Tipani je pomagal priti iz nje ne osamljenosti.

Ponudil je torej vrsto priložnosti, možnosti ki lahko pripeljejo k prestrukturaciji socialno-ekonomskega stanja. Da bi dosegli katerikoli cilj, je v naših vaseh treba čimprej priti do zavesti o motivih, ki so pripeljali do sedanjega stanja, do zavesti, ki naj prisili oblast k ravnanju v korist prebivalstva.

Omenili smo že, da so najboljše sile zapustile naše vasi, težko pa je govoriti o zavesti osebami, ki se že od rojstva uče molčati,

ubogati močnejšega, če hočejo preživeti. Težko je najti izhod iz odreenosti, v kateri nas drže pokojine in odškodnine za brezposelnost, širokogrudno deljene tudi po potresu, ko je bilo, kakor si cer tudi zdaj, potrebno delo vseh. Živimo od vzdrževalnih na področju, ki bi lahko proizvajalo bogastva. Kot kulturno društvo «Naše vasi» si kljub vsemu prizadevamo najti izhod iz tega položaja in vztrajamo na ovrednotenju naše preteklosti. Prepričani smo, namreč, da brez izhodiščne točke, brez priznanja naše identitete, ne bo mogoče govoriti o preporodu in obnovi. V naši resničnosti je neizbežno, čeprav se morda zdi neprimerno, govoriti o pravih slovenske manjšine: načinu mišljenja naših ljudi je tuje govoriti o jeziku in kulturi, ko primanjkujejo možnosti za življenje.

Za preporod bo v vsakem primeru potrebna drugačna pripravljenost državnih organov v odnosu do nas; vsaka manjšina predstavlja bogastvo za državo, v kateri živi in v našem položaju so nujni posegi, tudi če je treba pretrsti odreenost naših sil.

Analiza je pokazala, da na tem delu Kanalske doline večina prebivalstva (oziroma skoraj vse avtohtono prebivalstvo) na različne načine spontano izpričuje slovensko zavest, kulturo in jezik, kljub več kot stoletnim naporom oblasti, da izbrše slovenstvo iz teh krajev. Skrajni čas je, da se oblasti zave svojega poslanstva in omogoči temu prebivalstvu, da se začne izražati v svojem jeziku in v svojem jeziku razvijati kulturo. S tem bo hkrati sprostil duhovni potencial slovenskega prebivalstva, Slovenci pa bi lahko pomenili most, posrednika na različnih področjih družbenega življenja med slovenskim, romanskim in germanskim svetom. To je pa vsekakor v korist vsega prebivalstva Kanalske doline in obmejnih regij treh dežel ter lahko postane vzor sodelovanja drugih narodov. To vlogo pa bodo Slovenci lahko prevzeli le v primeru, če bodo dobili pomoč, da se tudi v gospodarskem pogledu rešijo zaostlosti.

POTEM KO SO PRED FAŠIZMOM PRIBEŽALI V JUGOSLAVIJO

Usoda leta 1933 pred sodiščem v Beogradu obsojenih primorskih levičarskih rojakov

Obtoženi so bili širjenja komunistične literature, ustanavljanja partijskih celic in vzdrževanja stikov s komunisti v inozemstvu

Jubilejna številka »Primorskega dnevnika«, zvestega glasnika narodnostnih, naprednih, demokratičnih težnj Slovencev v Italiji, je priložnost, da se spomnimo težkih časov našega ljudstva po prvi svetovni vojni, posebno v letih fašistične diktature, in tistih, ki so se, bodisi doma, bodisi v drugih krajih, kamor so se pred fašističnim terorjem morali zateči, na različne načine borili za osvoboditev Primorske. Na tisoče in tisoče naših je moralo za časa fašizma, bodisi ker doma niso mogli najti zaposlitve, bodisi da bi se izognili zaporu, oditi v tujino. Mnogi od njih so prišli v Jugoslavijo v upanju, da mora prej ali slej priti do zloma fašizma in možnosti njihove vrnitve v domače kraje. Poleg maloštevilnih, ki so se preden so prišli, oziroma zbežali v Jugoslavijo, prišli do prepričanja, da se edino komunisti zavedajo nevarnosti širjenja fašizma in odločno bore ne le proti tej nevarnosti temveč istočasno za boljše, pravičnejše pogoje delovnih ljudi, je večina ostalih bila politično neopre-

Boris Božić, jetnik v zloglasnem zaporu v Sremski Mitrovici

deljena, a globoko narodnostno zavedna. Od Jugoslavije so pričakovali osvoboditev Primorske, Gorice, Trsta, Reke in Istre. Ščasnoma so se, posebno mlajši, ki so, ko so prišli v Jugoslavijo bili nacionalisti v dobrem smislu besede, ko so se seznanili z marksizmom in njegovimi smotri, pričeli boriti za uresničitev njegovih idej prepričani, da se s tem bore ne le za boljše življenje ljudi sploh, temveč tudi proti širjenju fašizma in za osvoboditev svojih krajev. S tem pa so prišli navzkriž z »zakonom o zaščiti javne varnosti in državne ureditve Jugoslavije«.

Med največje skupine, obtožene za širjenje komunistične literature, ustanovitve komunističnih celic v Jugoslaviji in vzdrževanje stikov s komunisti v inozemstvu, spada skupina 21 oseb, med njimi 18 Primorcev in Primork, ki so bili aretirani konec oktobra in prve dni novembra 1932 in po večmesnem preiskovalnem zaporu in zasliševanju v Ljubljani prepeljani v Beograd, kjer se je 26. maja 1933 pričel pred Sodiščem za zaščito države proces proti njim. Obtoženi so bili za zločine iz čl. 1 točka 1, 2 in 5 Zakona o zaščiti javne varnosti in državne ureditve in iz čl. 314 in 316 Kazenskega zakonika. Po večdnevni razpravi je sodišče 2. junija 1933 oporočilo obtožbe Leopoldu Ušaj iz Gorice, Franja Sakšido iz Šmarja na Vipavskem, Leopolda Kravosa in Josipa Sedmaka oba iz Kriza pri Trstu.

Ostalih 17, med njimi 14 Primorcev, vsi razen Franja Peršona, rojenega v Solkanu, italijanski državljani, so bili obsojeni na kazni od 6 mesecev strogega zavora do 7 let ječe, večina njih tudi na izgubo častnih pravic (t.j. izgubo državljanstvih pravic, aktivne in pasivne volilne pravice, prepovedi javne zaposlitve itd.) po osodeni kazni. Poleg tega so bili vsi na ječo obsojeni italijanski državljani obsojeni po preteku kazni na izgon iz Jugoslavije.

Glavni obtoženi: Josip Prijon, rojen 26. 7. 1906 v Solkanu, italijanski državljani, mizarski delavec v Kozarju pri Ljubljani, obtožen, da je kot član KP Italije vzdrževal zveze s komunisti v inozemstvu, odkoder je prejemal komunistično literaturo in letake, da je v Kozarju organiziral komunistično celico, da je v letih 1930, 1931 in 1932 razpečeval komunistične letake, ki so bili obsojeni na sledeče kazni: Srečko Vilhar, rojen 7. 4. 1907 v Kromberku, it. državljani, učitelj v Ljubljani, na 6 let ječe in trajno izgubo častnih pravic, Danilo Jelčić,

rojen 6. 7. 1908 v Šmarju na Vipavskem, it. državljani, študent pravne fakultete v Ljubljani, na 5 let ječe in 5 let izgube častnih pravic, Andrija Stegnar, rojen 6. 12. 1906 v Trzinu, jug. državljani, čevljar v Trzinu, na 5 let ječe in 5 let izgube častnih pravic, Alojz Košuta, rojen 21. 6. 1902 v Krizu, it. državljani, zidarski delavec v Ljubljani, na 5 let ječe in 5 let izgube častnih pravic, Dama Sedmak, rojen 11. 12. 1911 v Krizu, it. državljani, absolvent kipaške šole v Ljubljani, na 5 let ječe, Franjo Peršon, rojen 5. 1. 1905 v Solkanu, jug. državljani, zaposlen v Mariboru, na 4 leta ječe in 5 let izgube častnih pravic, Boris Božić, rojen 16. 7. 1913 v tatrinski Sv. Luciji ob Soči (sedaj Most na Soči), it. državljani, zobotehnik v Ljubljani in nekaj mesecev pred aretacijo v Beogradu, na 4 leta ječe, Maks Valentič, rojen 28. 2. 1912 v Solkanu, it. državljani, mizarski delavec v Kozarju pri Ljubljani, na 4 leta ječe, Valentin Klanjšček, rojen 14. 2. 1901 v Solkanu, it. državljani, mizarski delavec v Kozarju pri Ljubljani, na 3 leta ječe in 5 let izgube častnih pravic, Albert Sulčić, rojen 17. 9. 1910 v Krizu, it. državljani, kamnosek v Podpeču, na 3 leta ječe in 5 let izgube častnih pravic, Peter Bogatec, rojen 19. 10. 1910 v Krizu, it. državljani, kamnosek v Ljubljani, na 3 leta

ječe in 5 let izgube državljanstvih pravic, Franjo Hvalič, rojen 4. 4. 1908 v Luki (pri Crnem kalu), ključavničarski delavec v Ljubljani, na 3 leta ječe in 3 leta izgube državljanstvih pravic, Josip Kopitar, rojen 10. 3. 1905 v Bukovici, jug. državljani, pismonoša, na 2 leti in 6 mesecev ječe in 5 let izgube častnih pravic, Filip Šircelj, rojen 29. 4. 1906 v Lasti, jug. državljani, mizarski delavec v Šmarjah, na 2 leti ječe in 5 let izgube častnih pravic, Anton Špica, rojen 25. 4. 1906 v Renčah, it. državljani, mizarski delavec v Splitu (vzdrževal zveze z Prijonom), na 1 leto ječe in 5 let izgube častnih pravic, Pavla Klanjšček, rojena 28. 1. 1908 v Solkanu, it. državljanka, delavka v Kozarju pri Ljubljani, na 6 mesecev strogega zavora.

Po obsodbi so bili vsi, razen Pavla Klanjšček, ki je že v preiskovalnem zaporu odsedela kaznen na katero je bila obsojena, poslani v kaznilnico v Lepoglavo, od tam pa je bila večina njih, po štraku in nemirih v tej kaznilnici, premeščena v kaznilnico v Sremski Mitrovici, kjer so bili tedaj zaprti mnogi vodilni komunisti, med njimi Moša Pijade.

Ni mi znano, kakšna je bila življenjska pot, oziroma usoda, ostalih, po osodeni kazni, razen usode Srečka Vilhara, ki je čitalcem »Primorskega dnevnika«

dobro znana, ter usoda mojega brata Borisa, ki je bil po osodeni kazni novembra 1936 izgnan iz Jugoslavije. V dogovoru z menoj je zahteval, ker je imel pravico izbrati državo, naj ga izbere v Avstrijo. Z mojim potnim listom, v katerem sem zamenjal svojo fotografijo z njegovo in ki mu je bil izročen pred izgonom na Jesenice, je z nočnim vlakom odpotoval na Dunaj. To je bilo mogoče brez težav le s pomočjo takratnega vodje obmejne policijske komisariata na Jesenicah, ki je bil predhodno o vsem obveščen. Du Dunaja je bil moj brat po nalogu partije najprej poslan v Prago in od tam v Pariz. Vse do okupacije Francije s strani hitlerjevske Nemčije, je po nalogu partije deloval med našimi delavci v Franciji in Belgiji. V tem tveganem in napornem delu je zbolel prvih na pljučnih in se šest mesecev zdravil v nekem sanatoriju blizu Pariza. Predno so Nemci okupirali Pariz je z dokumentom na tuje ime, ki mu ga je priskrbel moj prijatelj in rojak, uradnik jugoslovanskega veleposlaništva v Parizu, po enomesečnem zadrževanju v zaporu v Nemčiji, kjer so preverjali njegovo identiteto, pred začetkom jeseni 1940 ponovno na pljučnih bolan, prišel k meni v Beograd.

Cepprav je bil sodno izgnan iz Jugoslavije mu je moj prijatelj

Od leve proti desni: Boris Božić, Srečko Vilhar (vodja celice) in Damas Sedmak, v Ljubljani, 10. januarja 1932

Magrišić (Istran), vodja oddelka beograjske policije za tuje, na lastno odgovornost izdal dovoljenje o začasnem bivanju v Beogradu. Po brezuspešnem zdravljenju v sanatoriju za pljučne bolezni v Surdulici, sem ga na njegovo željo 6. januarja 1941. leta prepeležil v bolnico za pljučne bolezni v Beograd, kjer je 28. januarja 1941.

leta v 28. letu starosti umrl. V Beogradu je tudi pokopan. Mogoče bo ta članek dal pobudo ostalim obsojenim iz te skupine, ali pa v primeru, da niso več živi, njihovim sorodnikom oziroma znancem, da se oglašijo in iz čitalce našega lista seznanijo z usodo ostalih obsojenec.

BOŽO BOŽIĆ

OB STOLETNICI ROJSTVA IN OBLETNICI SMRTI

IZ LETA V LETO DOZOREVA SPOZNAVANJE O POMEMBOSTI DELA DR. JOSIPA VILFANA

Zgodba o Gorazdu in Gerardu in Vilfanovo pismo že ob rojstvu opeharjenega tržaškega slovenskega otroka

Kmalu bo stoletnica rojstva in je te dni stekla trindvajseta obletnica smrti dr. Josipa Vilfana. Rodil se je v Trstu 30. avgusta 1878, umrl je 8. marca 1955 v Beogradu, odkoder je bil pripeljan na ljubljanski pokopališče.

O njem se vse premalo piše, čeprav gre za enega najbolj uglednih in najbolj pomembnih in zaslužnih predstavnikov tržaških in primorskih Slovencev ter Hrvatov že v dobi pred prvo svetovno vojno in zlasti po drugi svetovni vojni.

Upati je, da se je ohranil vsaj del njegovega arhiva — zdi se mi, da lastnih zapiskov o svojih spominih žal ni zapustil — in da se bo našel zgodovinar, ki bo iz njega in drugih virov črpal gradivo za obširnejši in objektivni opis njegovega udejstvovanja v najtežjem obdobju, ki so ga Slovenci in istrski Hrvati preživljali v Italiji.

Jaz bi se tu omejil na kratek oris Vilfanovega značaja in njegove miselnosti v zvezi z zgodovino, o katerem govori spis, ki mi je slučajno prišel v roke. Po svojem značaju in miselnosti dr. Josip Vilfan gotovo ni bil revolucionar in tudi ne človek, ki bi se, čeprav strastno vdan svojem ljudstvu in stalno zaskrbljen za usodo Slovencev in hrvatske manjšine v Italiji, posvečal organiziranju ljudskih množic. Svoje izredne sposobnosti na vseh poljih kot politik, pravnik in odličen govornik uveljavljal predvsem v narodnoobrambenem boju s svojimi nastopi pred oblastmi. Iz dobe pred prvo svetovno vojno so znani njegovi pogumni poskusi v tržaškem in delnem svetu, kjer Slovencev tedaj niso hoteli priznavati niti kot narod, češ da nimajo ne svoje zgodovine ne svojega jezika. Šli bodo v zgodovino njegovi znameniti govori pred parlamentom v Rimu in njegovo udejstvovanje v svojstvu predsednika Evropskega kongresa manjšin, potem katerega je skupaj s pok. dr. Besednjakom uspel »oznani z vprašanjem slovenske in hrvatske manjšine v Italiji tudi mednarodni forum.

Bistvena značilnost Vilfanovega udejstvovanja pa je vedno bila, da je bodisi kot odvetnik, bodisi kot predsednik političnega društva »Edinost«, kot občinski in deželni svetovalec in kasneje kot poslanec v rimskem parlamentu in kot predsednik Evropskega kongresa manjšin vedno deloval v mejah legalnosti, a z odločnostjo, neizprosmo premočnostjo in brez »kompromisov«.

Lepo ga je v svojem nagrobnem govoru na ljubljanskem Zalah označil prof. Lavo Čermelj, ki je skozi dolgo let spremljal njegovo delo, ko je dejal:

»V njem ni bilo nič demagoškega, nobenega zlaščanja po priljubljenosti pri ljudstvu. Pri njem je bilo naravno, da se je v vsem svojem javnem življenju dvigal nad svojo okolico ... veliko je imel občudovalcev, malo prijateljev, ali veliko moralističev ... To osamelost je moral občutiti zlasti v zadnjih letih svojega življenja.

nja, ko je dejansko živel skoraj odrezan od zunanjega sveta ... »

Značilno priznanje

V zvezi z Vilfanovim udejstvovanjem v mejah legalnosti je značilen zaključek, do katerega je prišla zbrana »zgodovinarica Milica Kacin«.

Dr. Josip Vilfan

ca Kacin - Wohinz v svojem nedavno izšlo delu »Narodnoobrambeno gibanje primorskih Slovencev v letih 1921-1928«. V tem, sicer zelo v levo usmerjenem delu, avtorica podaja kritično, čeprav morda nekoliko enostransko sliko dogodkov in obravnavanih dob.

Pote, ko je, v skladu s teza mi Edvarda Kardelja - Speransa, ki jih razvija v delu »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, podarila »neusahljavno«

ljudstvo slovenskih narodnjakov o učinkovitosti njihove lokalne politike in ugotovila, da »ni verjetno, da bi trezni in razsodni politiki, kakršni je bil npr. Vilfan po toliko izkušnjah še verjeli v učinkovitost svoje lokalne politike«, Milica Kacin - Wohinz zaključuje svoje zgodovinsko delo tako:

»Politika »narodnjaških« (narekuje del dr. T.) političnih društev je res ostala »na pesku« in dožvela »ekrah«, vendar velja to le za »politiko«, za metodo narodnoosvobodilnega boja, ne pa tudi za »njegov vsebino. Kajti vprašati se moramo, kaj je ta legalni boj pomenil za nadaljnji razvoj narodnega in protifašističnega gibanja. Kardelj je v omenjenem delu leta 1937 zapisal, da je spričo maloštevilnosti narodne manjšine in silnega notranjega raznoderjalnega »kritika«

»glavna neposredna naloga slovenskega narodnega gibanja« v Italiji, Avstriji in Madžarski »boj za najcelenarnejše kulturne, gospodarske in politične zahteve slovenskega naroda. Tak skromni boj je edina pot, ki bi vodila slovenski narod k uveljavitvi njegove narodne zavesti in ponosa, obenem pa je taktično sredstvo, ki bo usposobilo tamkajšnje Slovence tudi za postavljanje odločnejšega neposrednega akcijskega programa«.

To glavno nalogo je tedaj, v letih pred drugo svetovno vojno opravljala Komunistična stranka Italije z ljudskofrontno politiko. V dobi legalnega narodnoobrambenega gibanja pa se je ta »skromni boj razvil v narodnjaških društvih, kar ni bilo brez pomena za utrjevanje narodne zavesti, ponosa in samozavest Slovencev, lastnosti, ki so bile odločilne za poznejši legalni nacionalni in protifašistični odpor in, končno, za odločnejši neposredni akcijski program, ki so ga primorski Slovenci uresničili v letih 1941-1945 z oboroženim narodnoosvobodilnim bojem«.

Gorazd = Gerardo? — Kaj vse bi moralo biti Slovenec v ponos!

Napisal sem gornja razmišljanja v zvezi s sledečim dogodkom: Kakor sem že omenil, mi je pred kratkim slučajno prišel v roke pisarniški spis dr. Josipa Vilfana iz l. 1925. V spisu se obravnava primer tedaj komaj rojenega sina znanega, sedaj pokojnega tržaškega Slovence Vilka Modrijana, tedaj uradnika pri poznejši razpuščenosti Trz, posojilnici in hranilnici.

Dne 18. marca 1924 se je Vilko Modrijan podal v tukajšnji urad za civilni stan, da bi tam prijavi rojstvo svojega sina, kateremu je želel dati ime Gorazd. Ko je uradnik šlihal to ime, ki mu je zadelo po slovensčini, je izjavil, da takega imena ne more vpisati v register rojstev, in ker je očel vztrajal pri svoji zahtevi, je uradnik kar na svojo roko vpisal otroka v ustrezeni register namesto z imenom Gorazd z imenom — Gerardo, češ, da je to storil na ... očetovo željo!

Dr. Josip Vilfan, h kateremu se je otrokov oče obrnil za pravno pomoč, je seveda zgrabil zadevo z vsjo lastno mnenjem. Ko se je njegova vloga na državnega pravdnika, ki mu gre nadzorstvo nad uradom, za civilni stan, v kateri je odločno protestiral proti samolastnemu in protizakonitemu postopku uradnika za civilni stan, izkazala za brezuspešno, se je pri tožil najprej na tukajšnji Tribunal, nato na tukajšnji Prizivni dvor in končno še na Vrhovno sodišče v Rimu. Svoje pritožbe je temeljito obrazložil s pravnimi, zgodovinskimi in jezikoslovnimi argumenti, s katerimi je med drugim dokazoval, da ime »Gorazd«

ni morda neko smešno, ali nespodobno ime — kar bi v smislu zakona edino upravičevalo uradnikovo stališče, da takega imena ne vpíše v register rojstev — pač pa da je to ime, katerega pomen je »epiden«, »spodoben« in »pogumen« in da ime »Gerardo«

niti ni italijanskega, pač pa najbrž nemškega izvora. V svoji pritožbi na Vrhovno sodišče v Rimu se je Vilfan skliceval tudi na Mussolinija, ki mu je leta 1922 dejal, da »odločno odklanja vsako nasilno poitalijančevanje že zaradi tega, da se ne bo moglo reči, da se Italija boji svojih novih državljanskih neitalijanskih otrok in jezika«.

Vilfan je v tej zvezi v svoji pritožbi dejal, da se čuti ponosnega, da lahko brani etnični značaj svojega naroda, njegove kulture in njegovega jezika in da tolmači Mussolinijeve besede v smislu, da je mogoče poitalijančiti le to, kar se da poitalijančiti samo z asimilacijsko močjo italijanske kulture, ne pa to kar se hoče poitalijančiti z brutalno silo, ali pa z upravnimi pritiski in ukrepi, prikritimi z zakonsko prevleko.

A tudi Vrhovno sodišče v Rimu je zavrnilo njegovo pritožbo, češ da bi morali Slovani, novi italijanski državljani, v novih castih, ki so nastopili z aneksijo Julijske krajine, biti — ponosni, da lahko vse, tudi svoja imena, italijanizirajo ter da obstaja sum, da je hotel otrokov oče, »italijanski državljani, a tuje rodu«, za zahtevo, naj se otrok vpíše z imenom Gorazd, izvršiti dejanje, ki naj bi imelo v mestu, kjer je veliko tuje rodu — protidržavni odmev.

Bili so pač časi, ko so italijanska sodišča tiste dobe — z redkimi castnimi izjemami — tekmovala v poveličevanju fašistične ideologije, ki si je postavila za cilj nasilno poitalijančevanje slovenske in hrvatskega prebivalstva v Julijski krajini.

Vilfanovo pismo malemu Gorazdu

Še preden je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, je dr. Vilfan pisal malemu Gorazdu tole pismo:

»V Trstu, 2. februarja 1926.

Moj ljubi Gorazdiko! Pišem ti to pismo, ki ga sedaj še ne moreš brati, ker ti bosta šele 14. marca t. l. dve leti. Upam in želim, ko pride čas za to, da boš tedaj se pridno učil in znal sam brati to pismo, ki naj ti ga dobiš prav tvoja dobra mama. Pravzaprav se morem smatrati nekoliko za tvojeja brata, ker ti pomagam tvojemu očetu, da bi ti tudi v uradnih knjigah ostalo isto ime, ki so ti ga tvoja starša izbrala in ti ga je tvoj oče

Tako je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, ki je bila v celoti v prid Vilfanu. Vilfanovo pismo malemu Gorazdu je bilo objavljeno v »Primorskem dnevniku«

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Naj za zaključek omenim še značilni dogodek iz zadnjih let Vilfanovega življenja, ki ga je v krajših razdobjih preživljal v Ljubljani, kjer je stanoval v hotelu Bellevue. Ob neki priložnosti je radoprenašal govor maršala Titu, ki ga je Vilfan padljivo poslušal, a ga je pri tem motila hrupna družba nemških gostov pri sosedni mizi. Nekaj časa je Vilfan prenašal njihov hrup, a je končno vstal in jih vprašal, ali se jim zdi oljkano, da mu kot gostje v Jugoslaviji s svojim kričanjem onemogočajo, da bi poslušal zanj važen govor njenega predsednika?

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Tako je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, ki je bila v celoti v prid Vilfanu. Vilfanovo pismo malemu Gorazdu je bilo objavljeno v »Primorskem dnevniku«

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Naj za zaključek omenim še značilni dogodek iz zadnjih let Vilfanovega življenja, ki ga je v krajših razdobjih preživljal v Ljubljani, kjer je stanoval v hotelu Bellevue. Ob neki priložnosti je radoprenašal govor maršala Titu, ki ga je Vilfan padljivo poslušal, a ga je pri tem motila hrupna družba nemških gostov pri sosedni mizi. Nekaj časa je Vilfan prenašal njihov hrup, a je končno vstal in jih vprašal, ali se jim zdi oljkano, da mu kot gostje v Jugoslaviji s svojim kričanjem onemogočajo, da bi poslušal zanj važen govor njenega predsednika?

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Tako je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, ki je bila v celoti v prid Vilfanu. Vilfanovo pismo malemu Gorazdu je bilo objavljeno v »Primorskem dnevniku«

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Tako je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, ki je bila v celoti v prid Vilfanu. Vilfanovo pismo malemu Gorazdu je bilo objavljeno v »Primorskem dnevniku«

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Tako je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, ki je bila v celoti v prid Vilfanu. Vilfanovo pismo malemu Gorazdu je bilo objavljeno v »Primorskem dnevniku«

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Tako je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, ki je bila v celoti v prid Vilfanu. Vilfanovo pismo malemu Gorazdu je bilo objavljeno v »Primorskem dnevniku«

Seveda so Nemci nemudoma uveljavili ...

Tako je izšla sodba Vrhovnega sodišča v Rimu, ki je bila v celoti v prid Vilfanu. Vilfanovo pismo malemu Gorazdu je bilo objavljeno v »Primorskem dnevniku«

DESET LET PO PRVEM TABORU V ŠEMPASU

Ob stoletnici (1878) dveh goriških taborov

Deset let je potekalo od šempaskega tabora, ko so na Goriškem znova taborovali. Na pomlad leta 1878 je goriško politično društvo »Sloga«

Rusko - turška vojna (1877-8) je znova predstavila pred svetovno javnost zapleteno »vzhodno vprašanje«, ki naj bi se rešilo tudi tako, da si nekatere države pridobijo nova državna ozemlja z okupacijami ali pa kompenzacijami. Prav na slednje je računala Italija, ki naj bi ji Avstro - Ogrska v zameno za osvojitve ozemelj na balkanskem polotoku odstopila južno Tirolsko ali celo tako imenovano »Venezio Giulio«. V javnost je od srede leta 1877 dalje take misli posredoval italijansko časopisje, kar pa seveda ni ostalo brez odmeva na avstrijski strani, zlasti pri Slovincih na Primorskem. Z 26. avgusta 1877 so nameravali Goričani prirediti tabor, da bi z njim odgovorili tudi svojim italijanskim sodelavcem, ki niso skrivali simpatij za Turke (v rusko - turški vojni).

Zlasti na začetku leta 1878 je prav silovito začel delovati italijanski propagandni stroj, katerega podaljšana roka so bili irendistični primorski Italijani. Tedaj sta tudi umrla dva izmed tvorcev italijanskega zedinjenja, kralj Viktor Emanuel II. (9. januar) ter papež Pij IX. (7. februar). Dogodka sta vzbudila živahno gibanje zlasti med istrskimi in tržaškimi Italijani. O manifestacijah je obširno poročal 21. januarja 1878 tržaški namestnik Pino vladu na Dunaj in sodil poleg države, da je dokaj mirno zadržanje goriških Italijanov posledica vladne skrbi za potrebe Slovencev, ki so do Italijanov protičuje; prebivalstvo Gradiškega (Furlani) - je zvesto Avstriji.

Da bi avstrijska vlada podprla vdanost svojih furlanskih državljanov — spričo govorijo, da naj bi ozemlje na desnem bregu Soče prešlo k Italiji, jim je »pretila nevarnost«, da bodo izgubljeni za Avstrijo — je med furlanskimi občaninami na avstrijskem ozemlju pripravila poseben plebiscit. Obične so napisale spomence, v katerih so izrekle svojo zvestobo avstrijski monarhiji; prebivalstvo je svoje zvestobo Avstriji potrdilo s podpisom. Med številnimi občaninami gradiškega okraja so bile tudi štiri brisrke in sicer Smartno - Vedrijan, Biljana, Dolenje in Medana. Toda del Brd je pripadal tudi goriškemu okraju in tako je goriško politično društvo »Sloga«

po okviru plebiscitarne akcije pripravo za 31. marec leta 1878 v Kojkem občini zbor z edino točko dnevnega reda: »Adresa do Nj. V. presv. Cesarja, v kateri izjavijo Slovenci na desnem bregu Soče svojo državno zvestobo in iskreno vdanost najvišjemu prestolu avstrijskemu«. Društvo se je tako vključilo v akcijo, da izvede ta svojstven plebiscit tudi na tistih predelih desnega brega Soče, kjer žive Slovenci.

Časopisno poročilo o »Sloginem« zboru v Kojkem je navdušeno: »To vam je bil krassen dan za cela Brda, 31. marec 1878; Brici si ga prav gotovo dobro zapomnijo in nam, ki smo se udeležili njihovega navdušenja, tudi ne mine tako dolgo iz spomina«. Udeležencev je bilo 5.000 in med njimi tudi goriški okrajni glavar Rechbach, ki jim je spregovoril nekaj besed. Polet predsednika »Sloga« Povsta sta govorila še znani taborist prejšnjih let Ernest Klavžar in medanjski župan Ivan Toroš. Klavžar je problematiko zborovanja postavil v okvir svetovnih dogodkov (»Toda srečen uspeh ruskega orožja uzbudi je zavist nekaterih držav, katere bi pri razpadu gnile Turčije tudi rade kaj pridobile in tako se je raznesla med drugimi tudi ona nevshečna vest, po kateri Avstrija za nekatere pridobitve v Turčiji odstopila kos naše grofije na desnem bregu Soče sosedni Italiji«), izrazil zvestobo Avstriji in njenemu cesarju, zraven pa je omenil še nekatera gospodarska vprašanja (davki, predelava železnice), vdanostna izjava, ki so jo zborovalci sprejeli pa je med drugimi tudi izrekla: »Stoletje uže veže in brati zelena Soča prebivalce gorke dežele, Slovenci na obeh tregovih: smo od starodavnih časov združeni in skupne okraje in duhovnjice, občujemo in trgujemo med seboj, smo si drug drugemu koristni in potrebni; Gorica nam je vsem skupaj prijazno središče, v katerem se središčito vsi naši najvažnejši duševni in materialni interesi.«

Teden dni nato je »Sloga« poročala, da se zberejo na podobnem obnem zboru v Kobaridu, ki naj bi sprejel podobno spomenico cesarju kot oni v Kojkem. Časopisno poročilo navaja, da se je 7. aprila 1878 zbralo 3.000 ljudi (med njimi je bilo tudi 70 prebivalcev iz Robe diča, »najoddaljeneje soseske na beneški meji«), ki so najprej izbrali predsednika »Sloga«, nato do macega podžupana Belina, Ernesta Klavžarja, deželnega poslanca Kojčančiča, vladnega zastopnika tolimskega okrajnega glavarja Schermerla, deželnega poslanca Faganela, ki se je v svojem govoru spomnil beneških Slovencev (»Zadosta smo izgubili l. 1866 in še se očitno oziramo po slovenskih bratih unkray Idrije, katere je nemila osoda iztrgala iz starodavne zveze«) vsi govorniki kot tudi prebrana spomenica cesarju so se izrekli proti neki meji na Soči (»Vsi smo ene vere, da zelena Soča, katara nas uže dolga stoletja veže in brati v eni deželi in v eni državi, ne more nigrdar postati mejna, ki bi ločila, kar naravno skupaj gre ter odtrgala brate od bratov, zveste državljanov od preljubljen domovine, vdanne podložnike od čestnečenega vladarja«). Po zboru je sledila čitalniška prireditve, kjer so navdušeno prisotnih vzbudile pesmi rano umrlega glasbenika Srečka Karlija, zlasti pa »Slavljanka« na besedilo beneskoslovenskega pesnika Petra Podreke. Ta se je tabora tudi udeležil in je dan po njem poslal — navdušen nad petjem in Čarlijevo melodijo — kobarškemu pevckam besedilo »Slovenskim mladencem«, ki je je nato uglasbil Andrej Volarič.

Po končanem kobarškem zborovanju je »Soča«, glasilo »Sloga«, ugotavljala, da sta bili obe prireditvi »najslajšnje narodno-partijske slovenosti slovenskega naroda«. Tabora sta povzročila polemiko v italijanskem goriškem časopisju in fizično obračunavanje (pobita okna na Klavžarjevem stanovanju v Gorici), na katero je odgovorjal slovenski tisk (»Soča«). Resolucijo za cesarja so predstavili »Sloga« osebno izročili v Trstu namestniku Pinu. Ta je v zvezi s spomenicami občin gradiškega okraja sporočil prirediteljem, »da tisti glasovi, ki se imajo pripisovati edino graje vrednim homatijam posameznih prenapetih in revolucionarnih elementov italijanske narodnosti, nemojo prav nobenega stvarnega temelja in da ne morejo glede na močnost monarhije in na lojalno zadržanje kraljeve vladne italijanske nikakor uresničevati bojazni«. Cesar je resolucijo prijazno vzel na znanje, po dobno kot tisto, ki mu jo je naslovilo društvo »Sloga«. Cesarstvo zahvalo so po občinah sprejeli s slovesnostmi, zlasti po slovenskih Brdih in v Podgori. Na slavlju 30. maja 1878 v Podgori je bil navzoč tudi ok

NEPOZABEN DOGODEK 1. MARCA 1944 V ŠTJAKU

Kraški mladini priznanje najboljših terenskih organizacij na Slovenskem

Dogodivščine z nedokončane poti v Bosno na II. kongres USAOJ

Bil je megleni novembrski dan, točno se ne spominjam ali je bilo 28. ali 29. novembra 1943, ko sva s Slavko Lozej - Davorino prešli nujno pošto, da se že isti dan jaha na P 13 (to je bila kurirska postaja) in v zameno s seboj odemo in topla oblačila, ker bova šli na pot v Bosno, na II. kongres USAOJ. Izvoljeni sva bili za delegate na mladinski konferenci v Gorenji Trebuši.

Pošto sva prešli prepozno, da bi že isti dan prišli na zvezo. Na pot sva šli drugi dan. Spominjam se, da sem za to priložnost dobila nove neokovane čevlje. Mladinke iz Gorjanskega so takoj, ko so zvedele za našo nujno pot, prinesle belo, lepo doma napravljenega volneno majo z rdečimi gumbi. Tako sva šli na pot, vsaka s svojo tojaško odejo.

Delegacija, ki jo je vodil Niko Belopavčič, je bila vedno en dan pred nami, tako da sva z Davorino morali opraviti kar 27 ur kurirskega marša, če sva jih hoteli dohiteti. Odpotovali sva iz karavle P 13 na P 2, kamor sva prišli zvečer in od tu šli takoj naprej prek Snežnice in Loškega potoka do Kote pri Ribnici, kjer sva se zvečer pridružili ostalim delegatom.

V Kotu pri Ribnici sva prespali. Tu je bilo ostrobojeno ozemlje. Zjutraj smo šli naprej čez Semeč, kjer smo korakali in prepevali partizanske pesmi. Spominjam se, da smo šli mimo Kočevja zvečer, ko so naše brigade napadale in osvobodile mesto.

Tedaj ni bilo kongresa, ker sta se začeli veliki okupatorjevi ofenzivi. Kongres bi moral namreč biti v Drvarju v Bosni. Zato so nas delegate razporedili nekaj v politične šole nekaj pa na teren, da si pridobimo potrebno znanje in izkušnje.

Jaz sem bila dodeljena v višji skopski tečaj, ki je bil v Kočevskih gozdovih na Bazi 20, Davorina pa je ostala na terenu. Na tem tečaju (višji skopski) smo bili tečajniki s terena in iz vojske iz vseh krajev Slovenije. Predavatelj je bil Ferdo Godina-Marš, inštruktor pa tovariš Slavko. Bilo nas je 33 tečajnikov. V bližini naše barake je bila tudi višja partijska šola, med tečajniki je bil tudi Stane Semeč - Daki. Spominjam se ga, ko je pripove-

doval o borbah v španski državljanski vojni.

V naši šoli smo bili res kot ena družina, čeravno smo bili iz vse Slovenije. Spominjam se tovarišice Zdenke iz novomeškega okrožja.

Malči Dolenc - Nadja

ja, ki je bila tako uslužna, da mi je marsikdaj pomagala pri študiju, ker sem prišla s Primorske in nisem imela nobene slovenske šole, zaradi česar sem imela velike težave v študiju glede slovensčine. Zelo mi je ostala v spominu tudi tovarišica Vlada iz Materije v Brkinih. Ko smo šle na vrh samo po njeni zaslugi. Po vojni sem jo poiskala, a kmalu sva se razšli, saj je usoda hotela, da je Vlada umrla za posledicami vojne že prva povojna leta. Po njej mi je zelo žal.

Po končanem tečaju smo v Črnomlju imeli dvodnevno konferenco, po konferenci pa mogočen mladinski miting, na katerem so govorili tovariši Josip Vidmar, Boris Kidrič, Jaka Abšič ter zastopnik zavezniške misije major Wiljem Jones. Na tistem mitingu so podelili zastavi najboljši mladinski organizaciji v vojski in na terenu.

To je zgodilo 20. januarja 1944. V vojski je dobila zastavo mladina kraškega okrožja. V imenu Gubčeve brigade so se zahvalili trije tovariši. V imenu kraške mladine sem se zahvalila jaz. Zastavo smo prejeli na podlagi tromesečnega tekmovanja, ki je bilo razpisano na mladinski konferenci v Gorenji Trebuši 15. oktobra 1943. Kraška mladina je tekmovanje vzela zelo resno. Bila je delovna, hrapra, organizacijsko trdna in politično dobro zgrajena. Ta zastava je bila nato podeljena na svečan način kraški mladini na prvi okrajinski konferenci ZSM za Primorsko in Štjaku 1. marca 1944.

Kakšno veliko aktivnost je pokazala mladina, nam pokaže ilustracija tiste podatki: v Komenskem rajonu OF je bilo postavljenih 14 terenskih odborov ZSM z 230 člani; nabrali so 2.771 lir prispevkov, izvedenih je bilo 51 listkovnih in napisnih akcij proti okupatorju; nabrali so 48 kg krompirja, 42 kg koruzne moke, 54 kg testenin, 42 kg fižola, 7 parov nogavic, 1 par

V nabrežinskem rajonu je bilo do aprila 1944 postavljenih 14 terenskih odborov ZSM z 230 člani; nabrali so 2.771 lir prispevkov, izvedenih je bilo 51 listkovnih in napisnih akcij proti okupatorju; nabrali so 48 kg krompirja, 42 kg koruzne moke, 54 kg testenin, 42 kg fižola, 7 parov nogavic, 1 par

Prebivalci Tomačevce na Krasu, ki so jih Nemci 15. februarja 1944 izselili v Nemčijo (Muzej ljudske revolucije Slovenije).

rokavic, 3 pare copat, en par čevljev, 10 robcev, 6 parov spodnjega preoblačila, 983 cigaret in precej raznih zdravil. 3)

To je le nekaj podatkov mladinske aktivnosti, borbenosti in nje ne visoke politične zavesti v takratnih izredno težavnih razmerah, ko ni bilo ne kruha, ne hrane, ne obleke in ne denarja za najnujnejše vsakodnevne potrebe prebivalstva. Če k temu še upoštevamo dejstvo, da ni bilo na Primorskem do pomladi 1943 organiziranih organizacij Zveze slovenske mladine in SKOJ, ker je bila do tedaj mladina vključena v organizacijo OF, lahko sklepamo, da je kraška mladina povsem upravičeno zaslužila tako lepo priznanje, ko ji je bila podeljena prehodna zastava najboljših terenskih organizacij na Slovenskem ob koncu 1943 in v začetku 1944.

MALČI DOLENC - NADJA

Viri

- 1) Dare Jeršek, Milica Kacin, A. Lenka Nedoh: Oris mladinskega gibanja na Slovenskem v obdobju 1941-1945, Ljubljana 1963 stran 72.
- 2) Poročilo o dejavnosti ZSM v rajonu Komen, 15. 11. 1943, v lasti Malči Dolenc.
- 3) Poročilo o dejavnosti ZSM v rajonu Nabrežina, v aprilu 1944, v lasti Malči Dolenc.

MOJA POT NA KONGRES ANTIFAŠISTIČNE OMLADINE JUGOSLAVIJE

V Drvarju sem prvič videla Tita

Spomladi leta 1944 sem bila izvoljena kot delegat kraške mladine na II. kongres USAOJ, ki je bil določen v začetku maja v Drvarju.

Zbirno mesto za delegate s Primorske je bilo na Grižanah. Mišim, da je bilo okrog 1. aprila, ko smo odšli na pot, ki je vodila prek Notranjske v Belo krajino. Hodili smo iz varnostnih razlogov v glavnem ponoči. Šli smo mimo Postojne skozi Sajevec in Petelinje. Tedaj je bilo na Notranjskem več belogardističnih postojank, zato smo hodili zelo previdno in se jim izogibali. V Belo krajino so prispeli tudi delegati iz drugih krajev Slovenije. Slovenska delegacija je štela 95 članov, od katerih je bilo iz Primorske 25.

Bela krajina je bila takrat v glavnem osvobodeno ozemlje. Pričez, ki se je prikazal pred nami, nam je vžičeno vzvalovilo čustva. Pripadniki redne partizanske vojske in organi ljudske oblasti so javno in nemoteno delovali. Vse je bilo aktivno kot v čebelnjaku.

V Črnomlju oziroma v Metliki smo se odpočili za nekaj dni. Pripadniki smo se za nadaljnje potovanje. Imeli smo več pogovorov in sestankov. Prišli smo na hrano in orožje in dali za spremstvo zaščitno četo. Tako dobro pripravljeni smo odpotovali na dolgo pot. Ko smo prispeli na hrvaško ozemlje, nas je sprejela zaščitna četa hrvaških partizanov. Na Hrvaškem so bile domala vseposod ustaške postojanke. Ustaši so tudi s patrolami nadzorovali ozemlje. Zaradi tega smo ceste, železnico in druga prometna križišča prečkali le v nočnih urah. Nekje pri Kordunu smo naleteli na ustaše in se z njimi spopadli, vendar na srečo brez hujših posledic.

Podnevi smo počivali. Kolikor so pač razmere dopuščale, smo opravljali osebno higieno in si obirali uši. Po Kordunu in Liki smo srečevali velike množice ljudi. Bili so cele vasi: otroci, žene in starci z živino, ki so pred ustaši bežali na planine. Bili so to skrajno siromašni kraji, izčrpani od vojne, zlasti pa zaradi ustaškega nasilja in ropanja po vaseh, kar jim je prišlo pod roko. Kljub temu so nas sprejemali domačini šir-

rokogrudno in nam dajali vse, kar so premogli, dobesedno si odtrgali od ust še zadnji zalogaj.

Pot proti Bosni je bila dolga in naporna. Hudo je bilo zlasti za nas mladince s terena, ki nismo bili vajeni partizanskih maršev. Zbolevali smo za srbečico (garje), ožulile so se nam noge. Mnogi so tako oslabili, da niso mogli nositi niti svoje prtljage in hrane,

Zmaga Živec

kar je je še ostalo za zlato rezervno. Seveda smo takim pomagali s tem, da smo prevzemali še njihov tovor, tako da so lahko vsaj hodili dalje.

Na poti od Bosanske Petrovca do Drvarja (to je bilo tedaj osvobodeno ozemlje) so nas prepeljali nekaj kilometrov s tovornjaki. Bilo je nekaj dni pred 1. majem 1944, ko smo srečno prispeli v Drvar. Točnega datuma se ne spominjam več.

Nastanili so nas v neposredni bližini Drvarja. Čas, ki nas je še ločeval od začetka kongresa, smo uporabili za pogovore in razprave na referat, ki ga je pripravila slovenska mladina za kongres. Vodja slovenske delegacije je bil Mitja Vošnjak, sekretar SKOJ za Slovenijo. V delegaciji pa je bil tudi predsednik Zveze slovenske mladine Pavle Bojc - Stjenka.

Se v večernih urah na dan 1. maja so prihajali delegati iz vse Jugoslavije. Pozno zvečer smo se zbrali v kraju, pripravljenem za kongres. To je bilo v noči med 1. in 2. majem 1944. V ta namen so

uredili eno izmed obnovljenih tovarn. V slavnostno okrašeni tovarniški hali se nas je zbralo okrog 800 delegatov in drugih gostov iz vse države, ki so prišli iz osvobodjenih, napolnjenih in zasadenih krajev.

Kongres je odprl in vodil Rato Dugonjič, takratni sekretar SKOJ Jugoslavije. Navdušeni delegati so neskončno aplaudirali nekaterim besedam prebranih referatov in poročil o opravljenem delu. Svoj višek pa je doseglo razpoloženje v trenutku, ko je pristopil v dvorano tovariš Tito, saj je večina nas takrat prvič videla svojega priljubljenega voditelja in heroja naših narodov. Kongresu so prisostvovali tudi vojne misije pri Vrhovnem štabu NOV in POJ, med njimi je bil tudi član angleške misije, Churchillov sin Randolph.

Vseh poročilih na kongresu o delu jugoslovanske mladine sta bili kot najboljši pohvaljeni mladinska organizacija splitskega in kraškega okrožja. Posebej pa je bilo izrečeno priznanje drvarski mladinski organizaciji z njeno odlično preskrbo s hrano in prenočitvenimi pogoji, kar je bilo vsekakor opravljeno veliko in odgovorno delo. Slovenska delegacija je dobila za nagrado večje število ruskih brizostrelk na bobnič. Ob povratku smo delegati tekmovali, kdo bo nosil največ časa poklonjeno brizostrelko. Za sekretarja SKOJ Jugoslavije je bil ponovno izvoljen Rato Dugonjič za predsednika USAOJ pa Slavko Komar. Čeprav smo bili na osvobodjenem ozemlju, je bila potrebna največja konspiracija glede kongresa, da ne bi sovražnik zanj izvedel.

Mislil, da je bilo 8. maja, ko smo se poslovili od Drvarja. Hodili smo v nočnih urah. Prežemalo nas je veliko navdušenje. V nas so kipele lepi vtisi, zlasti pa srečanje s tovarišem Titom nas je vse radostilo. Sprejeli smo veliko delovnih obveznosti. Kongres je začel pot nadaljnje boje proti okupatorju za nas mlade tako na terenu kakor tudi v partizanskih enotah. Vračali smo se z jasnimi političnimi pogledi, s trdnimi sklepi, da bomo zastavili skupaj z drugimi mladinci vse naše sile v boju proti okupatorju do popolne osvoboditve. Naša sloven-

sko delegacija je pozdravila z velikim navdušenjem zgodovinski sklep II. zasedanj AVNOJ o priključitvi Primorske k matični državi Jugoslaviji. Nekaj slovenskih delegatov je ostalo v Drvarju na raznih tečajih, ki so jih organizirali po končanem kongresu. Le-ti so se udeležili borbe desantu na Drvar (25. maja 1944), ko so Nemci in njihovi hlapci napenjali vse sile, da bi zajeli mlade Tita in člane Vrhovnega štaba NOV in POJ. Izkazali so kot hrabri borci. Nekateri med njimi so tudi žrtvovali svoje mlade življenje.

Na poti proti domu smo našli na nemško - ustaško ofenzivo. Zato smo morali spreminjati pot, se umakniti v podnožje Plesnice. Nova pot je bila zelo naporna. Hojo nam je ovrval visok snežni Tulili so lačni volkovi. Hrane smo imeli malo. Več članov delegacije je zbolelo. Imeli so ožuljene noge. Mucile so jih garje in druge težave. Toda pokončno navdušenje nam je pomagalo premagovati vse nadloge. Končno smo vsi srečni prispeli v Belo krajino. Tam smo se nekoli ko odpočili. Nato smo odpotovali v svoje izhodiščne kraje in organizacije.

ZMAGA ŽIVEC

Cankarjeva založba ob 25. obletnici smrti Borisa Kidriča in v počastitev 8. kongresa ZKS

BORIS KIDRIČ:

ZBRANO DELO I-IV

Boris Kidrič sodi med tiste naše revolucionarje, ki so tako s svojim političnim delovanjem kakor tudi s teoretičnim delom najgloblje in najodločilneje posegali v družbeno dogajanje pri nas ter pripomogli k njegovemu revolucionarnemu razpletu.

Clanki, govori in razprave, ki so objavljeni v prvih štirih knjigah njegovega Zbranega dela, to nedvoumno potrjujejo. Izpričujejo, da je Kidrič kot revolucionarni javni delavec, kakor obsežno in vsestransko je že bilo njegovo delovanje, tako pred vojno, med njo in po njej, vedno zadeval najbolj pereča vprašanja našega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja.

Štiri knjige Zbranega dela prinašajo v kronološkem zaporedju Kidričeve članke in razprave, ki so bili objavljeni za časa njegovega življenja, ter govore in predavanja. Arhivsko gradivo, korespondenco in druge ohranjene zapise bo vsebovala peta knjiga.

Prva knjiga obsega dela Borisa Kidriča iz predvojne in medvojne časa vse do konca leta 1943. Clanki in razprave od leta 1933 do 1941 kažejo, kako je avtor sledil tedanjemu družbenopolitičnemu dogajanju in kako je posegal v slovensko kulturno življenje, medtem ko tisti iz prvih vojnih let predstavljajo Kidriča predvsem kot organizatorja Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

V prvi knjigi sta objavljena tudi govora Josipa Broza-Tita in Edvarda Kardelja ob Kidričevem grobu.

Druga knjiga vsebuje članke in razprave, ki so bili napisani v letih 1944-1946. Tisti, ki so nastali med vojno, so neoporečno vrednotni zato, ker neoporečno razkrivajo razredno logiko narodno-osvobodilnega gibanja ter zaradi načina razkrivanja te razredne logike.

Tretja knjiga prinaša nadaljnje prispevke Borisa Kidriča iz leta 1946 in sega do konca leta 1948. Ker je bil Kidrič v tem času minister za industrijo v vladi FLRJ in ker je opravljal druge pomembne in visoke družbenopolitične funkcije, se objavljene članki, razprave in govori nanašajo predvsem na prizadevanja za graditev jugoslovanskega socialističnega gospodarstva in na probleme ter težave, ki jih je bilo treba pri tem reševati in premagovati.

V četrti knjigi so objavljeni spisi in govori od leta 1949 do leta 1952. To je obdobje prehoda od prevladujočega državnega administrativnega socializma na sistem socialističnega samoupravljanja. Objavljeni članki, razprave in govori nam kažejo, kako intenzivno se je Boris Kidrič vključeval v proces revolucionarnih družbenopolitičnih in družbenoekonomskih sprememb. Kot taki so nepogrešljivi tudi za temeljito razumevanje tudi današnjega družbenega dogajanja.

Iz štirih knjig Zbranega dela vidimo, da se je Boris Kidrič, čeprav je »živel kratko«, zares »boril dolgo in silovito«. Predstavljajo nam ga kot temeljitega in ustvarjalnega marksističnega teoretika, politika in organizatorja — kot tak je nadvse aktualen in življenjski tudi danes in za nas.

KNJIGE LAHKO KUPITE V Tržaški knjigarni UL. sv. Frančiška 20 - TRST

CANKARJEVA ZALOŽBA - Kopitarjeva ulica 2 - 61000 Ljubljana

Mučeniška smrt Mirka Pirca - Slavka predsednika ONOO za Srednjo Primorsko

Se vse premalo znani, čeprav imenovani »kasarni«, ki je bila števili in pomembni zaradi ker lasti gospodarstva. Vse je bilo Terenski odbor OF so avgusta 1942 dopolnili s posrni člani. Pod bunkerju »Pri Muščevih«, kamor se je v njih nahajal gostoljubno 3. decembra 1944) beremo med drugim naslednje: »Dosedokle

Izjemoma so se sestajali tudi
na Kariževem stanovanju, v tako

je Pirceva družina domala v celoti vključila v narodnosvobodilno gibanje. Njegova žena Ivanka in njena sestra Zora Furlanova sta skupaj živeli na domu. Ze leta 1942 sta med prvimi nosili hrano partizanom, opravljali različne kurirske, obveščevalne in druge naloge. Kopriva stoji v kraju, skozi katerega pelje glavna kraška cesta. V njej so imeli fašisti in karabinjerji svojo postojalno, nikakor pa niso mogli najti med domačini svojih zaupnikov. Zato je postajala OF, kljub poostrenemu nadzoru, iz dneva v dan vse bolj razvejana organizacija. Terenjski odbor OF so ponovno organizirali 20. novembra 1942. Njegovemu ustanovnemu sestanku je prisostvoval Nino Udovčić, tržaški politični emigrant, komunist, poslan iz Ljubljane na ilegalno delo v Trst. Tudi on je žrtvovale svoje življenje v oroženem spopadu s kvesturini. Tedaj so za predsednika izvolili Mirka Pirca, za člana pa Stanka Marca - Planinca iz Skopega, Rafaela Lisjaka - Starija in Franca Brundulo iz Koprive. 5)

Franc Lenarič, Ivan Bukovec - Voljmir, Hilarij Kariz - Stojan, Alojz Fakin - Veško, Alfonz Grmek - Izidor in Miro Markuš, 9) Po kapitulaciji Italije je imel svoj sedež v Kopru, v Lavrenčevici vili, »Pri Ostracovih«. Potem, ko se Nemci ob ofenzivi poskodovali vilo s tremi topovskimi izstrelki, je poskrbel M. Pirč za njegovo preselitev k Rudolfu Guliću, »Spodnji Lahovi«. Na komiteju je stalno delal Gino Mercina. Do maja 1944 je odgovarjal za agit. »Ivan Bukovec Voljmir, ko pa je bil le-ta poslan na Južnoprimorje, ko okrožje skupaj z Alfonzom Grmekom - Izidorjem, je prevzel agitacijo in propagando vid Vremec - Voljan. Slavko je hranil najbolj zaupno gradivo

ge seje tega občina (na položaju

1000

Skupina mladinskih aktivistov s Krasa marca 1945. Od leve stoje: Zlata Žiberna, članica okrajnega komiteja SKOJ za Sežano, Zmaga Živec, članica okrožnega komiteja SKOJ za Srednjo Primorsko, Vida Klatzer roj. Širca - Breda, sekretarka okrajnega komiteja SKOJ za Sežano, Hedvika Bratina, roj. Orel, članica; od leve sede: Milka Majcen - Bojana in Marija Svab - Tatjana, članici okrajnega komiteja SKOJ, Katja, sekretarka okrajnega komiteja KPS za Sežano.

Za širokim pasom 9 m in pištole na glavi seveda tiuvmu. Imel je tudi svojega spremljevalca. Počival je vedno v kaski, drugi, polnolistja, obdani z gostimi drevmi.

Proti koncu februarja 1945 so Nemci z vso njihovo pisano namero, četnikov, belogardistov, Monogolcev in drugih zasedli za tri dni vse področje Vitlovske in celotne vas Uziče. Kjer smo imeli sedež okrožja. Vso vas so temeljito prečezali, toda bunkerja niso našli. V njem se je nahajala tovaršnica Živa Fornazarić, sekretarka OK KPS, nekaj aktivistov OF in jaz. Medtem ko je bil tovaršni predsednik Pirc višje v gozdu, zelo za skrbljen, kaj bo z nami v bunkrju.

čili, kar pa ni bilo. Vsi so bili iz Predmeje do Renč celo noč, ker smo se morali izogniti četniškim postojankam in zasledam, se plaziti no tleh, brestič čez vodo v strogi tišini. Tiisti dan smo imeli razgovore po skupinah, kjer smo šli v detaila pa tudi »a štiri oči« (Slavko Pirč in jaz nisva mogla govoriti »a štiri oči, ker sva oba skupaj imela samo dve) pa sva se vendar dobro pomenila in spet razumela ter napravila načrt boja dočega dela, ko prideva v deželno no palačo v Gorico. Sklenjeno je bilo, da se bodo razgovori nadaljevali naslednji dan.

Renče so bile znane kot revolucionarni kraj že med dvema vojnama in že prej. V času NOB na

munisti naveden človek, zato so začeli nanj metati nože, da je umni grozljivce, a junaške smrti.

Takoj po osvoboditvi smo ga našli plitvo zakopane v jarku med dvema njivama v Dornberku. Pogled na mrtvega Mirka - Slavka Pirca, predsednika ONOO za Srednjo Primorsko, je bil strašen: zvezane roke z bodečo žico, ostalo pa tako kot naredi lačna zver s svojo žrtvijo v pragozdu.

Ko sem mi na tistem mestu govoril kot borcu, predlihuil in sotovaril?, so mi po licih rozlede debele solze. Solze so oblivale tudi vse pisotne, v slovo dobremu tovarisu in JUNAČU Mirku Pircu.

BOGOMIL VIZINTIN-MILO

Renče je 7. marca obkrožilo okrog 1500 sovražnih vojakov, Nemcev, četnikov in drugih. Pirca so ujeli v gozdu nad vasico Vinišče - Tragično odkritje takoj po osvoboditvi.

[illegible]

Za širokim pasom 9 m in pištole na glavi seveda tiuvmu. Imel je tudi svojega spremljevalca. Počival je vedno v kaski, drugi, polnolistja, obdani z gostimi drevmi.

Proti koncu februarja 1945 so Nemci z vso njihovo pisano namero, četnikov, belogardistov, Monogolcev in drugih zasedli za tri dni vse področje Vitlovske in celotne vas Uziče. Kjer smo imeli sedež okrožja. Vso vas so temeljito prečezali, toda bunkerja niso našli. V njem se je nahajala tovaršnica Živa Fornazarić, sekretarka OK KPS, nekaj aktivistov OF in jaz. Medtem ko je bil tovaršni predsednik Pirc višje v gozdu, zelo za skrbljen, kaj bo z nami v bunkrju.

čili, kar pa ni bilo. Vsi so bili iz Predmeje do Renč celo noč, ker smo se morali izogniti četniškim postojankam in zasledam, se plaziti no tleh, brestič čez vodo v strogi tišini. Tiisti dan smo imeli razgovore po skupinah, kjer smo šli v detaila pa tudi »a štiri oči« (Slavko Pirč in jaz nisva mogla govoriti »a štiri oči, ker sva oba skupaj imela samo dve) pa sva se vendar dobro pomenila in spet razumela ter napravila načrt boja dočega dela, ko prideva v deželno no palačo v Gorico. Sklenjeno je bilo, da se bodo razgovori nadaljevali naslednji dan.

Renče so bile znane kot revolucionarni kraj že med dvema vojnama in že prej. V času NOB na

munisti naveden človek, zato so začeli nanj metati nože, da je umni grozljivce, a junaške smrti.

Takoj po osvoboditvi smo ga našli plitvo zakopane v jarku med dvema njivama v Dornberku. Pogled na mrtvega Mirka - Slavka Pirca, predsednika ONOO za Srednjo Primorsko, je bil strašen: zvezane roke z bodečo žico, ostalo pa tako kot naredi lačna zver s svojo žrtvijo v pragozdu.

Ko sem mi na tistem mestu govoril kot borcu, predlihuil in sotovaril?, so mi po licih rozlede debele solze. Solze so oblivale tudi vse pisotne, v slovo dobremu tovarisu in JUNAČU Mirku Pircu.

BOGOMIL VIZINTIN-MILO

18

Dokument s Slavkovim podpisom o dostavi literature okrajnim komitejem KPS. Dokument nosi datum 23.6.1944.

KPS, nekaj aktivistov OF in jaz medtem ko je bil tovariš predsednik Pirc višje v gozdu, zelo zaskrbljen, kaj bo z nami v bunkerju

Renče so bile znane kod revolu-
cionarni kraj že med dvema voj-
nama in že prej. V času NOB n

BOGOMIL VIZINTIN-MILO

POKLEKNI SIN IN SE PRIKLONI!

Spomin na junaka Borisa Nanuta

DOGODEK PRED 35 LETI V SREDIŠČU TRSTA V ULICI TIGOR

Smrt aktivista Jake Platiše-Franca

Ko so policisti po očitnem izdajstvu vdrl v stanovanje, si je raje pogнал kroglo v glavo, kot da bi padel v roke krvniku Collottiju in njegovi tolpi

V letih narodnoosvobodilnega boja je bilo mnogo ljudi, ki so se odlikovali po svoji predanosti, po žrtvovanosti in junaštvu v boju proti okupatorju in za svobodo svojega naroda. O nekaterih se piše več, o drugih manj. Med temi poslednjimi je tudi Jakob Platiše - Franc, ki je padel v središču Trsta 27. aprila 1943, torej pred 35 leti. S tem zapisom se hočemo v tej jubilejni številki Primorskega dnevnika oddolžiti njegovemu spominu.

Predvsem: kdo je bil Jaka Platiše s partizanskim vzdevkom Franc in z legalnim imenom Franc Medved?

Rodil se je 19. aprila 1910 v Polah pod Poreznom. Še zelo mlad se je vključil v protifašistično organizacijo TIGR. Junija 1935 je potoval v Jugoslavijo, kjer se je zaposlil v Ljubljani kot gradbeni delavec. Udeleževal se je v sindikalnem gibanju in bil eden od organizatorjev velike stavke gradincev leta 1936. Sprejel je bil v komunistično partijo Slovenije. Naslednje leto je odšel na Jesenice in tam nadaljeval politično delo dokler ga policija ni izsledila. Umaknil se je v Kranj, ker pa mu je leta 1939 pretil izgon iz države, je odšel v Zagreb, odkoder se

ločiti neke pomisleke, vendar je izvršil svojo partijsko dolžnost in konec februarja 1943 odšel v Trst. Tu je — čeprav novinec v mestu — hitro dobil vse potrebne zveze s tržaškimi aktivisti tako slovenske, kot italijanske narodnosti. Toda njegova tržaška doba je trajala le dva meseca, ker je že 27. aprila padel v okoliščinah, ki jih bomo v naslednjem skusali čim bolj verno opisati na osnovi izpovedi neposrednih prič.

Iz gradiva, ki nam je na razpolago pozvemo, da se je Jaka Platiše - Franc ob svojem prihodu v Trst po naročilu Darka Marušiča - Blaža javil pri takratnem okrožnem aktivistu KPS in OF Danilu Pilatu v U. Tessa. Pilot ga je vedno po Blaževem naročilu, odpeljal k aktivistu Gabriellu Gabrovcu v U. sv. Franciška, kjer so se aktivisti sestajali. Aktivist OF Josip Šušteršič pa se spominja, da je Franc (poznali so ga samo pod tem imenom) odšel od Gabrovca k Miratu Mozetiču na Trg Garibaldi. Franc je bil oborožen z dvema pištolama. Prav tako se Franc spominja, da je bil oborožen z dvema pištolama. Prav tako se Franc spominja, da je bil oborožen z dvema pištolama. Prav tako se Franc spominja, da je bil oborožen z dvema pištolama.

Tistega usodnega 27. aprila pa je bil Franc na domu pri Del Fabbrovih v U. Tigor. V hišo je pravzaprav prišel — kot se spominja Josipina Rovan por. Del Fabbro, že večer prej. Povečeval je in prenočil. «Naslednjega dne — pravi Josipina — sem poslala enajstletnega sina k nekemu G. s sporočilom, naj pomaga, ker imamo gosta. Bili smo tako domeni, da je razumel, da je prišel Franc. Otroku je naročil, da bo prišel ko zapre trgovino in gost naj doleži počaka.

Nameste njega je prišla policija. Mož (sedaj že pokojni Florijan, op. ur.), ki je bil sel tik pred kosilom po črno vino, je vstopil v kuhinjo in rekel: «Izgubljeni smo». Bili smo moj mož, moja sestra s šestmesecnim otrokom, ki se je bila ravno vrnila iz Rima, kjer je obiskala moža, ki je bil tam pri vojaki, moj sin, jaz in Franc. Imeli smo literaturo, ki jo je sin-ko takoj vrgel v peč. Nato je še našel listek s Francovo pisavo in ker ni mogel drugače, ga je z risalnim žebeljkom pripel pod pisalni mizo v sosednji sobi.

Takoj ko so policisti vstopili (vseh je bilo kakih 70) so zakrčali eni in druge. Od Franca so zahtevali dokumente, on pa je tedaj potegnil revolver in se ustrelil v glavo. Padel je na tla. Začeli so razbijati in brcati. Collotti me je brcnil v trebuh. Moža so udarili med noge, da se je zgrudil na tla. Nekdo je rekel: «mrt». Niso streljali na nas, v pohodu se pa še danes vidijo znaki krogel. Franc so metali po stopnicah od ceste. Mi smo stanovali v prvem nadstropju. Od tu do ceste je bilo eno samo dolgo stopnišče 22 stopnic. (Franc v tem trenutku se ni bil mrtve, umrl je istega dne po prevozu v bolnišnico, kot je razvidno iz bolniškega lista I. kirurškega oddelka tržaške bolnišnice, kjer je bil primarij dr. D'Este, op. ur.).

Vsa Del Fabbrova družina je morala po tem dogodku prestopiti strašne muke v rokah zločinca Collottija in njegovih pajdašev v U. Bellosguardo in potem po raznih

Spominska plošča Jakoba Platiše na rojstni hiši

zaporih v Italiji vse do kapitulacije Italije. Toda to je že drugi del te žalostne zgodbe o kratkem, toda intenzivnem življenju Jakoba Platiše - Franca, komunista,

aktivista OF in srčnega borca za svobodo svojega primorskega in vsega slovenskega ljudstva.

Po gradivu priredil
JOŽE KOREN

LIK OKROŽNEGA SEKRETARJA SKOJ ZA SREDNJEPRIMORSKO

Maks Medved-Bojan, sin Dolenjske dal življenje za svobodo na Krasu

Padel je v spopadu s fašisti v Pliskovici 1. decembra 1944

Prav gotovo so drugi soborci in soborke NOB padlega mladinskega voditelja Maksa Medveda - Bojana bolj policanci kot jaz, opisati njegovo življenje in borbeno pot. Toda odločila sem se napisati o njem nekaj spominov, ker sem bila - riča njegovi smrti. Drugi razlog je tudi v tem, da so ga dolelej premalo upoštevali. Celo njegov grob na pokopališču v Kopri vi ni tako negovan, kot bi moral biti za takega borca. V svojem kratkem življenju je po otroški in dijaški dobi najpolnejše doživljal NOB, saj je bil ves prežet z nemajmno voljo in razdajanjem svojih moči v boju proti okupatorju.

Izhajal je iz družine malega kmeta v entvidu pri Stični na Dolenjskem, kjer se je rodil 15. oktobra 1923. Nadarjenega za učenje je v osnovni šoli so starši z velikimi gnutimi težavami poslali v Ljubljano nadaljevat šolanje na gimnazij. Domačin je bil iskreno hvaležen za vsa skrb in pomoč. Bil je sin napredno usmerjenih staršev. Postopno je začel spoznavati vzroke za revščino in izkoriščanje tistih, ki so v potu svojega obraza delali na polju ali v tovarni.

Usodno leto 1941 je izredno razgibalo zlasti mlade. Tedaj je bil Maks v dijaškem internatu Učiteljskega doma v Ljubljani, v katerem se je kmalu razvila močna organizacija mladine in SKOJ. Kot član ilegalne organizacije je že v začetku italijanske okupacije zbiral s somišljeniki orožje, ki ga je odmetavala bivša jugoslovanska vojska. Širil in prebiral je partijsko in mladinsko literaturo. Udeleževal se je raznih akcij proti okupatorju. Leta 1943 je maturiral. I. s kapitulacijo Italije je odšel v partizane. Vstopil je v Primorsko brigado. Ob nemški ofenzivi v novembru 1943 je bil pri Cerkljanskem jezeru hudo ranjen v nogo. Zdravil se je na Krasu. 2) Nato je deloval v mladinski organizaciji ZSM in SKOJ. Izkazal se je v mladinskih akcijah z dobrimi političnimi in organizacijskimi sposobnostmi. Zaupali so mu vodilne dolžnosti. Borbeno pot ga je vodila v slovensko Istro. Bil je sekretar okrožnega komiteja SKOJ. Deloval je sredi vsakovrstnih težav, vendar med požrtvovalnimi mladinci, ki so izvajali številne uspešne akcije proti okupatorju in mnogi med njimi tudi padali v boju. S kolikšno vneto in zrelostjo je vodil in gradil politično mladinsko organizacijo je razvidno iz teh vrstic: «Po naročilu okrožnega komiteja SKOJ je dobil komitej SKOJ loparskega rajona nalogo, da pripravi prostor in vse potrebno za okrožno mladinsko konferenco, ki je potekala 7. aprila 1944 v šolskem poslopju v Truskih. Konferenca so se udeležili člani okrožnega komiteja SKOJ in odbora ZSM ter predstavniki vseh rajonskih komitejev in mladinskih odborov; prisostvovali so tudi delegati rajonskih komitejev iz Brkinov, predstavniki enot NOV, ki so delovale na tem območju, in člani OK KPS in ODOF.

Konferenco je vodil Maks Medved - Bojan in pripravil zanj organizacijsko poročilo. Ivan Matko - Imko, član okrožnega komiteja KPS, je imel politični referat o tedanjih razmerah, medtem ko so predstavniki rajonskih komitejev in odborov poročali o svojem delu. Na tisti konferenci so prvič izvolili člane mladinskih vodstev, obenem pa si začrtali obsežne naloge za bodoče delo. 3) Toda kljub vsebolj rastočemu okupatorjevemu nasilju so bili mladinci vedno v prvih vrstah. Udeleževali so se oboroženih, sabotažnih, napadnih in trotilnih propagandnih akcij. Delovali v obveščevalni in kurirski dejavnosti, v partizanskem šolstvu itd. Jeseni leta 1944 so premetili Bojana iz Istre na območje Srednje Primorske (Kras, Vipava, Goriska). Iz pisma, ki ga je napisal sestrin, bomo izvedeli mlađega borca, pozornega, opazovalca naravnih lepote in ljudi ter človeka pristnega tovarišta.

Prezvel je sekretarjevo dolžnost komiteja SKOJ Srednjeprimorskega okrožja, ki je tedaj imel sedež v Vitovljah «Pri Badaličevih». Kmalu se je zivil v novem okolju in v svojo dejavnost. Spoznal sem ga v novembru leta 1944, ko sem ga prvič videla na sejah tega komiteja. Na vse prisotne je napravil izreden vtis. Gladko mu je tekla lepa slovenska beseda. Imel je jasne poglede na vojaško in politično situacijo. Dajal nam je navodila in predlagal sklepe za nadaljnje delo, ki so nas navduševali. Visoke postavbe, kodrolas, prijazen in vedrega obraza nam je bil vsem priljubljen.

1. decembra 1944 sem imela razna opravila na sezanskem komi-

teju SKOJ. Zato sem naročila tovarišču Davorinu, naj se po možnosti čim prej oglasi na mojem domu v Pliskovici. Ni minilo niti pol ure, ko so se na moje veliko začudenje, ker jih nisem pričakovala, pojavili na mojem domu Bojan, Sava Sosti, članica Pokrajinskega komiteja SKOJ za Primorsko, in Ferička, članica okrožnega komiteja SKOJ. Bili so nasmejani in dobro razpoloženi. Povedali so mi, da so me iskali na sedežu komenskega komiteja SKOJ, kjer jim je Davorina povedala, da me bodo se našli doma, če bodo poohiteli. Povabila sem jih v sobo. Posedli smo okrog mize. Bojan in Sava sta me med drugim seznanila, da je sedaj veliko novih nalog za uspešno izvedbo «Tekmovanja svobode». Potrebno pa je takoj obvestiti Zmago Živčevca, članico okrožnega komiteja SKOJ, da bo odšla v Trst iskat zvezo s tržaškim komitejem SKOJ, ker je bila le-ta pretrgana zaradi aretacij več njegovih članov in članic. Prav tedaj je bila pri nas Milena Svagelj iz Stanjelja, ki je čakala na odhod na sejo skrajnega komiteja v Ayber. Sprejela je nalogo, da bo obvestila Zmago. Če pa ona ne bi mogla iti v Trst, ker je ležala bolna, bo odšla po njenem naročilu druga tovarišča. Bojan je medtem napisal zanj pismo. Odnesla ga je Milena, ki se je odpravila s kolesom, medtem ko smo bili mi zatopljeni v razglabljanje naših novih nalog.

V tistem trenutku so se odprla vrata. Zagledali smo fašističnega podoficirja z naperjeno brustreloko. Zavpil je: «Chi siete voi? (Kdo ste vi?). Ostrmeli in skorajda okameneli smo od presenečenja; Bojan se je zagnal v fašista. Nekaj hipov sta se valjala po tleh, vendar je bil Bojan močnejši in se mu je izvil iz rok. Pogнал se je skozi vrata na dvorišče. Bili smo obkoljeni. Fašisti so postavili strojnico na dohod u hiši. Streljali so nanj. Preden se je zgrudil smrtno zadet je še glasno zavpil: «Smrt fašizmu!».

Jaz sem medtem pograbila za roke Savo in Feričko ter ju uspešno odvedel v kuhinjo, od tam pa v bunker, ki je bil dobro zakrit, saj je marsikateremu partizanu rešil življenje v skrajni sili. Nisem pa jima uspela slediti. Pograbila sem naše mladinsko gradivo in ga vrgla v krušno peč, ki je bila slučajno zakurjena. Komaj sem to o-

Pregled slovenskih

(Nadaljevanje z 19. strani)

no 9%, in med otroci vodilnih in uradnih poklicev ni bila zabeležena nobena izbira zaposlitve.

Podatki so zelo zanimivi, a ravno zaradi tega je treba biti zelo previdni pri njih razlagi, kajti ne smemo pozabiti, da je tu zajet le zelo majhen vzorec, zelo tanka plast slovenskega prebivalstva in da se zaključke o tem tankem prerezu ne more posploševati, ne na celoto slovenskega prebivalstva, niti na daljša obdobja veljavnosti.

Prvi podatek in sicer da najvišji odstotek otrok, ki izbere slovensko srednjo šolo, izhaja iz družin, ki imajo najvišji položaj v družbi, prav gotovo ne pomeni, da je izbira slovenske šole luksuz, kar potrjuje podatek, da je isti odstotek za otroke odvisnih delavcev le malo nižji.

Tudi skrajne vrednosti, pogosto negativne, ki se tičejo otrok uradnikov in neaktivnih staršev imajo omejeno vrednost, ker sta bili ti dve kategoriji sorazmerno najmanjši številni, saj je v prvo spadalo le 15 otrok, drugo pa le 9; Zanesljivejši podatke o teh pokazateljih bi dobili, če bi se podobna anketa vrstila vsaj nekaj let zaporedoma.

Ob koncu pogledimo še, katere italijanske srednje šole so izbra- li dijak, ki so se odločili za ta korak:

- 5 na umetniško šolo A. Nordio
- 4 na tehniški zavod A. Volta
- 4 na šolo za geometre L. da Vinci
- 3 na pomorsko tehniško šolo T. Savoia

2 na trgovski strokovni zavod D. Sandrinelli

2 na ženski tehniški zavod G. Deledda

1 na jezikovni licej E. Fermi

1 na znanstveni licej G. Galilei.

Možno je seveda, da je še kak drug primer med dijak, ki nam jih ni uspelo zajeti v anketi.

To so rezultati ankete in še enkrat bi bilo treba poudariti, da so neuradni, predvsem pa, da se vse premalo poudarja o razlogih, ki vodijo dijake in starše do določenih izbir. Za analizo, ki bi dala tudi take odgovore, je treba nastaviti problem šolanja na mnogo širši osnovi.

Primer takega pristopa smo imeli na Posvetu o slovenskem šolstvu v Italiji, ki ga je organiziral SLORI septembra 1975.

Med raznimi referati so takrat tri študentske psihologije: Nadja Filipič, Marta Ivašič in Suzi Perlot podale analizo ene slovenske nižje srednje šole, kjer je bila zajeta ta problematika v najširšem smislu. Iz njihovega referata je izstopalo, da je treba raziskati še vrsto vzporednih pojavov, ki delujejo ob robu šole, a bistveno učinkujejo na njeno delovanje, predno se lahko nudijo zaželeni odgovori na še odprta vprašanja. Naj navedem le nekatere probleme, ki so bili navedeni v omenjenem referatu: vloga mešanih zakonov, vloga pogovorne jezika v družini, vloga izvenšolskih dejavnosti otroka, vloga kulturne ravni domačega okolja, itd.

Zaključek je preprost: še vedno premalo poznamo najosnovnejše probleme našega stanja in razvoja.

POKLEKNI SIN

(Nadaljevanje z 22. strani)

ju. Njeno strateško in prometno pomembnost so hitro spoznali tudi Nemci. Zato so jo ob italijanski kapitulaciji takoj zasedli in nepretrgano do konca vojne držali v vasi močnejšo vojaško posadko. Bazovci pa so kljub temu aktivno sodelovali v NOB. Zato so lahko vodile z njihovim sodelovanjem skozi vas pomembne partizanske oskrbovalne in obveščevalne zveze. Iz arhivskih dokumentov štaba Istrskega odreda je med drugim razvidno tudi, da so Bazovci marljivo živili in opravili za NOV. Tako so na primer v bazovškem okraju zbrali, kot je poročil štab odreda 7. 4. 1945 le za veliko noč 1945 80 kg darilnih paketov za odredove borec.

V bližini Bazovice so partizanske enote izvedle prve akcije že pred kapitulacijo Italije. Enote Istrskega odreda pa so potem organizirale na cesti Reka - Trst med Bazovico in Kozino vsaj tri zelo uspešne napade na nemška prometna sredstva. Med temi je bil vsekakor najuspešnejši napad na komandanta Einsatzkommando Reinhard Christiana Wirtha 26. 5. 1944 pri Nasircu, ki je bil eden izmed največjih zločincev 3. rajha. Kolikšen pomen je štab Istrskega odreda pripisoval Bazovici, je najbolje razvidno iz pisma, ki ga je pisal načelnik odredovega štaba Srečko Vičič 14. decembra 1944 v najtežjih razmerah komandantu in komisariju iz Brkinov v Čabar v Gorskem Kotarju. V njem jima je predlagal, naj bi s pomočjo nekaterih partizanskih borcev, ki so se zatekli v Bazovico na okrevanje ali pa so se začasnó tam prikrili, organizirali na tržaškem območju kakšno pomembno akcijo, ki bi imela večji odjek.

Bazovico je po hudih bojih in po dvakratnem sovražnikovem protinapadu osvobodila 30. aprila 1945 10. brigada 20. divizije JLA. Brigada je bila okrepjena z dvema tankovskima četama in je v boju uničila 7 sovražnikovih tankov, sama pa je izgubila dva. Eden je bil zadet s protitankovsko pestjo (Panzerfaustom) na vogalu lokovske in reške ceste. Poškodovanih pa je bilo tudi precej hiš.

V bazovski narodni zaščiti maja 1945 sem bil nepričakovano skupaj z nekaterimi oficirji, ki so obvladali italijansko, premeščen iz 2. brigade korpusa narodne obrambe na poveljstvo NZ za Trst. Od tam so me poslali na V. sektor, kjer me je sprejel tedanji poveljnik Zdenko Mekuz in mi predlagal, naj sprejemam dolžnost poveljnika Narodne zaščite v Bazovici. Po kratkem premisleku sem pobudo sprejel, ker so me na Bazovico vezali nepozabni spomini. Že isti dan so me s avtomobilom odpeljali v Bazovico na krajevno poveljstvo, kjer me je sprejel domaćin Avgust Fonda in mi predal dolžnost ter postal moj namestnik, dolžnost administratorka pa je opravljala Sonja Mahničeva, medpak sem odšla v ilegalno, kjer sem se delala. Mrtvega Bojana so odpeljali s seboj. Naša mladina je izgubila pomembnega voditelja. Sin z dolenjske dežele je pretil svojo kri na Primorskem za svobodo za sužnjene slovenskega naroda.

VIDA KLATZER - BREDA

Vir
1) Julka Furjančič, izjava.
2) Priredil Vladimir Kavčič. Mladost v boju, izdal klub borcev NOV «Kosmač - Klemenč», Ljubljana 1955, stran 113.
3) Skupina avtorjev, slovenska Istra v boju za svobodo, založba Lipa, Koper 1976, stran 462.

pravila, je pridrvelo v kuhinjo 5 ali 6 fašistov. Vseprek se premetavali. Pokradli in odnesli so vse, kar jim je prišlo pod roko.

Mene so aretirali. Hoteli so vedeti, kje sta ostali dve mladinki. Zadrževala sem jih, da mi ne poznaj in da sta pobegnili. Pretepali so me s puškinimi kopiti. Odvedli so me s seboj vso iznučeno. Izročili so me nemškemu poveljstvu v Dutovljah. Tam sem prestala huda zasiljanja, vendar nisem ničesar priznala. Izpuštili so me pod pogojem, da se moram dnevno javljati v njihovi postojanki. Tega seveda nisem storila, ampak sem odšla v ilegalno, kjer sem se delala. Mrtvega Bojana so odpeljali s seboj. Naša mladina je izgubila pomembnega voditelja. Sin z dolenjske dežele je pretil svojo kri na Primorskem za svobodo za sužnjene slovenskega naroda.

VIDA KLATZER - BREDA

Vir
1) Julka Furjančič, izjava.
2) Priredil Vladimir Kavčič. Mladost v boju, izdal klub borcev NOV «Kosmač - Klemenč», Ljubljana 1955, stran 113.
3) Skupina avtorjev, slovenska Istra v boju za svobodo, založba Lipa, Koper 1976, stran 462.

pravila, je pridrvelo v kuhinjo 5 ali 6 fašistov. Vseprek se premetavali. Pokradli in odnesli so vse, kar jim je prišlo pod roko.

Mene so aretirali. Hoteli so vedeti, kje sta ostali dve mladinki. Zadrževala sem jih, da mi ne poznaj in da sta pobegnili. Pretepali so me s puškinimi kopiti. Odvedli so me s seboj vso iznučeno. Izročili so me nemškemu poveljstvu v Dutovljah. Tam sem prestala huda zasiljanja, vendar nisem ničesar priznala. Izpuštili so me pod pogojem, da se moram dnevno javljati v njihovi postojanki. Tega seveda nisem storila, ampak sem odšla v ilegalno, kjer sem se delala. Mrtvega Bojana so odpeljali s seboj. Naša mladina je izgubila pomembnega voditelja. Sin z dolenjske dežele je pretil svojo kri na Primorskem za svobodo za sužnjene slovenskega naroda.

VIDA KLATZER - BREDA

Vir
1) Julka Furjančič, izjava.
2) Priredil Vladimir Kavčič. Mladost v boju, izdal klub borcev NOV «Kosmač - Klemenč», Ljubljana 1955, stran 113.
3) Skupina avtorjev, slovenska Istra v boju za svobodo, založba Lipa, Koper 1976, stran 462.

pravila, je pridrvelo v kuhinjo 5 ali 6 fašistov. Vseprek se premetavali. Pokradli in odnesli so vse, kar jim je prišlo pod roko.

Mene so aretirali. Hoteli so vedeti, kje sta ostali dve mladinki. Zadrževala sem jih, da mi ne poznaj in da sta pobegnili. Pretepali so me s puškinimi kopiti. Odvedli so me s seboj vso iznučeno. Izročili so me nemškemu poveljstvu v Dutovljah. Tam sem prestala huda zasiljanja, vendar nisem ničesar priznala. Izpuštili so me pod pogojem, da se moram dnevno javljati v njihovi postojanki. Tega seveda nisem storila, ampak sem odšla v ilegalno, kjer sem se delala. Mrtvega Bojana so odpeljali s seboj. Naša mladina je izgubila pomembnega voditelja. Sin z dolenjske dežele je pretil svojo kri na Primorskem za svobodo za sužnjene slovenskega naroda.

VIDA KLATZER - BREDA

Vir
1) Julka Furjančič, izjava.
2) Priredil Vladimir Kavčič. Mladost v boju, izdal klub borcev NOV «Kosmač - Klemenč», Ljubljana 1955, stran 113.
3) Skupina avtorjev, slovenska Istra v boju za svobodo, založba Lipa, Koper 1976, stran 462.

pravila, je pridrvelo v kuhinjo 5 ali 6 fašistov. Vseprek se premetavali. Pokradli in odnesli so vse, kar jim je prišlo pod roko.

Mene so aretirali. Hoteli so vedeti, kje sta ostali dve mladinki. Zadrževala sem jih, da mi ne poznaj in da sta pobegnili. Pretepali so me s puškinimi kopiti. Odvedli so me s seboj vso iznučeno. Izročili so me nemškemu poveljstvu v Dutovljah. Tam sem prestala huda zasiljanja, vendar nisem ničesar priznala. Izpuštili so me pod pogojem, da se moram dnevno javljati v njihovi postojanki. Tega seveda nisem storila, ampak sem odšla v ilegalno, kjer sem se delala. Mrtvega Bojana so odpeljali s seboj. Naša mladina je izgubila pomembnega voditelja. Sin z dolenjske dežele je pretil svojo kri na Primorskem za svobodo za sužnjene slovenskega naroda.

VIDA KLATZER - BREDA

Vir
1) Julka Furjančič, izjava.
2) Priredil Vladimir Kavčič. Mladost v boju, izdal klub borcev NOV «Kosmač - Klemenč», Ljubljana 1955, stran 113.
3) Skupina avtorjev, slovenska Istra v boju za svobodo, založba Lipa, Koper 1976, stran 462.

MEDNARODNA ŠPEDICIJA IN TRANSPORT

„Centralsped“

TRST, Ul. Miramare 3

tel. (040) 417831-5

telex: CENTSPED 46140

GORICA, Ul. Cravos

tel. (0481) 81242

telex: CENTSPED 46383

FERNETIČI 14

tel. (040) 211663

telex: CENTSPED 46143

FRANC
BERGINC

OPČINE

UL. BIANCOSPINO 18/1

TEL. 212-518

GRADBENO PODJETJE

PETRA

TRST - Ul. Carducci 8 - Tel. 732681

Ljubljanska banka

Temeljne banke Ljubljanske banke, ki se združujejo
v Ljubljansko banko združeno banko

Osnovna banka «Lju-Banka» Beograd - Beograd, Čika Ljubina 8

Ljubljanska banka, Splošna banka Celje, Vodnikova 2

Ljubljanska banka, banka Domžale - Domžale, Ljubljanska 62

Ljubljanska banka, Temeljna banka Gorenjske - Kranj, Cesta JLA 4

Ljubljanska banka, Temeljna posavska banka Krško - Krško, Cesta 4. julija 42

Ljubljanska banka, Gospodarska banka Ljubljana - Ljubljana, Ulica Josipine Turnograjske 6

Ljubljanska banka, Stanovanjsko-komunalna banka Ljubljana - Ljubljana, Šubičeva 2

Ljubljanska banka, Temeljna pomurska banka Murska sobota, Trg zmage 7

Ljubljanska banka, Temeljna banka Nova Gorica - Nova Gorica, Kidričeva 11

Ljubljanska banka, Temeljna dolenska banka Novo mesto - Novo mesto, Trdinova 2

Ljubljanska banka, Osnovna banka Novi Sad, Grčkoškolska 2

Ljubljanska banka, Osnovna banka v Sarajevu - Sarajevo, Ulica Josipa Sigmunda 15

Ljubljanska banka, Osnovna banka Skopje - Skopje, Gradski trgovski centar

Ljubljanska banka, Temeljna koroška banka Slovenj Gradec - Slovenj Gradec, Glavni trg

Ljubljanska banka, Temeljna banka Zasavje - Trbovlje, Trg Revolucije 27

Ljubljanska banka, Temeljna banka Velenje - Velenje, Rudarska 3

Ljubljanska banka, Osnovna banka Zagreb - Zagreb, Savska 41

Splošna banka Koper - Koper, Cesta JLA 10a

Podravska banka Koprivnica - Koprivnica, Ulica Tome Bešerića b.b.

Kreditna banka Maribor - Maribor, Vita Kraigerja 4

Ljubljanska banka, Združena banka, Ljubljana - Ljubljana, Trg revolucije 2